

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI**

**İNSAN HAKLARI BAĞLAMINDA
SPORDA IRKÇILIK VE AYRIMCILIK YASAĞI**

CEMİL KOÇ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
DOÇ. DR. ABDULKADİR YILDIZ**

KONYA-2021

 <p>KONYA</p>	<p>T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü</p>	 <p>SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ</p>
--	--	--

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	CEMİL KOÇ		
	Numarası	18812301033		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	KAMU HUKUKU		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	İNSAN HAKLARI BAĞLAMINDA SPORDA IRKÇILIK VE AYRIMCILIK YASAĞI			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

CEMİL KOÇ

 <p>KONYA</p>	<p>T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü</p>	 <p>SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ</p>
--	--	--

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	CEMİL KOÇ		
	Numarası	18812301033		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	KAMU HUKUKU		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	İNSAN HAKLARI BAĞLAMINDA SPORDA İRKCİLİK VE AYRIMCILIK YASAĞI			

Spor, insanlığın müşterek değerlerinden biridir. Bir müzik nasıl ki din, dil, ırk, renk, cinsiyet, görüş, statü gibi birçok farklılıklara sahip insanları bir araya getiriyorsa, sporun da insanları her türlü farklılıklarına rağmen bir araya getirdiği tartışmasıdır. İşte spor bu yönüyle pek çok sorunu beraberinde getirmektedir. Her ne kadar spor, özünde her türlü ayrımcılığı reddetse de sporun ruhuna aykırı ırkçılık temelinde ortaya çıkan ayrımcılık günümüz dünyasının yadsınamaz bir gerçeğidir. Buradan hareketle dünya spor politikalarını şekillendiren kuruluşlarca mücadele edilmesi gerektiği resmen kabul edilen sporda ırkçılık ve ayrımcılık olaylarıyla birlikte sporu yöneten ulusal ve uluslararası birçok spor kuruluşu insan haklarından doğan sorumluluklarını kabul etme sürecine girmiştir. Böylece sporda insan haklarının rolü daha belirgin hale gelmiştir. Bu bağlamda elinizdeki çalışma spor ve insan hakları arasındaki ilişkiyi kapsamlı bir şekilde ele alarak sporda ırkçılık sorunlarının boyutunu, ortaya çıkış biçimlerini ve önleme mekanizmalarını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: İnsan hakları, spor, ırkçılık, ayrımcılık yasağı.

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	CEMİL KOÇ		
	Student Number	18812301033		
	Department	PUBLIC LAW		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	ASSOC. PROF. ABULKADİR YILDIZ		
	Title of the Thesis/Dissertation	PROHIGITAION OF RACISM AND DICRIMINATION IN SPORT IN THE HUMAN RIGHTS CONTEXT		

Sports, is the one of the common values of humankind. It is clear that sports has a significant role to bring people together regardless iredigious, ethnic, color, gender or social statues differences like music has done. However, sports can cause lots of problems according to same perpective. Although the sports denies any kind of dicrimination, discrimination in sports is a strong reality of today. All the national and international sports organizations which satarted to accept their role to figth agains racism and dicrimination in sports cosiders that as a human rigths responsibility. It makes role of human rigths much striking in sports. In this context, our study comprehensively addresses the relationship between sports and human rights and reveals the extent of racism problems in sport, the ways in which they arise and the mechanisms of prevention.

Keywords: Human rigths, sports, racism, non-dicrimination.

ÖNSÖZ

Çalışmamızın konusu özü itibariyle spor ve insan hakları ilişkilerini ilgilendirmesi nedeniyle birtakım zorlukları bünyesinde barındırmaktadır. Zira, sporun kamusal alanda gerçekleşen bir faaliyet olmadığı ve bu yüzden özel hukuka tabi olması gerektiği düşüncesi doğrultusunda, özel hukuk ilişkilerinde eşitsiz bir güç ilişkisi söz konusu olmayacağından, sporda insan haklarının bir rolünün olmadığı uzun süre kabul görmüştür. Ancak günümüzde toplum içinde eşit ilişkilere sahip olmayan bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin kolayca ihlale uğrar hale gelmesi her alanda olduğu gibi sporda da ihlallere karşı koruyucu bir yaklaşımın sergilenmesini kaçınılmaz kılmaktadır. İşte elinizdeki bu çalışma, ırkçılık ve ayrımcılık yasağı özelinde insan hakları hukukunun ve temel hakların sporda bir rolü olmadığı yönündeki yaklaşımın geçerli olmadığını ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır.

Alanında ilk olabilecek çalışmamızın literatüre katkıda bulunmasını diliyor, desteklerini esirgemeyen hocalarımıza teşekkürlerimi sunuyorum. Bu süreçte varlıklarıyla moral bulduğum kıymetli eşim Rûmeysa ve sevgili kızım Zeynep'e ise özel olarak teşekkür ediyorum.

Konya, 2021

Cemil KOÇ

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
AB	: Avrupa Birliği
ABAD	: Avrupa Birliği Adalet Divanı
AFDK	: Amatör Futbol Disiplin Kurulu
AIHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AIHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AK	: Avrupa Konseyi
ANOC	: Milli Olimpiyat Komiteleri Birliği
AYM	: Anayasa Mahkemesi
Bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
C	: Cilt
CAS	: Uluslararası Spor Tahkim Mahkemesi
FARE	: Avrupa'da Irkçılığa Karşı Futbol
FIFA	: Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği
ICAS	: Uluslararası Spor Tahkim Konseyi
IFS	: Milletlerarası Spor Federasyonları
IOC	: Uluslararası Olimpiyat Komitesi
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Beyanname
PFDK	: Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu
S	: Sayı
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa Sayısı
TAF	: Türkiye Atletizm Federasyonu

TBF	: Türkiye Basketbol Federasyonu
TFF	: Türkiye Futbol Federasyonu
TMOK	: Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi
TVF	: Türkiye Voleybol Federasyonu
UCI	: Uluslararası Bisiklet Birliği
UEFA	: Avrupa Futbol Federasyonları Birliği
WPA	: Dünya Oyuncular Birliği

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
KISALTMALAR LİSTESİ	vi
GİRİŞ	4

BİRİNCİ BÖLÜM SPOR VE İNSAN HAKLARI

1.1. İNSAN HAKLARINA KISA BİR BAKIŞ	7
1.2. SPOR KAVRAMI.....	8
1.3. SPORDA İNSAN HAKLARI.....	10
1.4. SPOR POLİTİKA BELGELERİ.....	12
1.4.1. Başlıca Uluslararası Spor Politika Belgeleri.....	12
1.4.1.1. Uluslararası Beden Eğitimi, Fiziksel Aktivite ve Spor Şartı	12
1.4.1.2. Berlin Deklarasyonu	12
1.4.1.3. Olimpik Antlaşma.....	13
1.4.1.4. Avrupa Spor Şartı	13
1.4.1.5. Avrupa Spor Etiği Kuralları.....	14
1.4.1.6. Spor Üzerine Beyaz Kitap	14
1.4.1.7. Oyuncu Hakları Evrensel Beyannamesi	15
1.4.1.8. FIFA Statüsü	16
1.4.1.9. UEFA Statüsü	17
1.4.2. Başlıca Ulusal Spor Politika Belgeleri.....	17
1.4.2.1. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası	17
1.4.2.2. TFF Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun	17
1.4.2.3. TFF Statüsü.....	18
1.4.2.4. TFF Etik Kurul Talimatı	18
1.4.2.5. Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun	19
1.4.2.6. Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Tüzüğü.....	20
1.4.2.7. Türkiye Basketbol Federasyonu Basketbol Disiplin Talimatı	20
1.4.2.8. Türkiye Voleybol Federasyonu Disiplin Talimatı	20
1.4.2.9. Türkiye Atletizm Federasyonu Disiplin Talimatı.....	21
1.5. SPOR KURULUŞLARINDA İNSAN HAKLARI DÜŞÜNCESİNİN GELİŞİMİ.....	21
1.5.1. FIFA Açısından Değerlendirme.....	22
1.5.2. UEFA Açısından Değerlendirme.....	27
1.5.3. TFF Açısından Değerlendirme	28
1.5.4. IOC Açısından Değerlendirme	30
1.6. SPORUN ÖZERKLİĞİ.....	31
1.6.1. Özerklik Kavramı	31

1.6.2.	Sporda Özerkliğin Ortaya Çıkışı.....	32
1.6.3.	Avrupa Boyutunda Sporun Özerkliği	34
1.6.4.	Spor Yönetim Kuruluşlarının Özerklik Biçimleri	35
1.6.4.1.	Siyasi Özerklik.....	35
1.6.4.2.	Yasal Özerklik	36
1.6.4.3.	Finansal Özerklik.....	37
1.6.4.4.	Piramit Özerklik.....	37
1.6.4.5.	İşlevsel Özerklik	38
1.6.4.6.	Denetimli Özerklik	39
1.6.4.7.	Müzakere Edilmiş Özerklik	40
1.7.	İNSAN HAKLARI İHLALLERİNDE DEVLETİN SORUMLULUĞU ..	40
1.7.1.	İnsan Haklarının Yatay Etkisi.....	42
1.7.2.	İnsan Haklarının Sporda Yatay Uygulanabilirliği	44

İKİNCİ BÖLÜM SPORDA İRKÇILIK VE AYRIMCILIK

2.1.	EŞİTLİK İLKESİ.....	54
2.2.	AYRIMCILIK YASAĞI.....	55
2.3.	İRK AYRIMCILIĞI VE İRKÇILIK.....	59
2.4.	SPOR VE İRKÇILIK.....	63
2.4.1.	Futbolda Yaygın Olarak Görülen İrkçılık Sembolleri	66
2.4.1.1.	Nazi Selamı.....	66
2.4.1.2.	“Quenelle” Hareketi.....	67
2.4.1.3.	Gamalı Haç Amblemi	67
2.4.1.4.	Yükselen Güneş Bayrağı	69
2.4.1.5.	Konfederasyon Savaş Bayrağı	69
2.4.1.6.	Kelt Haçı Sembolü.....	70
2.4.1.7.	“Ku Klux Klan” Sembolleri.....	71
2.4.1.8.	“18” ve “88” Kodları	72
2.4.1.9.	SS-Kafatası Sembolü	72
2.4.1.10.	“Blood & Honour” Sembolleri	73
2.4.1.11.	Kara Güneş Sembolü	73
2.4.1.12.	“White Power” / “White Pride” Sloganları.....	74
2.4.1.13.	“Odal Rune” Sembolü	74
2.4.1.14.	“Hammerskins” Logosu.....	75
2.4.1.15.	“Tyr-Rune” Sembolü	75
2.4.1.16.	Reich Savaş Bayrağı	76
2.4.1.17.	“Waffen-SS” Amblemi	76
2.4.1.18.	“Çingene” Sloganı	76
2.4.1.19.	Maymun Taklitleri	77
2.4.1.20.	“Nigger” Sloganı.....	77
2.4.1.21.	“Khar” ve “Aadam Khaar” Sloganları.....	78
2.4.1.22.	İslamofobik Semboller.....	78

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM YARGILAMA MODELLERİ

3.1.	DİSİPLİN YOLU	81
3.1.1.	Türkiye Futbol Federasyonu Disiplin Kurulları	82
3.1.1.1.	İl Disiplin Kurulları	82
3.1.1.1.1.	Yapısı	82
3.1.1.1.2.	Görevleri	83
3.1.1.2.	Amatör Futbol Disiplin Kurulu (AFDK)	83
3.1.1.2.1.	Yapısı	83
3.1.1.2.2.	Görevleri	83
3.1.1.3.	Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu (PFDK)	84
3.1.1.3.1.	Yapısı	84
3.1.1.3.2.	Görevleri	84
3.1.2.	UEFA Kontrol, Etik ve Disiplin Kurulu	86
3.1.2.1.	Yapısı	86
3.1.2.2.	Görevleri	86
3.1.3.	FIFA Disiplin Kurulu	90
3.1.3.1.	Yapısı	90
3.1.3.2.	Görevleri	90
3.2.	TEMYİZ YOLU	92
3.2.1.	UEFA Temyiz Kurulu	92
3.2.2.	FIFA Temyiz Kurulu	93
3.3.	TAHKİM YOLU	96
3.3.1.	TFF Tahkim Kurulu	97
3.3.1.1.	Yapısı	98
3.3.1.2.	Görevleri	99
3.3.1.3.	Kararlarının Hukuki Niteliği	99
3.3.1.4.	Bağımsızlığı	101
3.3.2.	ULUSLARARASI SPOR TAHKİM MAHKEMESİ (CAS)	105
3.3.2.1.	Yapısı	106
3.3.2.2.	Görevleri	107
3.3.2.3.	Kararlarının Hukuki Niteliği	108
3.3.2.4.	Bağımsızlığı	115
	SONUÇ	119
	KAYNAKÇA	123
	BELGELER	131

GİRİŞ

Dili, dini, ırkı, etnik kökeni, cinsiyeti, rengi, düşüncesi her ne olursa olsun insan salt insan olduğu için saygı duyulması gereken bir varlıktır. İnsan haklarının temelinde yatan düşünce budur. İnsan hakları belgeleri de işte bu bilinçle oluşturulmuştur. Her geçen gün artan bir bilinç olmasına rağmen ırkçılık dünyanın hemen her yerinde halen görülmektedir. Günümüzde sporda ırkçılık şeklinde karşımıza çıkan ayrımcılık sorunu ciddi bir probleme bürünmüştür. Hemen hemen dünyanın her yerinde sıkça rastlanır hale gelen ırkçılık, temel hak ve özgürlükler ile ayrımcılık yasağına ilişkin farkındalık çalışmalarına rağmen halen önlenememiş değildir. Yanı sıra, bu tip olumsuzlukları ortadan kaldırmaya yönelik pek çok çözüm önerisi de maalesef sonuçsuz kalmaktadır.

Spor; bilim, kültür, sanat gibi evrensel ve insanlığın müşterek değerlerinden biridir. Bir müzik nasıl ki din, dil, ırk, renk, cinsiyet, görüş, statü gibi birçok farklılıklara sahip insanları bir araya getiriyorsa, sporun da insanları her türlü farklılıklarına rağmen bir araya getirdiği tartışmasızdır. İşte spor bu yönüyle pek çok sorunu beraberinde getirmektedir. Bu çerçevede ırkçılık temelinde ortaya çıkan ayrımcı davranışlar dünya sporunun başlıca problemlerinden biri haline gelmiştir.

Sporda ırkçılık konusu, sporun ruhuna aykırı olsa da günümüz dünyasının yadsınamaz bir gerçeğidir. Her ne kadar spor, özünde her türlü ayrımcılığı reddetse de spor alanlarındaki ayrımcılık geçmiş dönemlerden beri var olan bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim uluslararası spor kuruluşları Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği (Federation Internationale de Football Association, FIFA), Avrupa Futbol Federasyonları Birliği (Union of European Football Associations, UEFA) ve Uluslararası Olimpiyat Komitesi (International Olympic Committee, IOC) gibi dünya spor politikalarını şekillendiren kuruluşlarca mücadele edilmesi gerektiği resmen kabul edilen sporda ırkçılık ve ayrımcılık olaylarıyla birlikte spor dünyasını yöneten ulusal ve uluslararası birçok spor kuruluşu insan haklarından doğan sorumluluklarını kabul etme sürecine girmiştir.

Bilindiği üzere pozitif hukukun yanı sıra yargısal sürecin bir parçası olmayan “soft law” (yumuşak hukuk) olarak bilinen bir başka insan hakları boyutu daha vardır.

Bu sayede yalnızca yargısal yollarla değil, bildiri ve politika gibi araçlarla da insan hakları hukuku spor dünyasına entegre olmuştur. Bu alandaki en somut gelişmelerin başında FIFA¹ ve UEFA'nın² Birleşmiş Milletler (BM) İş Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri'ni resmi olarak kabul etmeleri gelmektedir. Özellikle FIFA, Rehber İlkeleri'ni kabul etmekle yetinmemiş; dünya futbolunun anayasası³ diyebileceğimiz FIFA Statüsü'ne “İnsan hakları” başlıklı bir de madde eklemiştir. Bunun en önemli sonuçlarından biri olarak FIFA, İnsan Hakları Politikası'nın yanı sıra devrim niteliğinde bir kararla “insan hakları gereklilikleri”ni 2026 FIFA Dünya Kupası'ndan itibaren organizasyon adaylığı için spesifik bir koşul olarak aramaya başlamıştır. Bununla birlikte UEFA ve IOC gibi uluslararası spor kuruluşları da “insan haklarına saygılı ülke” ölçütünü organizasyon adaylıklarının değerlendirilmesinde önemli bir kriter olarak ele almaya başlamışlardır. Buna göre etkili bir insan hakları stratejisi sunamayan ülkelerin dünya çapında büyük bir ilgiyle takip edilen spor organizasyonlarına ev sahipliği yapması mümkün olamayacaktır.

Görülmektedir ki, sporda insan haklarının rolü her geçen gün daha fazla belirginleşmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) ırkçılık ve ayrımcılığa, holiganlıkla mücadele tedbirlerine, seyir güvenliğine ve adil yargılanma hakkına ilişkin vermiş olduğu kararlar da göz önüne alındığında spor ve insan hakları artık ayrılmaz bir bütün olarak değerlendirilmelidir. Çalışmamıza özgün değer katan en önemli husus da bu minvalde sporda ırkçılık ve ayrımcılığın insan hakları bağlamında değerlendirilecek olmasıdır.

Bugün maalesef spor alanlarında sıkça yaşanan bir insan hakkı ihlali olan ırkçılık konusunda yapılmış akademik çalışmaların neredeyse yok denecek kadar az

¹ “FIFA Executive Committee Sets Presidential Election for 26 February 2016 and Fully Supports Roadmap for Reform”, <https://www.fifa.com/who-we-are/news/fifa-executive-committee-sets-presidential-election-for-26-february-20-2666448> (Erişim Tarihi: 4 Kasım 2020).

² “Football and Social Responsibility”, <https://www.uefa.com/insideuefa/social-responsibility/overview/> (Erişim Tarihi: 4 Kasım 2020).

³ Bkz. Arbitration CAS 2007/A/1287 Danubio FC v. Fédération Internationale de Football Association (FIFA) & FC Internazionale Milano S.p.A., award of 28 November 2007: “İsviçre hukuku ve içtihatlarına göre FIFA gibi bir federasyonun tüm üyeleri tarafından onaylanan statüleri, federasyonun yürütme organları tarafından çıkarılan çeşitli düzenlemelerin uyması gereken çerçeveyi belirleyen bir anayasa olarak kabul edilmelidir.” Dijital Erişim: <http://jurisprudence.tas-cas.org/Shared%20Documents/1287.pdf> (Erişim Tarihi: 4 Kasım 2020).

olduğu görülmektedir. İşte bu çalışma bahsi geçen eksikliği bir nebze de olsa gidermeyi amaçlamaktadır. Çalışmamızı önemli kılan bir diğer husus da spor alanlarında yaşanmış ve yaşanabilecek ırkçılık olaylarına dair sorunları ortaya koyup insan hakları bağlamında çözümler getirmesi ve bu konuda bir farkındalık oluşmasına katkı sağlamasıdır.

Yapılan açıklamalar ışığında çalışma özü itibariyle inkr edilemez bir şekilde en güçlü spor dalı olan ve en ciddi yasal ihtilaflarla sonuçlanan, yüksek düzeyde popülerlik ve profesyonelleşmeyi kapsayan futbolda yaşanan ırkçılık olaylarına odaklanmaktadır. Öyle ki futboldaki ırkçılık, dehşet verici geniş bir yelpazede şekillenmektedir.⁴ Bundan dolayı ırkçılık temelinde ortaya çıkan ayrımcı davranışların futbol dünyasında nasıl gerçekleştiği, alınan tedbirler ve atılan adımlar öncelikle ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu kapsamda çalışmamız  bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde spor ve insan haklarının ayrılmaz bir bütün haline geldiği değerlendirilmiştir. İkinici bölümde ırkçılığın spor alanlarında ortaya çıkış biçimleri ve yaygın olarak görülen ırkçılık sembolleri ele alınmış, son bölümde ise sporda yargılama modellerine ilişkin inceleme yapılmıştır.

⁴ Christos KASSIMERIS, **Anti-Racism in European Football: Fair Play for All**, Rowman & Littlefield, ABD, 2009, s. 9.

BİRİNCİ BÖLÜM

SPOR VE İNSAN HAKLARI

1.1. İNSAN HAKLARINA KISA BİR BAKIŞ

Günümüzde büyük bir öneme sahip olan insan hakları, bir insanın yalnızca insan olmasından ötürü sahip olduğu dokunulmaz, devredilmez ve vazgeçilmez haklar olup devlet tarafından güvence altına alınsın ya da alınmasın insanların sahip olması gerektiği düşünülen tüm haklardır.

Dili, dini, ırkı, kökeni, rengi, cinsiyeti her ne olursa olsun insanın değerini korumayı amaçlayan insan hakları “insanın hakları” ile özdeş olmayıp daha dar kapsamlıdır. Zira, insanların birçok türden hakları olabilir. İnsan hakları da bunlardan biridir, ancak hiyerarşik olarak hakların en üstünüdür.⁵

Esasen çok eski zamanlara dayanan insan haklarına ahlakilik düşüncesi dayanak teşkil etmektedir. İnsanca yaşamının gereği olarak özünde iyi-kötü, doğruyanlış gibi değerler üzerinde şekillenen insan hakları, en üst değer olan insanın değerini korur ve haliyle çoğunluğun yararı, toplumun genel çıkarı gibi kamusal gücün alanına giren ilkelere de bu yönüyle önceliklidir.⁶

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından 10 Aralık 1948'de BM İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi (İHEB) ilan edilmiş ve insan hakları evrensel bir hüviyet kazanmıştır. Böylece uzun süre ulusal sorun olarak algılanan insan hakları insanlığın yaşadığı acı hadiseler neticesinde iç mesele olmaktan çıkabilmiştir.⁷ Tüm farklılıklarına rağmen insana tanınan hakların en üstününe sahip olma noktasında bütün insanların eşit oluşu İHEB'nin 1'inci maddesinde haysiyet ve haklar yönünden ele alınmıştır. Buna göre, “Bütün insanlar hür, haysiyet ve haklar bakımından eşit

⁵ Mustafa ERDOĞAN, “İnsan Haklarına Kavramsal Bir Yaklaşım”, **Düşünüyorum Dergisi**, İnsan Hakları Özel Sayısı, 2019, s. 12.

⁶ Oktay UYGUN, “İnsan Hakları Kuramı”, **İnsan Hakları**, ALPKAYA Gökçen ve Diğerleri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000, s. 14.

⁷ Feyyaz GÖLCÜKLÜ A. Şeref GÖZÜBÜYÜK, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması**, 3. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2002, s. 4.

doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler ve birbirlerine karşı kardeşlik zihniyeti ile hareket etmelidirler.”⁸

Sonradan yapılan uluslararası sözleşmelere ve diğer tüm insan hakları belgelerine göz atıldığında İHEB’yi tamamladıkları görülmektedir. Bunların başında hiç şüphesiz Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) gelmektedir. Avrupa Konseyi (AK) tarafından Roma’da imzalanan AİHS 3 Eylül 1952’de yürürlüğe girmiştir. AİHS’te de bütün insanların onurlu bir şekilde yaşayabilmeleri için sahip olması gerektiği haklar bakımından eşit oldukları ve bu haklardan din, dil, ırk, köken, renk, cinsiyet gibi ayrımlar gözetilmeksizin herkesin faydalanması gerektiği ifade edilmiştir. Sözleşme, hiçbir ayrımcılık yapılmasına izin vermeden insanların temel hak ve özgürlüklerini güvence altına aldığı gibi bu konuda bir de koruma sistemi kurarak insan haklarına ilişkin tarihte ilk kez uluslararası nitelikte bir yargısal denetim mekanizması oluşturmuştur.⁹

1.2. SPOR KAVRAMI

Türkiye’nin de üyesi olduğu AK’nin kabul ettiği Avrupa Spor Şartı’na göre spor, “münferit veya organize katılım yoluyla fiziksel form ve zihinsel refahı ifade etmeyi veya geliştirmeyi, sosyal ilişkiler kurmayı veya her seviyedeki müsabakalarda sonuç elde etmeyi amaçlayan her türlü bedensel faaliyettir.”¹⁰ Bir başka tanıma göre ise “farklı fiziksel kültür pratiklerini kapsayan bireysel, yerel, ulusal ve uluslararası alanları ve anlamları da içeren muazzam derecede büyük bir uzamsal mekandır.”¹¹

Sporla bireyler kendilerini tanıma, ifade etme, geliştirme, beceri kazanma, yeteneğini sergileme, eğlence ve sağlık gibi çeşitli kazanımlar elde etmektedir. O halde denilebilir ki spor, toplumun sosyal bir olgusu olmakla birlikte toplumun gelişmesine

⁸ BM İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi (İHEB) metni için bkz. Dijital Erişim: https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/trk.pdf (Erişim Tarihi: 12 Kasım 2020).

⁹ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) metni için bkz. Dijital Erişim: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_TUR.pdf (Erişim Tarihi: 12 Kasım 2020).

¹⁰ Avrupa Spor Şartı metni için bkz. Dijital Erişim: <https://rm.coe.int/16804c9dbb> (Erişim Tarihi: 12 Kasım 2020).

¹¹ Canan KOCA Pınar ÖZTÜRK, “Uluslararası Politika Belgeleri Kapsamında Spor ve Toplumsal Cinsiyet Politikaları”, **Spor Bilimleri Dergisi**, C: 29, S: 3, 2018, s. 116.

de ciddi katkı sunmaktadır.¹² İnsanların sosyal açıdan keyifli vakit geçirmesini sağlamaya yönelik önemli bir araç olan spor, evrensel kültürün parçasıdır. Dili, dini, ırkı, rengi, cinsiyeti veya görüşü her ne olursa olsun bütün insanlar sporla kaynaşmaktadır.

Spor önceleri insanların yaşamlarını devam ettirebilmek için yapmak zorunda oldukları hareketler şeklinde görülmekteyken zamanla bireylerin boş vakitlerini daha iyi değerlendirebilmek maksadıyla edindikleri bir hobiye dönüşmüştür. Böylece eğlence amaçlı yapılar hale gelen spor; sağlıklı yaşam, yeteneklerin gelişimi, zihinsel ve fiziksel aktivite, ekonomiye katkı, ulusal ve uluslararası tanıtım gibi bireysel ve sosyal pek çok işlevi olan vücut ve zihin etkinliği halini almıştır.¹³

Zamanla ortaya çıkan ve çoğalan, aynı zamanda da gelişen birbirinden farklı birçok spor dalının varlığı profesyonel ligleri, büyük turnuvaları, kurumsal yapıları ve görkemli organizasyonları beraberinde getirmiştir. Dünyanın en büyük spor olayları arasında sayılan Olimpiyatlar,¹⁴ Dünya Kupası,¹⁵ Avrupa Futbol Şampiyonası¹⁶ gibi organizasyonlar buna örnek olarak gösterilebilir. Milyonlarca sporcu, antrenör, yönetici, hakem ve meslek profesyonelinin aktif bir şekilde yer aldığı organizasyonlarda sayısız aktör katılımcı olarak yer almaktadır. Bu yönüyle gittikçe çeşitlilik kazanan her spor dalı için farklı kural ve ilkeler konulması zorunlu hale gelmiş, sporun amaçlarına ulaşabilmesi için zamanla belirli standartlara bağlanması

¹² Kısmet ERKİNER, Ali SOYSÜREN, **Spor Hukuku Dersleri**, Kadir Has Üniversitesi Spor Hukuku Araştırma ve Uygulama Merkezi, Kadir Has Üniversitesi Yayınları No: 2, İstanbul, 2007, s. 57.

¹³ Ercan KARAÖĞLU, **Spor Hukukunun Temel Kavramları ve Sportif Alanda Doğabilecek Hukuki İhtilaflar**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017, s. 13.

¹⁴ “Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC) himayesinde Yaz ve Kış Olimpiyat Oyunları olmak üzere iki ayrı kategoride, dört yılda bir düzenlenen uluslararası çok sporlu etkinlik. 200’ün üzerinde ülkeyi temsil eden sporcuların katıldığı etkinlikler, dünyanın en kapsamlı spor etkinliği konumundadır.”. Bkz. Dijital Erişim: <https://uogm.gsb.gov.tr/Sayfalar/3692/3691/genel-bilgiler.aspx> (Erişim Tarihi: 13 Kasım 2020).

¹⁵ “Uluslararası alanda futboldan sorumlu en üst düzey yönetim organı olan Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği (FIFA) üyesi ülkelerin erkek millî takımlarının katılabildiği uluslararası futbol turnuvası. 1930’daki ilk turnuvadan beri, II. Dünya Savaşı sebebiyle gerçekleştirilemeyen 1942 ve 1946 yılları dışında dört yılda bir düzenlenmektedir.”. Bkz. Dijital Erişim: <https://www.foxsports.com/soccer/fifa-world-cup/history> (Erişim Tarihi: 13 Kasım 2020).

¹⁶ “1960’tan beri UEFA tarafından 4 yılda bir düzenlenen futbol turnuvasıdır. Orijinal adı Avrupa Uluslar Kupası adıyla kurulmuş olup, 1968 yılında şu anki ismini almıştır. Turnuva ülkelerin üst düzey millî futbol takımları arasında düzenlenir.”. Bkz. Dijital Erişim: <https://www.uefa.com/uefaeuro/history/> (Erişim Tarihi: 13 Kasım 2020).

kaçınılmaz olmuştur. Spor ile hukuk ilişkisi de işte bu noktada başlamaktadır. Zira hukuk diğer tüm toplumsal düzen kurallarında olduğu gibi sporu da düzenlemiş ve onu birtakım kurallara bağlamıştır.

1.3. SPORDA İNSAN HAKLARI

Hayatımızın önemli ve ayrılmaz bir parçası haline gelen spor, toplumun bütün kesimlerini bir araya getirirken, aynı zamanda dünyanın hemen her yerinde spor ile ilgili kurumsal yapılar oluşturulmuş ve bu kapsamda yasal çalışmalar yapılmıştır. Nitekim ülkemizde de başta Anayasa’da olmak üzere bu kapsamda çeşitli düzenlemeler mevcuttur. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 59/1’inci maddesi “Devlet, her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder.” şeklindedir. Buradan hareketle devletin görevi yalnızca ilgili tedbirleri almaktan ibaret olmayıp, aynı zamanda bireylerin spor hakkına erişimini de kolaylaştırmaktır.¹⁷ Bu konunun sıradan bir kanun veya alt normlarla değil de doğrudan Anayasa ile ele alınmış olması ise sporun önemini ve değerini gözler önüne sermektedir.

Ulusal mevzuat haricinde BM ve AK bünyesinde spor alanında geliştirilen birtakım politika belgeleri de mevcuttur. Bu uluslararası belgelerde sporun temel bir insan hakkı olduğu kabul edilmektedir. BM çerçevesinde düzenlenen belgeler İHEB’yi referans alırken, AK kapsamındaki belgeler de AİHS’yi takip etmektedir. Her iki temel insan hakları belgesinde özel olarak spora vurgu yapılmamış olsa da sosyal ve kültürel faaliyetler ile eğlenme veya dinlenme hakkı kapsamında sporun da olduğu kabul edilmelidir. Öyle ki spor, bir eğlence ve dinlenme aracı olup kültürel bir faaliyettir. Aynı zamanda insan haysiyeti için ve şahsiyetinin serbestçe gelişmesi için zaruri olan ekonomik, sosyal ve kültürel bir haktır.

¹⁷ Sporun kitlelere yayılmasını destekler nitelikte bir düzenleme de Türkiye Futbol Federasyonu Statüsü’nün amaçları arasında: “Futbolun gelişmesini ve *yurt sathında yayılmasını sağlamak*, bu konularda birleştirici, eğitici, kültürel ve insani değerler ışığında ve özellikle de gençlik ve geliştirme programları aracılığıyla her türlü düzenlemeyi yapmak, kararlar almak ve uygulamak” şeklinde ifade edilmiştir.

İHEB'nin ilgili maddelerine bakıldığında;¹⁸

- 3'üncü maddesi, "Yaşamak, hürriyet ve kişi emniyeti her ferdin hakkıdır.",
- 22'nci maddesi, "Her şahsın, cemiyetin bir üyesi olmak itibarıyla, sosyal güvenliğe hakkı vardır; haysiyeti için ve şahsiyetinin serbestçe gelişmesi için zaruri olan ekonomik, sosyal ve kültürel hakların milli gayret ve Milletlerarası iş birliği yoluyla ve her devletin teşkilatı ve kaynaklarıyla mütenasip olarak gerçekleştirilmesine hakkı vardır.",
- 24'üncü maddesi, "Her şahsın dinlenmeye, eğlenmeye, bilhassa çalışma müddetinin makul surette tahdidine ve muayyen devrelerde ücretli tatillere hakkı vardır.",
- 27/1'inci maddesi, "Herkes, topluluğun kültürel faaliyetine serbestçe katılmak, güzel sanatları tatmak, ilim sahasındaki ilerleyişe iştirak etmek ve bundan faydalanmak hakkını haizdir." şeklindedir.

Buradan hareketle sporu, Beyanname'nin 3'üncü maddesi kapsamında bir hürriyet olarak kabul etmek gerekir. Bu manada bir temel hak olan spor, ayrıca Beyanname'nin 22'nci ve 27'nci maddeleri kapsamında bir kültür faaliyetidir. Yine sporun, Beyanname'nin 24'üncü maddesinde belirtildiği şekilde eğlenme ve dinlenme hakkının konusunu oluşturduğu da söylenebilir.

Özel olarak spor hakkına dair uluslararası düzenlemeler incelendiğinde ise Olimpik Antlaşma'nın Olimpizmin Temel Prensipleri başlığı altında düzenlenen 4'üncü maddesinde sporun bir insan hakkı olduğu açıkça ifade edilmiştir.¹⁹ Buna göre her bireyin hiçbir ayrımcılığa uğramadan karşılıklı anlayış, arkadaşlık, dayanışma ve fair-play²⁰ ruhu ile spor yapma hakkına sahip olduğu belirtilmektedir.

¹⁸ BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB) metni için bkz. Dijital Erişim: https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/trk.pdf (Erişim Tarihi: 12 Kasım 2020).

¹⁹ Çalışmanın "Uluslararası Spor Politika Belgeleri" başlığı altında incelenecektir.

²⁰ "Fair-play ya da adil oyun, sporda kurallara uymaktan da öte belli bir davranış tarzını sergileyen bir terimdir. Rakibe saygı ve ona fizyolojik ve psikolojik açıdan zarar vermeme özentisidir. Rakip, bir düşman olarak değil, oyunun bir parçası olarak görülür ve yoğun mücadelede bile rakibin onuruna saygı duyulur." Bkz. Dijital Erişim: https://www.olimpiyatkomitesi.org.tr/Detay2/Fair_Play/28/1 (Erişim Tarihi: 22 Kasım 2020).

Bu açıklamalar ışığında sporu temel bir insan hakkı olarak kabul eden ulusal ve uluslararası bazı spor politika belgelerine kısaca değinmekte fayda vardır. Belgeler incelendiğinde bir temel hak olan sporda insan haklarına riayet etme gerekliliğinin arttığı ve insan haklarına daha saygılı, sporcuları ve sporun diğer aktörlerini koruyan normların düzenlendiği görülmektedir. Benimsenen normların başında ise ırkçılıkla mücadele özelinde ayrımcılık yasağı gelmektedir.

1.4. SPOR POLİTİKA BELGELERİ

1.4.1. Başlıca Uluslararası Spor Politika Belgeleri

1.4.1.1. Uluslararası Beden Eğitimi, Fiziksel Aktivite ve Spor Şartı

21 Kasım 1978'de Paris'te düzenlenen BM Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu Genel Kurulu'nda kabul edilen ve 2014 yılında fiziksel aktiviteyi de içerecek şekilde genişletilen Uluslararası Beden Eğitimi, Fiziksel Aktivite ve Spor Şartı'nda beden eğitimi ve spor uygulamalarının herkes için temel bir insan hakkı olduğu ifade edilmiştir.

Şartta belirtilen normlar arasında temel insan haklarına ve insanlık onuruna saygı, ayrımcılık yasağı, eşitlik, spor değerleri, barış, dostluk, kardeşlik ve dayanışma yer almaktadır.²¹ Böylece UNESCO, İHEB şartlarına göre herkesin dil, din, ırk, renk, cinsiyet, etnik köken gibi farklılıklarına rağmen herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadan belirtilen tüm hak ve özgürlüklere sahip olduğunu hatırlatmıştır.

1.4.1.2. Berlin Deklarasyonu

2013 yılında Berlin'de UNESCO üye devletlerinden bakanların ve üst düzey yetkililerin bir araya gelmesiyle gerçekleştirilen 5. Beden Eğitimi ve Spordan Sorumlu Bakanlar ve Üst Düzey Yetkililer Konferansı sonucunda yayımlanan Berlin Deklarasyonu'nda diğer politika belgelerinde mevcut olan ayrımcılık yasağı ve spor

²¹ Birleşmiş Milletler UNESCO Uluslararası Beden Eğitimi, Fiziksel Aktivite ve Spor Şartı metni için bkz. Dijital Erişim: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000235409> (Erişim Tarihi: 22 Kasım 2020).

değerleri gibi normların içeriği genişletilmiştir. Deklarasyonda spora katılımın hiçbir farklılık gözetilmeksizin tüm bireyler için temel hak olduğuna vurgu yapılmıştır.²²

1.4.1.3. Olimpik Antlaşma

Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC) tarafından benimsenen Olimpizmin Temel İlkeleri, Kuralları ve İşletme Tüzüklerinin kanunname şeklinde toplanmasını sağlayan bir belge niteliğindeki Olimpik Antlaşma'da spor faaliyetlerine katılımın bir insan hakkı olduğu açık bir ifadeyle belirtilmiş ve ayrımcılık yasağı da hüküm altına alınmıştır.²³

1.4.1.4. Avrupa Spor Şartı

1975 yılında yayımlanan Avrupa Herkes İçin Spor Şartı ilkelerinin temelini oluşturduğu Avrupa Spor Şartı, AK tarafından 1992 yılında kabul edilmiş ve 2001 yılında yeniden düzenlenmiştir. Şart, spora dair temel ilkelerin AK'nin ideallerini gerçekleştirmesine katkıda bulunacağı inancıyla spor alanında bazı ortak değerlerin benimsenmesini hedeflemektedir. Bu amaçla spor, başta gençler olmak üzere güvenli ve sağlıklı bir ortamda herkes için kolayca ulaşılabilir, uygun organizasyonlarla iş birliği içinde, yüksek ahlaki ve etik değerler üzerine kurulu, insan onurunu koruyan, çocukları, gençleri ve kadınları önceleyen bir faaliyet olarak görülmüştür. Ayrıca Şart'ta sporun, Avrupa ülkeleri ile vatandaşlar arasındaki temasları teşvik eden ve gönüllü bir seçime dayanan sosyal ve kültürel bir aktivite olduğu ve halklar arasındaki bağları güçlendirdiği ifade edilmiştir.²⁴ İşte sporun tüm bu etkileri dolayısıyla

²² Berlin Deklarasyonu'nun 4'üncü maddesi şu şekildedir, "Spora katılım, etnik köken, cinsiyet, yaş, engellilik durumu, kültür ve sosyal geçmiş, ekonomik kaynaklar, toplumsal cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim gözetilmeksizin tüm bireyler için temel hak olduğunu yeniden doğruluyoruz." Tam metin için bkz. <http://unesco.itralee.com/wp-content/uploads/2017/11/Dec-of-Berlin-English.pdf> (Erişim Tarihi: 22 Kasım 2020).

²³ Olimpizmin Temel İlkeleri arasında yer alan 4'üncü madde, "Spor faaliyetlerine katılmak bir insan hakkıdır. Her birey herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmaksızın Olimpiyat ruhu içerisinde spor yapma olasılığına sahip olmalıdır. Bunu yapmak için dostluk, dayanışma ve fair-play anlayışının hâkim olması gerekmektedir."; 6'ncı madde, "İrk, din, siyaset, cinsiyet veya başka nedenle herhangi bir ülke ya da kişiye karşı ayrımcılık yapılması Olimpiyat Hareketine ait olmakla uyumsuzdur" şeklindedir. Tam metin için bkz. Dijital Erişim: https://www.olimpiyatkomitesi.org.tr/Upload/Men'u/624923_ioc_antlasmasi.pdf (Erişim Tarihi: 22 Kasım 2020).

²⁴ Ayrıca Şart'ın 4'üncü maddesinde ayrımcılık yasağı getirilmiştir: "Spor tesislerine ve sportif aktivitelere erişimde; cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer kanaatler, ulusal ve toplumsal köken, ulusal bir azınlığa mensup olma, servet, doğum veya herhangi bir statü bakımından hiçbir ayrımcılık

devletler, tüm vatandaşların sağlıklı koşullar altında spor yapabilmesi için en iyi imkânı sağlayacaklarına dair taahhütlerde bulunmuşlardır.

1.4.1.5. Avrupa Spor Etiği Kuralları

24 Eylül 1992 tarihinde AK tarafından kabul edilen ve 16 Mayıs 2001 tarihinde yeniden uyarlanan Avrupa Spor Etiği Kuralları, Avrupa Spor Şartı'nda benimsenen normlara ait standartları içermekle birlikte onun bir tamamlayıcısı niteliğindedir. Etik Kurallar, “adil oyun amacını içeren etik kuralların tüm spor faaliyetlerinin, ayrılmaz unsurları olduğu ve ister rekreasyon amaçlı isterse rekabet amaçlı spor olsun tüm düzeylerde uygulanması gerektiği” ilkesine dayanmaktadır.²⁵ Spor etiğinin temel ilkesine göre spor, adaletin ve kişisel gelişimin en iyi alanıdır; fair-play, sadece bir davranış değil aynı zamanda bir düşünme yoludur.²⁶ Tarihsel ve felsefi temellere dayanan Spor Etiği Kuralları uyarınca spor fair-play ruhuna uygun yapılmalı, ayrımcılık yapılmamalı ve herkesin istediği biçimde kendini geliştirebileceği bir alan olmalıdır.²⁷

1.4.1.6. Spor Üzerine Beyaz Kitap

11 Temmuz 2007 tarihinde Avrupa Komisyonu tarafından yayımlanan Spor Üzerine Beyaz Kitap,²⁸ spordaki ırkçı ve ayrımcı davranışların yıllardır Avrupa'nın siyasi gündeminde olduğunu göstermektedir. AB tarafından sporun kapsamlı bir biçimde ele alındığı ilk politika belgesi olan Belgede, Avrupa Spor Etiği Kuralları temel kurallar olarak kabul edilmiştir. Amacı Avrupa'da sporun rolüne ilişkin stratejik

yapılamaz.”. Tam metin için bkz. Dijital Erişim: <https://rm.coe.int/16804c9dbb> (Erişim Tarihi: 25 Kasım 2020).

²⁵ İlkay TAŞ, Sühal ŞEMŞİT, Sedef EYLEMER, “Avrupa Birliği Örneğinde Uluslararası Spor Politikasının Gelişimi: Ekonomik, Sosyal ve Siyasal Boyut”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi**, 2013, C: 4, S: 9 s. 139.

²⁶ Canan KOCA, **Sporda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması**, CEİD Yayınları, Ankara, 2018, s. 39.

²⁷ Spor Etiği Kuralları'nın “Fair-play – kazanan yol” başlığı altında açıklanan hedeflerden ilki şu şekildedir: “Spor Etiği Kuralları, sağlam bir tarihsel ve felsefi temele sahiptir. Bunun iki temel ilkesi vardır: Adalet ve kendini geliştirme alanı olarak bireysel spor. Adillik, rekabet kurallarına uygun olarak spor yapmak ve herkesin de sporda yer alabilmesine imkân sağlamak anlamına gelir. Spor, fair-play ruhuna uygun yapılmalı, ayrımcılık yapılmamalı ve herkesin yapabileceği bir aktivite olmalıdır. Dahası spor, herkese kendini geliştirme ve kendini kontrol etme fırsatı veren bir alan olmalıdır. Bu şekilde spor toplumda önemli etik ve kültürel bir faktör haline gelebilir.”. Tam metin için bkz. Dijital Erişim: <https://rm.coe.int/16805cecaa> (Erişim tarihi: 28 Kasım 2020).

²⁸ Spor Üzerine Beyaz Kitap'ın tam metni için bkz. Dijital Erişim: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52007DC0391> (Erişim tarihi: 28 Kasım 2020).

eğilimi sağlamak, Avrupa politikalarında sporun görünürliğini artırmak ve Avrupa yasalarının spora uygulanmasını sağlamaktır.²⁹ Bu çerçevede spor sosyal, ekonomik ve örgütsel boyut şeklinde üç farklı alanda ele alınmıştır. Sporun sosyal boyutu eğitim, öğretim, farkındalık, dopingle mücadele, ırkçılık ve şiddet karşıtlığı gibi unsurları içerirken; ekonomik boyutu sporun finansman yönüyle ilgilidir. Spor kuruluşlarının yönetimi, oyuncuların konumu ve medya gibi konularla ise sporun örgütsel boyutu ilgilienmektedir. Bunların dışında AB, Spor Üzerine Beyaz Kitap ile ırkçılık, şiddet, doping, istismar, yolsuzluk gibi sporun içinde bulunduğu başlıca sorunlara dikkat çekmektedir.

1.4.1.7. Oyuncu Hakları Evrensel Beyannamesi

14 Aralık 2017'de Dünya Oyuncular Birliği (WPA) tarafından açıklanan ve sporcuların gerçek yaşam deneyimleri ile uluslararası kabul görmüş insan haklarına dayanan bu Beyanname sporcuların uluslararası alanda tanınan insan ve işçi haklarının ilk kapsamlı düzenlemesidir.

Beyanname bir sporun oyuncularla ilgili olarak Rehber İlkeler kapsamındaki yükümlülüklerini nasıl yerine getireceği konusunda açık bir rehberlik sağlar. Bu dört temel adımı içerir:

- Oyuncuların uluslararası kabul görmüş insan haklarını korumaya, saygı duymaya ve yerine getirmeye adanmış bir oyuncu hakları politikasının geliştirilmesi ve benimsenmesi,
- Oyuncuların haklarına yönelik riskleri belirlemek için sürekli bir durum tespiti yapmak,
- Hakları ihlal edilen oyuncuların erişilebilir, meşru ve haklarla uyumlu bir şikâyet mekanizması aracılığıyla etkili bir çözüme erişebilmelerini sağlamak,

²⁹ KOCA ve ÖZTÜRK, a.g.e., s. 122.

- Oyuncu haklarıyla ilgili konularda şeffaf bir şekilde raporlama da dahil olmak üzere süregelen paydaş katılımını (oyuncu dernekleri dahil) ve iletişimi üstlenmek.³⁰

1.4.1.8. FIFA Statüsü

FIFA'nın insan hakları bilincini geliştirmek ve bazı olumsuz etkilere çözüm üretebilmek amacıyla yaptığı en önemli çalışma uluslararası kabul görmüş insan haklarına saygı göstermeye yönelik yasal taahhüdün FIFA Statüsü'ne resmen eklenmesi olmuştur. Eklenen 3'üncü maddenin başlığı "İnsan hakları" olup şöyle düzenlenmiştir: "FIFA uluslararası düzlemde tanınan tüm insan haklarına saygı duymayı taahhüt etmekle birlikte bu hakların korunmasını ilerletmek için çabalayacaktır." Bununla birlikte bir de "Ayrımcılık yapmama, eşitlik ve tarafsızlık" başlıklı madde bulunan FIFA Statüsü; dil, din, ırk, renk, köken, cinsiyet gibi her türlü ayrımcılığı yasaklamaktadır.³¹

Düzenlemeler paralelinde FIFA, kurumsal yapısında da yaptığı düzenlemeler neticesinde engellilerin spora erişimi, toplumsal cinsiyet eşitliği, ırkçılıkla mücadele ve ayrımcılığın yasaklanması gibi birçok alanda çaba sarf etmektedir. Bu bağlamda saha içinde ve dışında ciddi sorun haline gelen ayrımcılıktan arındırılmış bir spor alanı oluşturma çabasında olan FIFA, özellikle ırkçılık temelli ayrıştırıcı olayların engellenmesi için çabalamaktadır. Bu yönüyle FIFA'nın ırkçılık ve ayrımcılıkla mücadelesi oldukça eskiye dayanır. Hatta denebilir ki FIFA, bu tür kuralları koyan BM dışındaki ilk kuruluşlardan biridir.³²

³⁰ Oyuncu Hakları Evrensel Beyannamesi için bkz. Dijital Erişim: https://www.uniglobalunion.org/sites/default/files/files/news/official_udpr.pdf (Erişim Tarihi: 1 Aralık 2020).

³¹ FIFA Statüsü'nün 4'üncü maddesi şu şekildedir: "İrk, renk, etnik, ulusal veya sosyal köken, cinsiyet, engellilik, dil, din, görüş, servet, doğum, cinsel yönelim veya diğer herhangi bir sebep nedeniyle bir ülkeye, özel kişiye veya gruba karşı her türlü ayrımcılık kesinlikle yasaktır..."

³² İtalya'daki 1960 FIFA Kongresi'nde kabul edilen FIFA Statüsü'nün 2'nci maddesi şu şekildedir: "Ulusal federasyon, ülkede herhangi bir ırksal, dini veya siyasi ayrımcılık veya kategoriye göre ayrımcılık (yani amatörler, amatör olmayanlar, profesyoneller) olmaksızın futbol oynayan herkese açık olmalıdır. Bu iki ilkeyi onaylayarak, sadece bu ilkelere uyan dernekler bundan böyle FIFA üyesi olarak kabul edilebilir. " Tam metin için bkz. Dijital Erişim: <https://resources.fifa.com/image/upload/fifa-statutes-2020.pdf?cloudid=viz2gmyb5x0pd24qrhx> (Erişim Tarihi: 1 Aralık 2020).

1.4.1.9. UEFA Statüsü

Avrupa futbolunun kriterlerini hüküm altına alan UEFA'nın amaçlarından biri de Avrupa'da futbolu hiçbir ayırım olmaksızın herkese ulaşılabilir kılmaktır. Buna göre UEFA din, ırk, cinsiyet veya başka bir sebeple ayrımcılık yapılmaması için mücadele verir ve mensuplarını fair-play ruhu içerisinde spora teşvik eder.

UEFA kendisinin yanı sıra, üyelerini de ırkçılık ve her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalarla yükümlü kılar.³³

1.4.2. Başlıca Ulusal Spor Politika Belgeleri

1.4.2.1. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

Uluslararası platformda politika rehberi niteliğini haiz belgelerin yanı sıra ulusal boyutta da sporla ilgili AB ve BM temel insan hakları belgeleriyle uyumlu, ortak bir anlayış içeren düzenlemeler mevcuttur. Bunların başında yukarıda da ifade edildiği üzere T.C. Anayasası gelmektedir. Sporla ilgili ana düzenleme “Sporun geliştirilmesi ve tahkim” başlığı altında Anayasa'nın 59'uncu maddesinde yer almaktadır.³⁴ Anayasa'nın bu maddesi diğer tüm ulusal belgeler bakımından bir referans niteliği taşımaktadır.

1.4.2.2. TFF Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun

Bu Kanun'un amacı, ülke sınırları içerisinde gerçekleşecek her türlü futbol organizasyonunu ulusal ve uluslararası kurallara uygun bir şekilde yürütmek, yönetmek ve geliştirmektir. Bu kapsamda Türkiye'yi yurt içinde ve yurt dışında temsil etmek üzere özel hukuk hükümlerine tabi olan Türkiye Futbol Federasyonu (TFF) kurulmuştur.

³³ UEFA Statüsü'nün 7bis/7'nci maddesi, “Üye dernekler, ırkçılığı ve futboldaki diğer her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırmayı amaçlayan etkili bir politika uygulayacak...” şeklindedir. UEFA Statüsü için bkz. Dijital Erişim: <https://documents.uefa.com/v/u/CJ2HRiZAu~Wo6ytlRy1~g> (Erişim Tarihi: 1 Aralık 2020).

³⁴ T.C. Anayasası'nın 59/1'inci maddesi şu şekildedir: “Devlet, her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder.”

Kanun'da TFF'nin teşkilat yapısı, idari ve mali sisteminin yanı sıra görevleri de düzenlenmiştir. Bu kapsamda ırkçılık ve ayrımcılıkla mücadele de TFF'nin görevleri arasında sayılmıştır.³⁵

1.4.2.3. TFF Statüsü

TFF Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun'da belirtilen usul ve esaslar ile Kanun'un uygulanmasına yönelik diğer hususlara dair TFF Genel Kurulu tarafından yapılan futbola ilişkin düzenlemeleri kapsayan bu Statüde TFF'nin genel ilkeleri, amaçları, teşkilat yapısı ile diğer tüm görev ve yetkileri münhasıran yer almaktadır. Statü kapsamında ayrımcılıkla mücadele TFF'nin amaçları arasında gösterilirken³⁶, ayrıca "Tarafsız davranma ve ayrımcılık yapmama" başlıklı bir de madde hüküm altına alınmıştır.³⁷

1.4.2.4. TFF Etik Kurul Talimatı

Teşkilat yapılanması içerisinde on beş farklı kurul bulunan TFF'nin bünyesinde ilk derece yargı kurulu olarak kurulan kurullardan biri de TFF Etik Kurulu'dur. İşbu Talimat, Türk futbolunun etik değerleri ve toplumdaki saygınlığının korunması amacıyla kurulan TFF Etik Kurulu'nun çalışma usul ve esaslarının yanı sıra, futbol camiasının uyması gereken etik davranışları ve futbolun etik kurallarını düzenlemektedir. Bu çerçevede etik davranış ilkeleri belirlenmiş, ayrımcılık yasağı da bu kapsamda düzenlenmiştir.³⁸ Diğer yandan TFF, Kulüp Lisans ve Finansal Fair-Play

³⁵ Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun'un "Türkiye Futbol Federasyonunun görevleri" başlıklı 3/1-g maddesi şu şekildedir: "Şiddet, şike, teşvik primi, ırkçılık, doping ve her türlü ayrımcılıkla mücadele etmek." Kanun'un tam metni için bkz. Dijital Erişim: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5894.pdf> (Erişim Tarihi: 1 Aralık 2020).

³⁶ Türkiye Futbol Federasyonu Statüsü'nün 2/1-g maddesi, "1. TFF'nin amaçları:

g) Şiddet, şike, teşvik primi, ırkçılık, doping ve her türlü ayrımcılıkla mücadele etmek." şeklindedir.

³⁷ Aynı Statü'nün 3/2'nci maddesi, "Herhangi bir ülkeye, kişiye veya insan topluluğuna karşı türü ne olursa olsun ayrımcılık yapmak kesinlikle yasaktır ve ayrımcılık yapanların üyeliği askıya alınır veya sona erdirilir." şeklindedir. Statünün tam metni için bkz. Dijital Erişim: <https://www.tff.org/Resources/TFF/Documents/TFF-KANUN-STATU/TFF-Statusu.pdf> (Erişim Tarihi: 1 Aralık 2020).

³⁸ Türkiye Futbol Federasyonu Etik Kurulu Talimatı'nın 16'ncı maddesi, "(1) Futbol camiasındaki tüm gerçek ve tüzel kişiler, eylem ve işlemlerinde adalet, eşitlik ve dürüstlük ilkeleri doğrultusunda hareket ederler; görevlerini yerine getirirken dil, din, inanç, siyasi düşünce, ırk, cinsiyet ve benzeri sebeplerle ayırım yapamazlar" şeklindedir. Talimatın tam metni için bkz. Dijital Erişim: <https://www.tff.org/Resources/TFF/Documents/TALIMATLAR/Etik-Kurulu-Talimati.pdf> (Erişim Tarihi 1 Aralık 2020).

Talimatı aracılığıyla lisans adayı kulüplerden ırkçılık ve ayrımcılıkla mücadele için bir politika beklemektedir.³⁹

1.4.2.5. Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun

Bu Kanun müsabaka öncesinde, esnasında veya sonrasında spor alanlarında ya da çevresinde meydana gelebilecek şiddet ve düzensizliğin önlenmesini amaçlamaktadır. Kanun'da diğer tüm şiddet içeren davranışların yanı sıra özel olarak ayrımcı davranışların yaptırımını da düzenlenmiştir.⁴⁰

Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun'un uygulanmasına ilişkin usul ve esasların düzenlendiği Yönetmelik ise müsabaka öncesinde, esnasında veya sonrasında spor alanları ile bunların çevresinde ve müsabaka konusu her yerde alınacak önlemler, ilgili kişi ve kurumların görev, yetki ve sorumlulukları ile Kanun'da öngörülen diğer hususları kapsamaktadır.⁴¹

³⁹ Türkiye Futbol Federasyonu Kulüp Lisans ve Finansal Fair-Play Talimatı'nın 37'inci maddesi, "(1) Lisans adayı, UEFA Emniyet ve Güvenlik Talimatında tanımlandığı şekilde UEFA'nın ırkçılığa karşı 10 maddelik planına uygun olarak ırkçılık ve ayrımcılık ile mücadele etmek için bir politika oluşturmalı ve uygulamalıdır. (2) UEFA'nın ırkçılıkla ilgili 10 maddelik planı: ..." Talimatın tam metni için bkz. Dijital Erişim: <https://www.tff.org/Resources/TFF/Documents/TALIMATLAR/KLFFP-Talimatı.pdf> (Erişim Tarihi: 1 Aralık 2020).

⁴⁰ Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun'un "Tehdit veya hakaret içeren tezahürat" başlıklı 14/2'nci maddesi şu şekildedir: "Spor alanlarında toplum kesimlerini din, dil, ırk, etnik köken, cinsiyet veya mezhep farkı gözeterek hakaret oluşturan söz ve davranışlarda bulunan kişi, fiil daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmadığı takdirde, bir yıldan üç yıla hapis cezası ile cezalandırılır." Kanun'un tam metni için bkz. Dijital Erişim: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6222.pdf> (Erişim Tarihi: 3 Aralık 2020).

⁴¹ Konumuzla alakalı olarak vurgulanabilecek Yönetmelik maddeleri şunlardır;

8'inci madde: "(1) Müsabaka güvenlik amirinin görev, yetki ve sorumlulukları şunlardır:

d) Spor alanlarında veya çevresinde, taraftarların, grup halinde veya münferiden belirli bir kişiyi hedef veya muhatap alıp almadığına bakılmaksızın, duyan veya gören kişiler tarafından hakaret olarak algılanacak tarzda aleni olarak söz ve davranışta bulunmalarını, her türlü ayrımcılığı çağrıştıran, toplum kesimlerini din, dil, ırk, etnik köken, cinsiyet veya mezhep farkı gözeterek hakaret oluşturan söz ve davranışlarda bulunmalarını veya bu mahiyette afiş veya pankartların spor alanına sokulmasını engelleyici tedbirlerin alınmasını, bu afişlerin spor alanı çevresine asılmasının engellenmesini ve içeride tespit edilenlerin dışarı çıkarılmasını sağlayarak gerekli işlemleri yaptırmak."

12'nci madde: "(1) Spor kulüplerinin görev, yetki ve sorumlulukları şunlardır:

ş) Spor alanlarında veya çevresinde taraftarların grup halinde veya münferiden belirli bir kişiyi hedef veya muhatap alıp almadığına bakılmaksızın, duyan veya gören kişiler tarafından hakaret olarak algılanacak tarzda aleni olarak söz ve davranışta bulunmalarını, her türlü ayrımcılığı çağrıştıran, toplum kesimlerini din, dil, ırk, etnik köken, cinsiyet veya mezhep farkı gözeterek hakaret oluşturan söz ve davranışlarda bulunmalarını veya bu mahiyette afiş veya pankartların spor alanına sokulmasını engelleyici tedbirleri almak, bu afişlerin spor alanı çevresine asılmasını engellemek ve içeride tespit edilenleri müsabaka güvenlik amirinin koordinesinde dışarı çıkartmak." Yönetmeliğin tam metni için

1.4.2.6. Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Tüzüğü

Olimpik hareketin bünyesinde örgütlenen ve bu hareketin Türkiye'deki temsilcisi olan Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi (TMOK), Uluslararası Olimpiyat Komitesi Olimpik Antlaşması'nın kurallarına ve Uluslararası Olimpiyat Komitesi'nin (IOC) kararlarına bağlı biçimde ulusal düzeydeki göreviyle ilgili olarak barışın korunmasına hizmet eder. Sporda ahlaki kuralların yaygınlaşmasını destekleyeceğini taahhüt eden TMOK, bu çerçevede ırkçılık ve ayrımcılığı yasaklamıştır.⁴²

1.4.2.7. Türkiye Basketbol Federasyonu Basketbol Disiplin Talimatı

Basketbol müsabakalarında disiplini sağlamak üzere uluslararası kurallara aykırı olup disiplin ihlali oluşturan fiillerin ve bunlara verilecek cezaların yer aldığı Talimatta ayrımcı davranışlar yasaklanmış ve herhangi bir şekilde ayrımcılık yapan sporcu veya diğer mensupların ne şekilde cezalandırılacağı belirtilmiştir.⁴³

1.4.2.8. Türkiye Voleybol Federasyonu Disiplin Talimatı

Voleybolun marka değerine zarar verecek davranışları önlemek amacıyla hayata geçirilen Talimat, spor ahlakı ve disiplinine sahip sağlıklı nesillerin yetişmesi ve voleybol organizasyonlarında disiplini sağlamak için düzenlenmiştir. Talimattaki cezaları vermeye yetkili kurul Türkiye Voleybol Federasyonu (TVF) Disiplin Kurulu'dur. Kurul; şiddet, düzensizlik, saha olayları, ırkçı, aşağılayıcı ve diğer çirkin davranışları önlemeye yönelik cezalar verebilir. Bu bağlamda "Milli Onuru Kırıcı

bkz. Dijital Erişim: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121222-6.htm> (Erişim Tarihi: 3 Aralık 2020).

⁴² Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Tüzüğü'nün 5'inci maddesi, "I. İlkeler

D. (TOMK) Irk, din, politik eğilim nedenleriyle ülke ya da kişiye göre ayırım yapmaz." şeklindedir. Tam metin için bkz. Dijital Erişim: https://www.olimpiyatkomitesi.org.tr/Upload/Menu/812495_tuzuk.pdf (Erişim Tarihi: 6 Aralık 2020).

⁴³ Türkiye Basketbol Federasyonu Disiplin Talimatı'nın 32'nci maddesi, "(1) Müsabaka öncesinde, esnasında, sonrasında, basın ve yayın organları, sosyal medya yahut sair iletişim aracılığıyla yahut diğer vasıtalarla her türlü ırk, dil, din, etnik köken ve ideoloji ayrımcılığı yapan veya herhangi bir şekilde ayrımcılık yapan basketbolcu ve kulüp görevlilerine... cezası verilir." şeklindedir. Talimat'ın tam metni için bkz. Dijital Erişim: <https://www.tbf.org.tr/docs/default-source/mevzuat/yonergeler/disiplin-talimati.pdf?sfvrsn=4> (Erişim Tarihi: 7 Aralık 2020).

Davranışlar” başlığı altında ırkçı davranışlar sergileyenlerin cezalandırılacağı ifade edilmiştir.⁴⁴

1.4.2.9. Türkiye Atletizm Federasyonu Disiplin Talimatı

Türkiye’de popüler spor dalları arasında yer alan atletizm dünyanın en eski sporlarından biridir. Türkiye Atletizm Federasyonu (TAF) verilerine göre günümüzde yaklaşık iki yüz bin sporcu ve binin üzerinde de spor kulübü bulunmaktadır.⁴⁵ Haliyle bu ilgi atletizm alanında disiplin kurallarını kaçınılmaz kılmaktadır. Bu sebeple TAF bünyesinde yer alan sportif organizasyonlarda disiplini sağlamak için hayata geçirilen Talimat’ta disiplin ihlali oluşturulan fiiller ile birlikte bunların yaptırımı belirlenmiş; Talimat’ın uygulanmasında kişiler arasında ayırım yapılamayacağı da ifade edilmiştir. Ayrıca özel olarak ayrımcılık fiili ihlal kabul edilmiş ve yaptırımı da yine burada düzenlenmiştir.⁴⁶

1.5. SPOR KURULUŞLARINDA İNSAN HAKLARI DÜŞÜNCESİNİN GELİŞİMİ

Hukuki açıdan bakıldığında spor yönetim kuruluşlarının devlet yetkilerini kullanan bir kamu otoritesi değil, özel hukuka tabi özerk kuruluşlar oldukları gerekçe gösterilerek bu kuruluşların İHEB veya AİHS gibi insan hakları belgelerine tabi olmayacakları uzun yıllar ileri sürülmüştür. Ancak son yıllarda bu düşünce değişmiştir. Değişimi sağlayan en somut gelişmelerin başında FIFA⁴⁷ ve UEFA’nın⁴⁸

⁴⁴ Türkiye Voleybol Federasyonu Disiplin Talimatı’nın 43’üncü maddesi, “Yurt içinde veya dışında her ne suretle olursa olsun, Türkiye’nin veya yabancı bir milletin onurunu kırıcı hareketlerde bulunanlar; hakaretamiz, provokatif, ırkçı davranışlar sergileyenler... cezalandırılırlar.” şeklindedir. Tam metin için bkz. Dijital Erişim: <https://www.tvf.org.tr/tvf-talimatlar/> (Erişim Tarihi: 8 Aralık 2020).

⁴⁵ “Türkiye Atletizm Federasyonu Genel Bilgi”, <http://www.taf.org.tr/tafgenel-bilgiler-ve-tarihce/>, (Erişim Tarihi: 9 Aralık 2020).

⁴⁶ Türkiye Atletizm Federasyonu Disiplin Talimatı’nın “Ayrımcılık” başlıklı 27’nci maddesi şu şekildedir:

“27.1. Irk, dil, din, etnik köken ayrımcılığı yaparak insanlık onurunu herhangi bir şekilde zedeleyen,

(a) Sporculara...

(b) Kulüp yöneticilerine...

(c) Görevlilere ve diğer kişilere... ceza verilir.”

Tam metin için bkz. Dijital Erişim: http://www.taf.org.tr/wp-content/uploads/2016/02/Disiplin_talimatı_16.12.2015.pdf (Erişim Tarihi: 11 Aralık 2020).

⁴⁷ “FIFA Executive Committee Sets Presidential Election for 26 February 2016 and Fully Supports Roadmap for Reform”, <https://www.fifa.com/who-we-are/news/fifa-executive-committee-sets-presidential-election-for-26-february-20-2666448> (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2020).

⁴⁸ “Football and Social Responsibility”, <https://www.uefa.com/insideuefa/social-responsibility/overview/> (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2020).

BM Rehber İlkeleri'ni⁴⁹ resmi olarak kabul etmeleri gelmektedir. Rehber İlkeler "koru, saygı göster ve düzelt" anlayışı üzerine kuruludur.⁵⁰ Buna göre işletmeler, yapacakları düzenlemelerle insan haklarını korumakla yükümlüdür. Koruma yükümlülüğünün yanı sıra insan haklarına saygı gösterme sorumluluğu da olan işletmelerin, insan hakları açısından bireylerin zarar gördüğü hallerde etkili bir çözüm yolu sunması da ayrıca gereklidir.

1.5.1. FIFA Açısından Değerlendirme

FIFA, Rehber İlkeleri'ni kabul etmekle yetinmemiş; dünya futbolunun Anayasası diyebileceğimiz FIFA Statüsü'ne "İnsan hakları" başlıklı bir de madde eklemiştir.⁵¹ Bunun en önemli sonuçlarından biri olarak FIFA, İnsan Hakları Politikasının yanı sıra devrim niteliğinde bir kararla "insan hakları gereklilikleri"ni⁵² 2026 FIFA Dünya Kupası'ndan itibaren organizasyon adaylığı için spesifik bir koşul olarak aramaya başlamıştır. Böylece etkili bir insan hakları stratejisi sunamayan ülkelerin dünya çapında büyük bir ilgiyle takip edilen FIFA'nın spor organizasyonlarına ev sahipliği yapması artık mümkün olamayacaktır. Bu noktada

⁴⁹ Birleşmiş Milletler İş Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri için bkz. Dijital Erişim: https://www.ohchr.org/documents/publications/guidingprinciplesbusinesshr_en.pdf (Erişim Tarihi: 17 Aralık 2020).

⁵⁰ Bkz. The UN Guiding Principles on Business and Human Rights an Introduction, The UN Working Group on Business and Human Rights. Dijital Erişim: https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Business/Intro_Guiding_PrinciplesBusinessHR.pdf (Erişim Tarihi: 17 Aralık 2020).

⁵¹ FIFA Statüsü'nün 3'üncü maddesi, "FIFA, uluslararası düzlemde tanınan tüm insan haklarına saygı duymayı taahhüt etmekle birlikte bu hakların korunmasını ilerletmek için çabalayacaktır." şeklindedir.

⁵² FIFA bu gereklilikleri şöyle sıralamıştır:

- Birleşmiş Milletler'in İş Dünyası ve İnsan Haklarına İlişkin Yol Gösterici İlkeleri doğrultusunda uluslararası kabul görmüş tüm insan haklarına saygı gösterilmesi konusunda açık bir kamu taahhüdünde bulunulması,

- İnsan hakları ve çalışma standartları üzerindeki olumsuz etki risklerinin nasıl belirleneceği ve ele alınacağı konusunda bir insan hakları stratejisi önerisinin sunulması,

(Strateji şunları içermelidir:

- ilgili ülkenin insan hakları bağlamını değerlendiren bağımsız bir uzman kurum tarafından yapılan bir çalışma ile insan hakları ve çalışma standartları üzerindeki olumsuz etki risklerini tanımlayan ve değerlendiren kapsamlı bir rapor,

- tanımlanan tüm insan hakları risklerini ele almak için uygulamaya konulacak mekanizmalar,
- olumsuz insan hakları etkilerinin meydana gelmesi durumunda, üye derneklerin çözüme erişimini sağlama veya bu çözüme erişimde iş birliği yapma yollarını ana hatlarıyla belirleme.)

- Hükümetten, ev sahibi şehirlerden ve ayrıca stadyumların inşası ve yenilenmesinden, eğitimden sorumlu kuruluşlardan uluslararası insan hakları ve çalışma standartlarına uygunluk garantileri alınması. Bkz. 2026 FIFA Dünya Kupası İçin Teklif Verme Süreci Kılavuzu'nun "Sürdürülebilirlik ve İnsan Hakları" başlıklı 5'inci bölümü. Dijital Erişim: <https://img.fifa.com/image/upload/hgopypqftviladnm7q90.pdf> (Erişim Tarihi: 17 Aralık 2020).

FIFA, Dünya Kupası'na ev sahipliği yapacak ve düzenleyecek tüm kuruluşlardan özellikle sürdürülebilir etkinlik yönetimi ilkelerini⁵³ izlemesini ve Birleşmiş Milletler'in İş ve İnsan Haklarına İlişkin Yol Gösterici İlkeleri doğrultusunda uluslararası kabul görmüş insan haklarına saygı duymasını beklemektedir.

1904 yılında kurulan FIFA, İsviçre yasalarına göre kurulmuş bir dernektir. Uluslararası alanda futboldan sorumlu en üst düzey yönetim organı olan FIFA'nın ilk Dünya Kupası organizasyonu 1930 yılında Uruguay'da düzenlenmiştir. İlk turnuvadan beri, II. Dünya Savaşı sebebiyle gerçekleştirilemeyen 1942 ve 1946 yılları dışında bu organizasyon her dört yılda bir düzenlenmekte ve tüm dünyada büyük bir ilgiyle takip edilmektedir.

BM'den daha fazla üyesi bulunan FIFA'ya günümüzde 211 ülke üyedir.⁵⁴ FIFA'nın açıklamalarına göre üç yüz milyona yakın kadın ve erkek sporcu bulunmaktadır. Bunun yanı sıra yaklaşık beş milyon kayıtlı hakem ve sayısız hayran kitlesi futbolun içerisinde yer almaktadır.⁵⁵ Etkileri spor dünyasının çok ötesine uzanan FIFA, en son düzenlenen 2018 Dünya Kupası Global Yayın ve İzleyici Özeti Raporu'nda organizasyonu takip eden seyirci sayısının yaklaşık dört milyarı bulduğunu, bu sayının dört yaş ve üzeri popülasyon dikkate alındığında dünya nüfusunun yüzde ellisinden fazlasına tekabül ederek tarihi bir rekor olduğunu belirtmiştir.⁵⁶ Bu yönüyle futbolun sadece sosyal bir fenomen olmadığı, aynı zamanda dünya futbolunun yönetim organı olan FIFA tarafından yoğun bir şekilde kontrol edilen ve gittikçe genişleyen bir endüstri olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Oyunun kurallarından sosyal ve ekonomik faaliyetlere kadar dünya futbolunu yönetme ve düzenleme yetkisine sahip olan FIFA, buradan hareketle devletleri kendi

⁵³ Bkz. 2026 FIFA Dünya Kupası İçin Teklif Verme Süreci Kılavuzu'nun "Sürdürülebilirlik ve İnsan Hakları" başlıklı 5'inci bölümü. Dijital Erişim: <https://img.fifa.com/image/upload/hgopyqftviladnm7q90.pdf> (Erişim Tarihi: 17 Aralık 2020).

⁵⁴ "FIFA Member Associations", Dijital Erişim: <https://www.fifa.com/associations/> (Erişim Tarihi: 22 Aralık 2020).

⁵⁵ Kelly PHILLIPS, "World Cup Mania: Figuring Out FIFA, Soccer & Tax", <https://www.forbes.com/sites/kellyphillipserb/2014/06/16/world-cup-mania-figuring-out-fifa-soccer-tax/?sh=5f0a95ab44a7> (Erişim Tarihi: 24 Aralık 2020).

⁵⁶ Rapor için bkz. Dijital Erişim: <https://resources.fifa.com/image/upload/2018-fifa-world-cup-russia-global-broadcast-and-audience-executive-summary.pdf?cloudid=njqsntvtdvqv8ho1dag5> (Erişim Tarihi: 26 Aralık 2020).

iradesine yöneltme ve dünya çapında futbolun bireyler üzerinde düzenleyici otorite kullanma gücüne sahip küresel bir güçtür.⁵⁷ Devasa spor organizasyonlarının etkileri de bu yüzden yalnızca spor alanlarıyla sınırlı değildir. Bunun yanı sıra organizasyonların sosyal kalkınma, ekonomik büyüme, eğitim fırsatı, çevrenin korunması gibi birçok etki alanı daha vardır. Ancak tüm bu olumlu etkilerin insan haklarına ilişkin riskleri beraberinde getirdiği de unutulmamalıdır.

2014 yılında, BM İnsan Hakları Eski Yüksek Komiseri Mary Robinson ve BM Eski Özel Temsilcisi John Ruggie, dönemin FIFA Başkanı Joseph Blatter'e açık bir mektup göndererek, o dönem Güney Afrika'da düzenlenecek olan Dünya Kupası organizasyonu ile ilgili olarak olası insan hakları sorunlarına yönelik FIFA'ya bazı tavsiyelerde bulunmuşlardır.⁵⁸

Mektubun FIFA'yı insan haklarına saygı duymaya yönelik bir reform sürecine soktuğu söylenebilir. Sürecin ilk adımı olarak FIFA, 2015 yılında Rehber İlkeleri'nin yazarı John G. Ruggie'i insan hakları çalışmaları için bünyesine katmış ve Ruggie uluslararası kabul görmüş tüm insan haklarına saygı duymaya yönelik olarak FIFA tarafından gerçekleştirilecek eylemler için somut öneriler içeren geniş çaplı bir çalışma hazırlamıştır.⁵⁹ İlgili önerilerin önemli bir kısmı karşılık bulmuştur. Bu kapsamda ilk olarak FIFA bünyesinde İnsan Hakları Çalışma Grubu şeklinde bir Yönetişim Komitesi (Governance Committee) oluşturulmuştur. İnsan haklarına ilişkin yükümlülüklerin takibi ise Sürdürülebilirlik ve Çeşitlilik Kurulu'na (Sustainability and Diversity Board) yüklenmiş ve Ekim 2016'da bu Kurul'a İnsan Hakları Yöneticisi atanmıştır. Bu gelişmelerin ardından İnsan Hakları Danışma Kurulu hayata

⁵⁷ Henk Erik MEIER Borja GARCIA, 'Protecting Private Transnational Authority against Public Intervention: FIFA's Power over National Governments', **Public Administration**, C: 93, S: 4, Wiley, ABD, 2015, s. 890-906.

⁵⁸ Söz konusu tavsiyelerin yer aldığı 11 Haziran 2014 tarihli açık mektup için bkz. Dijital Erişim: <https://www.ihrb.org/pdf/2014-06-11-Open-Letter-FIFA.pdf> (Erişim Tarihi: 1 Ocak 2021).

⁵⁹ Öneriler altı başlık altında toplanmıştır. Bunlar;

- 1- Açık ve tutarlı bir insan hakları politikası benimsenmesi,
- 2- İnsan haklarına saygı taahhüdünün tüm kurumsal yapıya entegre edilmesi,
- 3- İnsan hakları risklerinin belirlenmesi ve değerlendirilmesi,
- 4- İnsan hakları risklerinin ele alınması,
- 5- Uygulamanın izlenmesi ve raporlanması,
- 6- Çözüm yollarının etkinleştirilmesi.

Ayrıntılı bilgi için bkz. John G. RUGGIE, **For Game For World**, Harvard University, 2016.

geçirilmiştir. Mart 2017'den itibaren de tüm insan hakları konularında FIFA'ya tavsiyelerde bulunan ve FIFA'nın insan hakları çalışmalarını izleyen ve değerlendiren raporları düzenli olarak yayımlayan bağımsız bir kurul olan İnsan Hakları Danışma Kurulu insan haklarıyla ilgili konularda düzenli raporlar yayımlamaktadır.⁶⁰

Tüm bu kurumsal ve düzenleyici yenilikler ile insan haklarına saygı gösterme sürecine resmen giren FIFA Mayıs 2017'de bir kez daha çok önemli bir adım atarak FIFA İnsan Hakları Politikası'nı benimsemiştir.⁶¹ FIFA İnsan Hakları Politikası, FIFA Statüsü'nde düzenlenen insan haklarına saygı hükmünün nasıl icra edileceğini gösteren ve FIFA'nın kurumsal olarak insan haklarına ilişkin meselelere bakış açısını somutlaştıran önemli bir temel belgedir. Politika uyarınca FIFA, Rehber İlkeleri'ne uygun şekilde insan haklarına saygı göstermeyi açıkça taahhüt ederek faaliyetlerinin insan hakları üzerinde sahip olabileceği potansiyel olumsuz etkileri kabul etmiştir. Ayrıca belgede FIFA tarafından düzenlenen veya desteklenen tüm organizasyonlarda birçok kuruluşun (FIFA yan kuruluşları, FIFA tarafından tanınan bölgesel futbol konfederasyonları, FIFA üyesi kuruluşlar, FIFA'nın ticari iştirakleri vb.) FIFA ile bağlantılı faaliyetlerinde insan haklarına riayetinin son derece büyük bir gereklilik olduğu da önemle vurgulanmıştır.

Diğer yandan Ekim 2017'de getirilen düzenlemeyle 2026 Dünya Kupası'na ev sahipliği yapmak isteyen teklif sahiplerinin bir insan hakları stratejisinin olması şartı getirilmiştir.⁶² Yine, FIFA 2018 Dünya Kupası öncesinde insan hakları savunucuları ve medya temsilcileri ile iş birliği içinde bir şikâyet mekanizması geliştirildiğini de ayrıca duyurmuştur.

FIFA'nın insan hakları bilincini geliştirmek ve bazı olumsuz etkilere çözüm üretebilmek maksadıyla yaptığı çalışmalardan en önemlisi ise hiç şüphesiz uluslararası

⁶⁰ İlgili tüm raporlara buradan ulaşılabilir: <https://www.fifa.com/who-we-are/official-documents/> (Erişim Tarihi: 1 Ocak 2021).

⁶¹ FIFA İnsan Hakları Politikası için bkz. Dijital Erişim: <https://img.fifa.com/image/upload/kr05dqyhwr1uhqy2lh6r.pdf> (Erişim Tarihi: 1 Ocak 2021).

⁶² 2026 FIFA Dünya Kupası İçin Teklif Verme Süreci Kılavuzu için bkz. Dijital Erişim: <https://img.fifa.com/image/upload/hgopypqtviladnm7q90.pdf>; 2026 FIFA Dünya Kupası Final Müsabakasının Yerinin Seçilmesine İlişkin FIFA Yönetmeliği için bkz. Dijital Erişim: <https://img.fifa.com/image/upload/stwvxqphxp3o96jxwqor.pdf> (Erişim Tarihi: 1 Ocak 2021).

kabul görmüş insan haklarına saygı göstermeye yönelik yasal taahhüdün FIFA Statüsü'ne resmen eklenmesi olmuştur. Eklenen 3'üncü maddenin başlığı "İnsan hakları" olup şöyle düzenlenmiştir: "FIFA uluslararası düzlemde tanınan tüm insan haklarına saygı duymayı taahhüt etmekle birlikte bu hakların korunmasını ilerletmek için çabalayacaktır." Bu düzenleme paralelinde FIFA kurumsal yapısında da yenilikler getirerek engellilerin spora erişimi, toplumsal cinsiyet eşitliği, ırkçılıkla mücadele ve ayrımcılığın yasaklanması gibi birçok alanda çaba sarf etmektedir. Bu bağlamda saha içinde ve dışında ciddi sorun haline gelen ayrımcılıktan arındırılmış bir spor alanı oluşturma çabasında olan FIFA, özellikle ırkçılık temelli ayrıştıracı olayların engellenmesini de önemle vurgulamaktadır.

Sporda ortaya çıkan insan hakları ihlallerinin tespiti kadar, bu hakları koruyacak ve güvence altına alacak mekanizmaların kurulması da önemlidir. Yakın zamanda faaliyete geçen Ayrımcılıkla Mücadele Sistemi⁶³ FIFA tarafından futbol dünyasında ayrımcılıkla mücadelede atılan en önemli adımlardan biri olarak kabul edilmektedir. Sistem, artan ayrımcılık olaylarının önüne geçebilmek amacıyla müsabakalarda bulunan bağımsız gözlemcilerden yararlanmak suretiyle işletilmektedir. FIFA gözlemciler tarafından sunulan raporlara dayanarak disiplin soruşturması açmakta ve nihayetinde üye ülkeleri cezalandırmaktadır. Böylece her türlü ayrımcı davranışlarla ilgili olarak sporda yaşanan sportmenlik dışı olaylara bu sayede yaptırım uygulanabilmektedir.⁶⁴ Buna benzer bir diğer mekanizma da insan hakları savunucuları ile medya temsilcileri için hayata geçirilen İnsan Hakları Şikâyet Mekanizması'dır.⁶⁵

Sonuç olarak FIFA'nın insan haklarına ilişkin geçirmiş olduğu ve Statüsünde ekleme yapmaya kadar giden bu süreç, ulus ötesi spor hukukunun insan haklarıyla

⁶³ Sistemin amaç ve prensipleri için bkz. Dijital Erişim: <https://resources.fifa.com/image/upload/fifa-anti-discrimination-monitoring-system.pdf?cloudid=wwulxuifz67b4vfvy4qk> (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2021).

⁶⁴ FIFA, Ayrımcılıkla Mücadele Sistemi ile ihlalleri tespit etmekte ve ardından ilgili ülke spor kuruluşlarını cezalandırmaktadır. Konuya ilişkin bir haber örneğine şuradan ulaşılabilir: <https://www.fifa.com/worldcup/news/fifa-sanctions-several-football-associations-after-discriminatory-act-2755350> (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2021).

⁶⁵ İhbar web sitesi için bkz. Dijital Erişim: <https://www.bkms-system.net/bkwebanon/report/clientInfo?cin=bkms&c=-1&language=eng> (Erişim Tarihi: 6 Ocak 2021).

ilişkilendirilmesine somut örnek teşkil etmektedir. Toplumsal anayasacılık açısından bakıldığında FIFA'nın reform süreci bir Anayasallaşma süreci olarak analiz edilebilir.⁶⁶ Bu bakımdan yaşanan sürecin en önemli hukuki kazanımı FIFA Statüsü'ne eklenen insan hakları maddesinin, R58 CAS Koduna⁶⁷ göre doğrudan CAS davalarında geçerli olabileceğidir.

Görüldüğü üzere dünya futbolunu yöneten FIFA, insan hakları bağlamında sporun gelişimi için birçok önemli adım atmıştır. Dünya milyarlarca nüfusuyla doğal güzelliklere ve kültürel çeşitliliklere sahip olmasına karşın birçok insan hala temel haklarından mahrum haldedir. Bu açıdan futbolu kullanarak dünyaya ulaşmak ve ona dokunmaktan çok daha büyük bir misyon üstlenen ve bütünleşmenin sembolü olan FIFA, insan haklarına saygı göstermeyi her türlü tasarrufunda geçerli bir ilke olarak görmekte ve bağlantılı olduğu diğer taraflarla olan ilişkilerine de dahil etmektedir. Haliyle dünya futbolunda insan haklarına saygınlık yalnızca FIFA'nın kendi bünyesinde insan hakları ölçütlerine uygun hale getirmesiyle sağlanamayacağından, FIFA'nın birlikte çalıştığı her paydaş da FIFA'nın benimsediği insan hakları politikalarını benimsemektedir.

1.5.2. UEFA Açısından Değerlendirme

Bölgesel anlamda önde gelen bir spor kuruluşu olan UEFA, tıpkı FIFA gibi insan hakları ölçütlerini BM İş Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri kapsamında benimsemiştir. Ancak UEFA, FIFA'nın yaptığı gibi mevzuatlarında insan haklarına ilişkin yeni bir düzenleme getirmemiş ve ayrıca kurumsal yapısında önemli bir değişiklik de yapmamıştır. Buna karşın insan hakları ölçütlerini tüm organizasyonlarında uygulayan UEFA, paydaşlarıyla olan tüm ilişkilerinde insan haklarına saygı koşulunu aramaktadır.

⁶⁶ Bodo P. BUTZLER Lisa SCHODDERT, "Constitutionalizing FIFA: Promises and Challenges", *Tilburg Law Review*, C: 25, S: 1, 2020, s. 40-54.

⁶⁷ R58 CAS Koduna göre, "Heyet, uyuşmazlığı yürürlükteki düzenlemelere ve ikincil olarak taraflarca seçilen hukuk kurallarına göre veya böyle bir seçimin olmaması durumunda federasyon, dernek veya spor dalının bulunduğu ülke hukukuna göre karara bağlar..." CAS Kodları için bkz. Dijital Erişim: <https://www.tas-cas.org/en/arbitration/code-procedural-rules.html> (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2021).

UEFA'nın faaliyetlerinde insan haklarına riayet edilmesinin en somut hali Avrupa Şampiyonası Turnuva Gereksinimleri belgesinde kendini göstermektedir.⁶⁸ Buna göre turnuvaya ev sahipliğine aday ülkelerin değerlendirilmesinde insan haklarına saygı kriteri önemli bir belirleyici olmuştur. Anılan belgede insan haklarının ne olduğu açıklanarak uluslararası insan hakları sözleşmeleri zikredilmiş ve aday ülkelerin de bu sözleşmelere riayet etmesinin zorunlu olduğu vurgulanmıştır. Böylelikle insan haklarına saygı göstermek Avrupa Futbol Şampiyonası'nı düzenleyebilmek için gereken en önemli koşullardan biri haline gelmiştir.

UEFA ayrıca Mayıs 2018'de AK ile iş birliği yaparak futbolda insan hakları başta olmak üzere birçok konuda sporun iyileştirilebilmesi için mutabakata varmıştır. Bu kapsamda şiddet, ırkçılık, ayrımcılık, doping ve şike gibi futbolun önündeki engelleri kaldırabilmek için her türlü çabanın gösterileceği belirtilmiştir.⁶⁹ Mutabakat uyarınca, futbol uyuşmazlıklarının tahkim yoluyla çözümünde insan hakları ölçütlerinin göz önünde bulundurulması gerekliliği de taraflarca açıkça imza altına alınmıştır.

1.5.3. TFF Açısından Değerlendirme

TFF, üyesi olması sebebiyle FIFA'nın insan hakları ölçütleriyle tam anlamıyla bağlıdır. Zira, TFF Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunu'nun ilgili maddelerinde FIFA ve UEFA'nın yetkili organları tarafından konulan kuralların gereği gibi uygulanmasını sağlamak TFF'nin görevleri arasında sayılmıştır.⁷⁰ Buradan hareketle

⁶⁸ UEFA Euro 2024 Turnuva Gereksinimleri için bkz. Dijital Erişim: https://www.uefa.com/MultimediaFiles/Download/OfficialDocument/uefaorg/Regulations/02/46/30/61/2463061_DOWNLOAD.pdf (Erişim Tarihi: 11 Ocak 2021).

⁶⁹ Avrupa Konseyi ile UEFA arasındaki mutabakat metni için bkz. Dijital Erişim: https://www.uefa.com/MultimediaFiles/Download/uefaorg/General/02/56/17/27/2561727_DOWNLOAD.pdf (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2021).

⁷⁰ Kanun'un "Türkiye Futbol Federasyonu'nun görevleri" başlıklı 3'üncü maddesi:

"...

c) FIFA ve UEFA'nın yetkili organları tarafından konulan kuralların gereği gibi uygulanmasını sağlamak, ulusal talimatlar hazırlamak ve Türkiye'yi futbol ile ilgili konularda yurt dışında temsil etmek.

...

f) Üyelerinin, kulüplerin, futbolcuların, hakemlerin, yöneticilerin, teknik direktör ve antrenörlerin, sağlık personelleri, futbolcu temsilcileri ve müsabaka organizatörleri ile diğer tüm ilgililerin FIFA, UEFA ve TFF tarafından konulan Statü, talimat ve düzenlemeleri ile bunların yetkili kurulları tarafından verilen kararlara uymalarını sağlamak.

..." şeklindedir.

FIFA ve UEFA tarafından konulan kuralların ulusal düzlemde gereği gibi uygulanmasını sağlamak TFF için bir yükümlülüktür. Ayrıca TFF'nin organ ve kurullarında görev alanlar ile diğer TFF yetkilileri ve TFF'nin tüm paydaşları da bunlara riayet etmek zorundadır.⁷¹

Her ne kadar TFF'nin açıklandığı üzere dolaylı yoldan insan haklarına riayet etme yükümlülüğü bulunsa da TFF tarafından bugüne kadar atılmış somut bir adım yoktur. Gemalmaz'a göre, TFF kurumsal yapısını her boyutuyla insan haklarına uygun hale getirmelidir. Bu konuda atılması gereken ilk adım TFF Statüsü'nde insan hakları sorumluluğunun açıkça tanınmasıdır. Yine, TFF'nin iş birliği içinde olduğu tüm tarafların da insan haklarına riayet etmesinin sağlanması lazımdır. Gemalmaz, bu amaçla bir insan hakları politikası hazırlanarak tıpkı FIFA gibi TFF'nin de bağımsız bir İnsan Hakları Danışma Kurulu oluşturup futbol alanındaki insan hakları ihlallerinin kendisine iletebileceği bir şikâyet mekanizmasının kurulması gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca, TFF kurullarının adil yargılanma hakkına riayet edecek şekilde teşkilatlanmasının sağlanmasını ve hukuk kurullarında görev alan üyelerin insan hakları alanında bilgi sahibi olması gerektiğine de dikkat çekmektedir.⁷²

Ayrıca bkz. "TFF'nin amaçları" başlıklı Türkiye Futbol Federasyonu Statüsü'nün 2'nci maddesi:

"...

1-c) FIFA ve UEFA tarafından konulan kuralların gereğince uygulanmasını sağlamak, bu konuda yurt içinde ilgili düzenlemeleri yapmak ve futbolla ilgili konularda yurt dışında Türkiye'yi temsil etmek;

...

1-f) Kendi üyelerinin, kulüplerin, futbolcuların, hakemlerin, yöneticilerin, teknik direktörlerin ve antrenörlerin, sağlık personelinin, futbolcu temsilcilerinin, müsabaka organizatörlerinin ve diğer tüm ilgililerin FIFA, UEFA ve TFF'nin statü, talimat ve kararlarına ve ayrıca adı geçen futbol otoritelerinin yetkili organ ve kurullarının verdiği kararlara uymalarını sağlamak;

...

1-l) FIFA ve UEFA'nın statülerine, talimatlarına ve kararlarına riayet etmek;

..." şeklindedir.

⁷¹ Türkiye Futbol Federasyonu Statüsü'nün "Dostane ilişkilerin teşvik edilmesi" başlıklı 4/2'nci maddesi, "Futbol alanında faaliyet gösteren her kişi ve kuruluş FIFA ve UEFA'nın statülerine, talimatlarına, düzenleme ve kararlarına ve ayrıca fair-play kurallarına uygun olarak bağlılık, dürüstlük ve sportmenlik ilkelerine saygı göstermekle yükümlüdür."

"TFF organlarında ve kurullarında görev alanların ve yetkililerin davranışı" başlıklı 7'nci maddesi ise "TFF'nin organ veya kurullarında görev alanlar ile TFF'nin yetkilileri, FIFA, UEFA ve TFF'nin statülerine, talimatlarına, düzenleme ve kararlarına ve ayrıca kendi faaliyetleri ile ilgili olması halinde FIFA'nın Etik Kurallarına ve fair-play kurallarına uygun olarak bağlılık, dürüstlük ve sportmenlik ilkelerini gözetmekle yükümlüdürler." şeklindedir.

⁷² **Sporda Hak İhlalleri ve Denetim Çalışta Raporu**, T.C. Kamu Denetçiliği Kurumu Yayınları, Ankara, 2018, s.151.

1.5.4. IOC Açısından Değerlendirme

Son olarak, Olimpiyat oyunlarının da küresel bir fenomen olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Modern sporun başlangıcı olarak kabul edilen Olimpiyatların felsefesi Olimpizm modern sporda demokrasinin gelişimi ve insan haklarının korunup güvence altına alınmasında önemli bir referanstır. Sporun eğitim, kültür ve uluslararası iş birliği ile harmanlayarak bir yaşam tarzı oluşturmayı amaçlayan Olimpizmin temel ilkeleri Olimpik Antlaşma'da belirtilmiştir.⁷³ Olimpik Antlaşma'da düzenlenen Olimpizmin temel ilkeleri arasında spor faaliyetlerine katılmanın bir insan hakkı olduğu belirtilmiştir. Buna göre, "Her birey herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmaksızın, Olimpiyat ruhu içerisinde spor yapma olasılığına sahip olmalıdır. Bunu yapmak için dostluk, dayanışma ve fair-play anlayışının hâkim olması gerekmektedir."

Yine, Olimpizmin Temel İlkeleri arasında ayrımcılık yasağı da yer almaktadır. Bu şuurla IOC, 2014 yılında Olimpiyat Hareketinin geleceği için stratejik bir yol haritası olan 2020 Olimpiyat Gündemini oy birliğiyle kabul etmiştir. Burada Ev Sahibi Şehir Sözleşmelerinde dikkate alınması gereken bazı tavsiyelerde bulunulmuştur. Bunlardan en önemlisi ayrımcılık yapmamak üzerinedir. Olimpik Antlaşma'nın

⁷³ Olimpizmin Temel İlkeleri şunlardır:

"1. Olimpizm dengeli bir şekilde vücudun, iradenin ve beynin tüm niteliklerini çalıştıran ve birleştiren bir yaşam felsefesidir. Sporun kültür ve eğitim ile kaynaştıran Olimpizm, çaba harcamanın verdiği mutluluğu, iyi bir örnek sunmanın eğitimsel değerini, sosyal sorumluluğu ve evrensel temel etik prensiplere yönelik saygıya dayalı yaşam tarzını oluşturmayı amaçlamaktadır.

2. Olimpizmin hedefi sporun insanlığın uyumlu gelişimine sunmak, insanlığa saygının korunmasına yönelik barışçıl bir toplumun oluşmasını sağlamaktır.

3. Olimpiyat Hareketi IOC'nin üst yetkisi altında Olimpiyat Hareketi Olimpizmin değerlerinden esinlenen tüm birey ve varlıkların uyumlu, organize, evrensel ve kalıcı eylemlerinden oluşmaktadır. Beş kıtayı kapsar. Büyük bir spor festivali olan Olimpiyat Oyunlarında tüm dünyanın sporcularını bir araya getirerek zirvesine ulaşır. Simgesi de birbirinin içine geçmiş beş halkadır.

4. Spor faaliyetlerine katılmak bir insan hakkıdır. Her birey herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmaksızın, Olimpiyat ruhu içerisinde spor yapma olasılığına sahip olmalıdır. Bunu yapmak için dostluk, dayanışma ve fair-play anlayışının hâkim olması gerekmektedir.

5. Sporun toplumun çerçevesi içinde yapıldığı göz önüne alınırsa, Olimpiyat Hareketi içindeki spor kuruluşlarının belli haklara, yükümlülüklerle ve özerkliğe sahip olması gerekmektedir. Bunların arasında spor kurallarının özgürce kurulması ve kontrol edilmesi, kuruluşlarının yapısının belirlenmesi ve yönetimi, dış etkilere maruz kalmaksızın özgürce seçim yapma hakkına sahip olunması ve iyi yönetim ilkelerinin uygulanmasını sağlama sorumluluğu yer almaktadır.

6. Irk, din, siyaset, cinsiyet veya başka nedenle herhangi bir ülke ya da kişiye karşı ayrımcılık yapılması Olimpiyat Hareketine ait olmakla uyumsuzdur.

7. Olimpiyat Hareketine ait olmak Olimpik Antlaşma'ya uyum sağlamayı ve IOC tarafından tanınmayı gerektirmektedir."

ayrımcılık yapılmamasına yönelik 6'ncı maddesi⁷⁴ 2024 Ev Sahibi Şehir Sözleşmesi'nin 13.2'nci maddesinde kendini göstermektedir.⁷⁵ Buna göre ırk temelinde her türlü ayrımcılık yasaklanarak insan haklarını korumak, saygı duymak ve ortaya çıkacak ihlallerin giderilmesini sağlamak ev sahibi şehrin yükümlülükleri arasında sayılmıştır.

1.6. SPORUN ÖZERKLİĞİ

Tarihsel olarak spor organizasyonları sporu yönetme ve düzenlemede önemli ölçüde özerkliğe sahiptir. Uygulamada ise sporun özerkliği genellikle bağımsızlık veya özgürlük gibi geniş kavramlarla, kendi kendini yönetme ve kendi kaderini tayin etme veya spor dünyasının kendi kendini düzenlemesi gibi daha dar kavramlarla özümser.⁷⁶ Bu kısımda spor organizasyonlarına uygulanan farklı olası özerklik kavramsallaştırmalarına genel bir bakış sunmak amaçlanmaktadır. Aynı durum için geçerli olan birkaç özerklik kavramsallaştırması olabileceğini varsayarak, burada sportif özerklik üzerine düşünce çizgileri çizilmeye çalışılmıştır.

1.6.1. Özerklik Kavramı

Özerklik, “bir kişinin, bir topluluğun, kendi uyacağı yasayı kendisinin koyması olarak tanımlanmakta ve bu anlamda kurumun kendine özgü bir yasasının bulunması, üst makamların koydukları kurallara uyma yerine, kendi kendini yöneten bir kuruluş olması nedeniyle tüzel ve töresel bir özgürlük” olarak ifade edilmektedir.⁷⁷ Bir başka

⁷⁴ Olimpizmin Temel İlkelerinin 6'ncı maddesi şu şekildedir: “İrk, din, siyaset, cinsiyet veya başka nedenle herhangi bir ülke ya da kişiye karşı ayrımcılık yapılması Olimpiyat Hareketine ait olmakla uyumsuzdur.”

⁷⁵ IOC 2024 Ev Sahibi Şehir Sözleşmesi'nin 13.2'nci maddesi, “a. İrk, renk, cinsiyet, cinsel yönelim, dil, din, görüş, köken, mülkiyet veya diğer statüler nedeniyle bir ülke veya bir kişi ile ilgili her türlü ayrımcılık yasaktır...” şeklindedir. Tam metin için bkz. Dijital Erişim: <https://stillmed.olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/Documents/Host-City-Elections/XXXIII-Olympiad-2024/Host-City-Contract-2024-Principles.pdf> (Erişim Tarihi: 13 Ocak 2021).

⁷⁶ Jens ALM, “Sports organisations, autonomy and good governance”, **Action for Good Governance in International Sports Organisations**, Danish Institute for Sports Studies, Copenhagen, Denmark, 2013, s. 134.

⁷⁷ Tekin ÇOLAKOĞLU, E. Esra ERTURAN, “Spor Federasyonlarının Özerkleşmeleri ve Hukuksal Boyutunda Spor Hukuku Gereksinimleri”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, C: 8, S: 27, 2, 2009, s. 325.

tanıma göre de özerklik, “Bir topluluğun, bir kuruluşun ayrı bir yasaya bağlı olarak kendi kendini yönetme hakkı” olarak tanımlanır.⁷⁸

Temelde idari bir kavram olarak özerklik, tüzel kişiliği haiz bulunsun ya da bulunmasın idare hukuku sùjelerinin kendi alanlarında doğrudan icrai kararlar alabilme ve aldığı kararları uygulatabilme yetkisi ile mali anlamda bir serbestlik yetkisi olarak ifade edilebilir.⁷⁹ Bu bağlamda özerklik serbestçe alınan kararların süratli ve etkin bir şekilde uygulanmasını amaçlar.⁸⁰

Bir kuruluşun başlıca özerklik unsurları şöyle sıralanabilir:

- Kuruluş organlarının ve mensuplarının merkezi yönetimden bağımsız olmaları,
- Kuruluş bünyesindeki yönetim organının Genel Kurul marifetiyle üyeler arasından seçim yoluyla oluşturulması,
- Kuruluşun merkezi yönetimin etkisinde olmaması,
- Kuruluşun kendi kendini yönetme, düzenleme ve uygulayabilme yetkisini haiz bulunması,
- Mali bağımsızlığa sahip olması.

1.6.2. Sporda Özerkliğin Ortaya Çıkışı

Spordaki kural ve ilkeleri düzenleyen spor yönetim kuruluşları genelde kâr amacı gütmeyen dernek statüsünde olup, bu nitelikleri sayesinde örgütlenme özgürlüğü güvencesi olan ülkelerde önemli ölçüde özerkliğe sahiptirler. Bununla birlikte çoğu devletin de spor faaliyetlerinin kamu otoritelerinden bağımsız yapılar şeklinde yürütülmesine izin verdiği söylenebilir.

Sporda özerklik ihtiyacının en önemli sebebi, spor yönetiminin etkinliğini artırma isteğidir. Dış müdahalelere kapalı, tek başına verimli, süratli ve etkili karar alma ve uygulama mekanizmasına sahip bir yapılanmanın spor yönetimini geliştireceği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra, hemen hemen bütün spor dallarının küresel bir boyut kazanması da hiç şüphesiz sporun uluslararası yapılanmasını gerekli

⁷⁸ “Güncel Türkçe Sözlük”, <https://sozluk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 15 Ocak 2021).

⁷⁹ Simge AYBEY, *Sporda Yönetimi Dersleri*, Kadir Has Yayınları, İstanbul, 2009, s. 42.

⁸⁰ ÇOLAKOĞLU ve ERTURAN, *a.g.e.*, s. 125

kılmıştır. Bu doğrultuda spor dallarında hiyerarşik bir düzen oluşmuş, söz konusu düzenin içerisinde uluslararası spor kuruluşları en tepede yer almıştır. Dolayısıyla uluslararası bir spor kuruluşunun alacağı tüm kararlar ilgili spor kuruluşuna tabi bütün üye kuruluşları ve kulüpleri etkilemektedir. İşte, sporun küreselleşmesi de bu yönüyle sporda özerklik ihtiyacını artıran bir etken olmuştur.

İlk kez Olimpizmin Temel İlkeleri içinde yer alan özerklik şu şekilde düzenlenmiştir: “Sporun toplumun çerçevesi içinde yapıldığı göz önüne alınırsa, Olimpiyat Hareketi içindeki spor kuruluşlarının belli haklara, yükümlülükler ve özerkliğe sahip olması gerekmektedir. Bunların arasında spor kurallarının özgürce konulması ve kontrol edilmesi, kuruluşlarının yapısının belirlenmesi ve yönetimi, dış etkilere maruz kalmaksızın özgürce seçim yapma hakkına sahip olunması ve iyi yönetim ilkelerinin uygulanmasını sağlama sorumluluğu yer almaktadır.”⁸¹ Bununla birlikte tüm dünyada Olimpizmi tanıtmak misyonuyla faaliyet gösteren IOC'nin temel amaçlarından biri sporun özerkliğinin korunmasıdır.⁸² Bu maksatla Antlaşma'nın “Milli Olimpiyat Komiteleri” bölümünde söz konusu Komitelerin özerkliklerinin korunması vurgulanmaktadır.⁸³ Bu açıklamalar ışığında IOC'nin Olimpik Antlaşma'da Milli Olimpiyat Komitelerinin her açıdan özerk olması gerektiğini ve bunu şart koştuğu söylenebilir.

Spor yönetim kuruluşları özerkliğin varlıkları için gerekli olduğu ve onları koruduğu görüşündedir. Sporun özerkliği temelde iki şeyi ifade eder. İlk olarak, spor yönetim kuruluşları öz-düzenleme kapasitelerine sahiptirler, yani kendileri için geçerli olan standartları kendileri üretirler ve üyeleri bunlara uyarlar. Bu, özellikle spor faaliyetlerinin kendi standartlarını düzenlediği disiplin alanında gerçekleşir. İkincisi ise spor yönetim kuruluşlarının disiplin yetkileriyle ilgilidir. Son bölümde detaylı bir şekilde açıklayacağımız üzere spor kuruluşlarının kendi bünyelerinde uyguladıkları disiplin ve tahkim prosedürleri vardır. Bu bağlamda spor yönetim kuruluşlarının,

⁸¹ Olimpizmin Temel İlkelerinin 5'inci maddesi.

⁸² Bkz. IOC'nin Misyonu ve Rolü başlığının 5'inci maddesi. Madde şu şekildedir: “Olimpiyat Hareketinin birliğinin güçlendirilmesi için önlem alınması, bağımsızlığının muhafaza edilmesi ve sporun özerkliğinin korunması...”

⁸³ Bkz. Milli Olimpiyat Komitelerinin Misyon ve Rolü başlıklı 6'ncı maddesi: “Milli olimpiyat Komiteleri özerkliklerini korumalı ve her türlü baskıya karşı direnmelidir...” şeklindedir.

özellikle disiplin yaptırımlarını uyguladıkları zaman, geniş olağan hukuk yetkileri olduğu rahatlıkla söylenebilir. Başka bir deyişle, onlar devlet adına hareket ederler. Bu da özerkliğin beraberinde getirdiği en temel sonuçlardan biridir.

1.6.3. Avrupa Boyutunda Sporun Özerkliği

Sporun Avrupa boyutundaki özerkliği uzun yıllar tartışılmıştır. Bu kapsamda ilk olarak 1997 yılında, Avrupa Komisyonu bünyesinde bir spor birimi kurulmuştur. Birim AB politikalarının amacına ulaşabilmesi için spor alanlarında gerçekleştirilen uygulamaları koordine eder. Böylece spor biriminin temel görevinin yetkileri dahilinde sporun Avrupa boyutunda gelişimini sağlamak olduğu söylenebilir. 2000 yılındaki Nice Deklarasyonu'na eklenen Bildirge⁸⁴ ile de spor kavramına yer verilmiştir ve burada spor alanının kendine özgü özelliklerinin tanındığı hususi olarak vurgulanmıştır.⁸⁵ Buna göre AB, politikalarının ve kararlarının spora karşı duyarlı olmasını sağlamakla yükümlü olacaktır.

Süregelen gelişmeler paralelinde 2004 yılı, “Avrupa Spor Aracılığıyla Eğitim Yılı” olarak ilan edilmiş, 2007 yılında ise Avrupa Komisyonu, Spor Üzerine Beyaz Kitap'ı hazırlamıştır. Avrupa Komisyonu burada, spor organizasyonlarının özerkliğini açıkça kabul etmiştir. Yine Komisyon, sporda Avrupa boyutuna ilişkin 2011 Bildiriminde iyi yönetişimin spor sektörünün öz denetim ve özerkliği için gerekli bir koşul olduğuna vurgu yapmıştır.⁸⁶ Avrupa Parlamentosu da Beyaz Kitap hakkındaki raporunda sporun özerkliğine ve temsilci organlarına saygı duyulması gerektiğini ifade etmiş,⁸⁷ diğer yandan AK Parlamenterler Meclisi ise Avrupa spor modelini koruma ihtiyacına dair “spor ve spor organlarının bağımsız doğası desteklenmeli ve korunmalıdır” ifadesini içeren bir kararı oybirliğiyle kabul etmiştir.⁸⁸ Ayrıca, üye

⁸⁴ Bildirgenin tam metni için bkz. Dijital Erişim: https://www.europarl.europa.eu/summits/nice2_en.htm (Erişim Tarihi: 17 Ocak 2021).

⁸⁵ Tolga CANDAN, “Avrupa Birliği'nin Spor Alanında Düzenleme Yapma Yetkisinin Kapsamı ve Sınırları”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C: 9, S: 2, 2018, s. 241.

⁸⁶ Bkz. Dijital Erişim: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52011DC0012> (Erişim Tarihi: 20 Ocak 2021).

⁸⁷ Jean-Loup CHAPPELET, *Autonomy of Sport in Europe*, Avrupa Konseyi, 2010, s. 18.

⁸⁸ Parliamentary Assembly Resolution 1602 (2008)1. Dijital Erişim: <https://pace.coe.int/pdf/2ede6cc69ad41763d4207788fa3ece6bef924b79e1012034d6ee4880e3137a8d/resolution%201602.pdf> (Erişim Tarihi: 26 Ocak 2021).

devletlerin hükümetleri sporun özgüllüğünü kabul etmeye ve spor yönetim organlarının özerkliğini korumaya çağırılmıştır.

Yapılan açıklamalar ışığında spor yönetim kuruluşlarının kendi kendilerini düzenleme eğilimlerinin Avrupa’da karşılık bulduğu rahatlıkla söylenebilir. Uzun bir süredir bu kuruluşlar, devletlerin önemli bir müdahalesi olmadan adeta devletler gibi kendi öz yönetimlerini uygulamaktadır. Nitekim Spor Tahkim Mahkemesi’nin (CAS) yerleşik içtihatlarına göre de ulusal ve uluslararası spor yönetim kuruluşları kendi kurallarını belirleme yetkisine sahiplerdir.⁸⁹ Öyle ki spor yönetim kuruluşları bu kurallar uyarınca mensuplarına disiplin cezalarına dahi hükmedebilmektedir.

Son olarak, spor yönetim kuruluşlarının mutlak bir özerkliği, sporun mevcut yönetişim durumunda mümkün görünmemektedir. Nitekim bu durum Spor Üzerine Beyaz Kitap’ta “Avrupa sporu, üye devletlerde farklı hukuki statülere ve özerklik seviyelerine sahip çok sayıda karmaşık ve çeşitli yapı ile karakterize edilir” şeklinde de teyit edilmiştir.⁹⁰ Dolayısıyla iyi yönetişim söylemi, spor sisteminin çeşitliliğine vurgu yapar ve bu nedenle spor organizasyonlarının özerkliğine çok yönlü bir yaklaşım da dikkate alınmalıdır.

1.6.4. Spor Yönetim Kuruluşlarının Özerklik Biçimleri

1.6.4.1. Siyasi Özerklik

Spor dünyası organizasyonlarında genellikle devlet müdahalesinden kaçınır. İfade ettiğimiz gibi hükümetler de spora müdahale etme konusunda isteksizdirler. Çünkü devletler sporu, kendi işlerinden ziyade bir kültür endüstrisi, bir boş zaman

⁸⁹ Bkz. Arbitration CAS 2019/A/6278 Cruzeiro EC v. Fédération Internationale de Football Association (FIFA), award of 16 December 2019; “İsviçre hukukuna göre, derneğin özerkliği ilkesine göre, derneklerin kulüplere yaptırım veya disiplin cezası verme hakkı, Devlet tarafından verilen bir yetkinin kullanılması değil, derneklerin ve federasyonların, kendilerini düzenlerler. Gerçekten de bir karar alınırken, derneğin veya federasyonun disiplin işlemleri, Tüzük, yönetmelik veya dernek veya federasyon kararlarının ihlal edilmesini önlemek için tüm uygun adımların atılması gibi dernek veya federasyonun temel amaçlarını korumayı amaçlar.”. Yine bkz. Arbitration CAS 2020/A/7090 Club Universidad de Guadalajara, Venados FC Yucatán & CF Correcaminos v. Federación Mexicana de Fútbol (FMF) & Mexican Liga MX/Liga Ascenso MX, award of 19 November 2020; “Spor federasyonlarının özerkliğine saygı gösterilmesi ve saygı gösterilmesi spor hukukunda büyük önem taşımaktadır.”.

⁹⁰ Bkz. Spor Üzerine Beyaz Kitap’ın 5/1’inci maddesi. Tam metin için Dijital Erişim: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52007DC0391&from=EN> (Erişim Tarihi: 26 Ocak 2021).

etkinliği olarak görmektedir.⁹¹ Elbette, devletler içinde yüksek derecede devlet katılımı olan sistemlerden spora neredeyse hiç hükümet müdahalesi olmayan sistemlere kadar değişen farklı spor politikası yapıları mevcuttur. Öyle ki ulusal spor kuruluşlarının ulusal hükümet tarafından kontrol edildiği birkaç durum vardır. Bazı durumlarda, özellikle Afrika, Asya ve Latin Amerika ülkelerinde, spor yönetim kuruluşları Spor Bakanlığının kontrolü altındadır.⁹² Bunların dışında ise devlet müdahalesi olmayan spor yönetim kuruluşlarının siyasi anlamda özerk bir yapıya sahip olduğu söylenebilir.

1.6.4.2. Yasal Özerklik

Bir spor organizasyonunun yasal özerkliği, devlet tarafından oluşturulan yasal bir çerçevede ulusal veya uluslararası düzeyde etkiye sahip olan kuralları ve normları benimsemeye yönelik özel özerkliği olarak tanımlanabilir. Ulusal düzeyde spor organizasyonlarının yasal özerkliği örgütsel yapı için medeni hukuk kapsamındadır.

Uluslararası düzeyde AK bu özerklik kavramsallaştırmasını 1990'ların başında Avrupa Spor Şartı aracılığıyla kabul etmiştir. Şart, “gönüllü spor organizasyonlarının kanun dahilinde özerk karar alma süreçleri kurma hakkına sahip olduğunu” belirtmektedir.⁹³ Buna göre hem hükümetler hem de spor kuruluşları kararlarına karşılıklı saygı göstermeyi taahhüt etmektedirler. AK, sporla ilgili 2000 Nice Deklarasyonu'nda ulusal ve Topluluk mevzuatına gereken saygıyla spor organizasyonlarının kendi özerk spor organizasyonlarını organize etmesinin önemli olduğunu vurgulamıştır.⁹⁴

⁹¹ Lars HALGREEN, **European Sports Law: A Comparative Analysis of the European and American Models of Sport**, Copenhagen, 2004, s. 79.

⁹² Jean Loup CHAPPELET, Brenda KUBLER-MABOTT, **The International Olympic Committee and the Olympic System: The Governance of World Sport**, Routledge, London & New York, 2008, s. 55.

⁹³ Avrupa Spor Şartı'nın 3/3'üncü maddesi, “Gönüllü spor kuruluşları, yasa dahilinde özerk karar alma süreçleri oluşturma hakkına sahiptir. Hem hükümetler hem de spor kuruluşları, kararlarına karşılıklı saygı gösterilmesi gerektiğini kabul edeceklerdir.” şeklindedir.

⁹⁴ Ortak Politikaların Uygulanmasında Hesaplanması Gereken Sporun Özel Özellikleri ve Avrupa'da Sosyal İşlevi Hakkında Bildirimin 7'nci maddesi, “Avrupa Konseyi, spor organizasyonlarının bağımsızlığına ve uygun dernek yapıları aracılığıyla kendilerini örgütlenme haklarına verdiği desteği vurgular. Ulusal ve Topluluk mevzuatına gereken önemi göstererek ve demokratik ve şeffaf bir çalışma yöntemi temelinde, spor organizasyonlarının, özellikle uygulanabilir özel spor kuralları ile ilgili olarak, kendi sporlarını organize etmenin ve tanıtmanın görevi olduğunu kabul eder.” şeklindedir.

Ülkemiz açısından bakıldığında, Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun'un 1'inci maddesi ile TFF'nin özel hukuk hükümlerine tabi, tüzel kişiliğe sahip, özerk bir kuruluş olduğu açıkça ifade edilmiştir.⁹⁵

1.6.4.3. Finansal Özerklik

Sporun ticarileşmesi ile spor organizasyonlarının bağımsızlığı daha da artmıştır. Bu bağlamda en önemli faktör, spor yayıncılığındaki adım olmuştur. Gerçekten de büyük spor organizasyonlarının televizyon yayını, dünyanın her yerinden insanlara ulaşmış ve yayın haklarının maliyeti 1970'lerin sonlarından bu yana katlanarak büyük karlar getirmiştir. Bunun yanı sıra oyuncuların ve diğer aktörlerin de gelirleri artmış, büyük futbol kulüpleri artık borsada önemli bir yeri olan büyük şirketler haline gelmişlerdir. Böylece spor ekonomisinin gerçek küreselleşmesi başlamıştır.⁹⁶ Küreselleşmenin bir sonucu olarak da spor sektörü içerisindeki sponsorluk ücretlerinde keskin bir artış yaşanmıştır. Öyle ki televizyon yayınları sayesinde dünyaya erişim olmasaydı, şirketler de bugün büyük miktarlarda paraları bu sektöre harcamaktan kaçınabilirlerdi. Dolayısıyla bu silsile sonucunda spor finansal özerkliğe kavuşmuştur.

1.6.4.4. Piramit Özerklik

Spor faaliyetleri kendi kurallarını belirleme gücü ve yetkisine sahip, ulusal spor kuruluşları için de tekeli bir şekilde bağlayıcılığı olan uluslararası spor yönetim kuruluşları tarafından düzenlenmektedir. İlgili kuruluşlar tarafından belirlenmiş olan kurallar ve ilkeler, ulusal ve uluslararası boyutta her türlü spor faaliyetinde yer almak isteyen tüm aktörler için geçerlidir.

Uluslararası spor yönetim kuruluşları hiyerarşik bir emir komuta zincirinin en tepesinde yer aldıkları için sporun en üst yönetim organlarıdır. Başka bir deyişle,

⁹⁵ Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun'un 1'inci maddesi, "Bu Kanunun amacı; her türlü futbol faaliyetlerini milli ve milletlerarası kurallara göre yürütmek, teşkilatlandırmak, geliştirmek ve Türkiye'yi futbol konusunda yurt içinde ve yurt dışında temsil etmek üzere, özel hukuk hükümlerine tabi, tüzel kişiliğe sahip, özerk Türkiye Futbol Federasyonunun kurulması, teşkilat, görev ve yetkilerine ait esas ve usulleri düzenlemektir." şeklindedir.

⁹⁶ Wladimir ANDREFF, "Globalisation of the Sports Economy", *Rivista Di Diritto Ed Economia Dello Sport*, C: 4, S: 3, 2008, s. 13-32.

uluslararası bir yönetim organı tarafından alınan karar o yönetim organının şemsiyesi altındaki herhangi bir organizasyonda alınabilecek bütün kararları etkileyecektir.⁹⁷ Bu tür ağlar hiyerarşik organizasyon yapıları itibariyle bir piramit şekline benzediği için bu özerklik biçimine piramit özerklik denebilir.

Piramidin en altında yer alanlar piramidin herhangi basamağındaki bir organizasyona katılmak isterlerse piramidin en üstündeki yönetim organlarının kurallarına ve düzenlemelerine tabidirler. Örneğin, futbolda bir oyuncu en başta kendi spor kulübünün üyesidir. Kulüp ise ulusal bir futbol kuruluşuna mensuptur. Ulusal futbol kuruluşu da uluslararası futbol kuruluşlarına tabidir.

Futbolda, dünya çapında futbol yönetim organı olan FIFA özerk ve birbiriyle ilişkili organizasyonların en tepesinde yer alır. Önceki bölümlerde ifade ettiğimiz gibi FIFA'ya üye 211 ülke bulunur. Bu üyeler FIFA'nın kural ve yönetmeliklerine uymak ve bunları uygulamak zorundadır. Benzer ağlar çoğu Avrupa sporunda ve küresel olarak örneğin Olimpiyat Hareketinde de görülür. IOC, Olimpiyat Oyunlarının sadece temel ilkelerini ve kurallarını değil, aynı zamanda Olimpik Hareketi spor kuruluşlarının örgütsel ve usul kuralları ile tüzüklerini belirleyen kendi Anayasasını oluşturmak için Olimpik Antlaşma'dan yararlanır. Bu bağlamda bir spor kuruluşu Olimpik harekete katılmak isterse Olimpik Antlaşma'ya uymak zorundadır.

1.6.4.5. İşlevsel Özerklik

Özerklik, işlevsel bir bakış açısıyla da açıklanabilir. Aslında, spor organizasyonlarının birincil işlevinin spor kuralları üretmek ve onaylamak olduğunu varsaymak yaygındır.⁹⁸ Spor organizasyonları spor kuralları üretirler. Spor yönetim kuruluşları ayrıca oyuncular için kalifikasyon kuralları gibi rekabet kuralları da üretirler.

⁹⁷ Mary A. HUMS, Joanne C. MACLEAN, **Governance and Policy in Sport Organizations**, Hathaway, 2004, s. 69.

⁹⁸ John FORSTER, Nigel POPE, **The Political Economy of Global Sporting Organisations**, Routledge, London, 2004.

Spor alanındaki ilk karar olan 1974'teki "Walrave kararı"⁹⁹ ile Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD), spor faaliyetlerinin Antlaşmalardaki yasakları koyan hükümlerine tabi olup olmadığını ve ne ölçüde olduğunu tespit etmek zorundaydı. Mahkeme ilk olarak, spor uygulamasının ancak AB Antlaşmasının 3'üncü maddesi anlamında bir ekonomik faaliyet oluşturduğu sürece AB hukukuna tabi olduğuna karar vermiştir. Yine, 2006 yılında "Meca-Medina ve Majcen"¹⁰⁰ kararında ABAD, bir kural tamamen sportif nitelikte olsa ve bir ekonomik faaliyetle hiçbir ilgisi olmasa bile, bu faaliyetin o kurallara göre yönetildiği anlamına gelmediğine hükmetmiştir. Bu nedenle, yalnızca sporla ilgili olan ve ekonomik nitelikte olmayan faaliyetler AB hukukuna tabi değildir sonucuna ulaşmak mümkündür. Bunlarla beraber prensipte AB hukukunun kapsamı dışında kalan ekonomik olmayan spor düzenlemelerini tanımlamak ise oldukça zordur.

Diğer yandan spor dünyası, uyuşmazlıkları ulusal veya Avrupa mahkemeleri yerine kendi ağı içinde ve kendi yasalarına göre çözmesini sağlayan kendi hukuk sistemini oluşturmuştur. Küresel spor hukuku organının ortaya çıkmasına katkıda bulunan bir spor tahkim sisteminin geliştirilmesiyle birlikte son yıllarda spor faaliyetlerinin işlevsel özerkliğinin güçlendirildiğini söylemek mümkündür.

1.6.4.6. Denetimli Özerklik

Genel olarak AB'nin spor yönetim kuruluşlarına bir dereceye kadar denetimli özerklik sunduğu varsayılır. Buna göre söz konusu kuruluşlar ancak Avrupa hukukuna saygı duydukları ve şeffaflık, demokrasi ve toplumun korunmasına açık bir bağlılık gösterdikleri sürece özerkliklerini kullanabileceklerdir.¹⁰¹ Ancak denebilir ki, sporla ilgili sınırlı yasak yetkileri nedeniyle ve spor yönetim kuruluşlarının Avrupa

⁹⁹ Walrave and LJN Koch v Association cycliste internationale, Koninklijke Nederlandsche Wielren Unie and Federación Española Ciclismo, Avrupa Mahkeme Raporları 1974/01405. Dijital Erişim: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61974CJ0036> (Erişim Tarihi: 30 Ocak 2021).

¹⁰⁰ David Meca-Medina and Igor Majcen v Commission of the European Communities, Avrupa Mahkemesi Raporları 2006/492. Dijital Erişim: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62004CJ0519> (Erişim Tarihi: 30 Ocak 2021).

¹⁰¹ Jens ALM, "Sports organisations, autonomy and good governance", **Action for Good Governance in International Sports Organisations**, Danish Institute for Sports Studies, Copenhagen, Denmark, 2013, s. 143.

düzeyinde tanınan özerk statüsü nedeniyle AB'nin spora güçlü bir şekilde müdahale etme gücü oldukça zayıftır.

1.6.4.7. Müzakere Edilmiş Özerklik

Çeşitli özerklik biçimleri ve düzeyleri arasındaki örtüşme riski, özellikle AB'ye sporda destekleyici bir yetki veren Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinden sonra, Chappellet'in "müzakere edilmiş özerklik" olarak adlandırdığı duruma yol açmıştır.¹⁰² Buna göre spor yönetim kuruluşları tam özerklik ideali ile istenmeyen yüzeysel özerklik arasında kalan yeni bir spor özerkliği modeli geliştirmek için devletlerle birlikte hareket etmelidir. Bu durum liberalizm ile müdahalecilik arasında bir orta nokta bulma çabasıdır. Buradan hareketle spor organizasyonları ile devletler arasında karşılıklı anlayış ve saygıya dayalı güçlü bir şekilde müzakere edilmiş iş birliği ve düzenli istişareler sağlanmadıkça sporun uyumlu bir şekilde gelişmesi mümkün değildir.

1.7. İNSAN HAKLARI İHLALLERİNDE DEVLETİN SORUMLULUĞU

İnsan hakları, insanın haksız davranışlara ve ayrımcı muamelelere maruz kalmaması için bir güvencedir.¹⁰³ Bu kapsamda insan hakları kuralları, devletin bireylere yönelik muamelesini şekillendirmektedir. İnsan haklarının hukukileşmesiyle kimsenin hayatına hukuka aykırı son verilmeyeceği, işkence ve eziyet edilemeyeceği, özel hayata, düşünceye müdahale edilemeyeceği gibi birçok taahhütte bulunan devlet, bütün organlarıyla insan haklarını koruma güvencesi verirken, aynı zamanda kendi iktidarının sınırlarını da böylece çizmektedir.¹⁰⁴ Çizilen sınırların aşılması devletin bireyler üzerinde haksız muamelede bulunduğu anlamına gelmektedir. Devlet-birey ilişkilerinde ortaya çıkan bu tür ihlallere "dikey ihlal" denilmektedir.

Görüldüğü üzere temel hakların öncelikle devletin bizatihi kendisi tarafından ihlal edilmemesi gereklidir. Bu durum "devletten özgürlük" olarak da

¹⁰² CHAPPELET, a.g.e., s. 52.

¹⁰³ Reyhan SUNAY, "İnsan Haklarının Yatay Etkisi ve Devletlerin Sorumluluğu", **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C: 23, S: 1, 2015 s. 10.

¹⁰⁴ SUNAY, a.g.e., s. 11.

adlandırılmaktadır.¹⁰⁵ Öte yandan, devlet tüm mekanizmasıyla bireylerin temel hakkını korumaya yönelik taahhütte bulunsa da temel haklar yalnızca devlet tarafından ihlal edilmez.¹⁰⁶ Bireylerin temel hakları devletin haricinde temel hakkın yükümlüsü olabilecek üçüncü kişilerce¹⁰⁷ de ihlal edilebilir. Bu durumda devletin koruma yükümlülüğü ortaya çıkar. Zira, AİHM'nin yerleşik içtihatlarına göre de özel kuruluşlar tarafından işlenebilecek ihlallere karşı bireylerin haklarının güvence altına alınmasından devlet sorumludur.¹⁰⁸ Söz konusu içtihatlar bakıldığında birçok özel hukuk kişinin ayrımcı davranışlarına karşı devletlerin koruma yükümlülüğünün olduğu görülecektir. Devlet bireylerin temel hak ve özgürlüklerini güvence altına almak ve vatandaşlarını özgürce yaşatmakla yükümlü olduğundan bu durum da “devlet yoluyla özgürlük” olarak isimlendirilmektedir.¹⁰⁹

AİHM'ye göre ulusal makamların özellikle ırkçı eylemler neticesinde oluşan ihlallerde ihlalin tüm boyutlarını kapsamlı bir şekilde araştırma yükümlülüğü vardır. Buradan hareketle söz konusu ihlal bizatihi devlet tarafından gerçekleştirilmemiş, diğer üçüncü kişilerce gerçekleştirilmiş olsa dahi devlet bu yükümlülüğünden kurtulamayacaktır.¹¹⁰ Öyle ki, hukuk kişileri arasında yaşanan ihlallere karşı devlet tarafından yeterince özen gösterilmemesi ve adeta devletin ilgili ihlalleri görmezden gelmesi hakkında AİHM'nin birçok ihlal kararı da mevcuttur.¹¹¹

Görüldüğü üzere bireylerin haklarını ihlal edebilecek her türlü engelin ortadan kaldırılması açıkça devletin görevidir. O halde devletin önünde iki seçenek vardır: ihlali önlemek ya da ortaya çıkan ihlalin sonuçlarını ortadan kaldırmak.

¹⁰⁵ Osman CAN, ““Dolaylı Etki” ve “İyi Yönetişim” Kuramları Üzerinden Anayasa Mahkemesi İçtihatlarına İlişkin Bazı Gözlemler”, **Anayasa Yargısı**, C: 35, S: 1, 2018 s, 29.

¹⁰⁶ CAN, **a.g.e.**, s. 28.

¹⁰⁷ Kemal GÖZLER, **Anayasa Hukukunun Genel Teorisi**, 2. Cilt, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2011, s. 539.

¹⁰⁸ Costello-Roberts v. the United Kingdom, AİHM Başvuru No: 13134/87, par. 28, Dijital Erişim: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57804> (Erişim Tarihi: 23 Ocak 2021).

¹⁰⁹ CAN, **a.g.e.**, S. 29.

¹¹⁰ Secic v. Croatia, AİHM Başvuru No: 40116/02, par. 67, Dijital Erişim: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-80711> (Erişim Tarihi: 25 Ocak 2021).

¹¹¹ 97 Members of The Gldani Congregation of Jehovah's Witnesses and 4 Others v. Georgia, AİHM Başvuru No: 71156/01 Dijital Erişim: <http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-80395> (Erişim Tarihi: 2 Şubat 2021); Pla and Puncernau v. Andorra, AİHM Başvuru No: 69498/01 Dijital Erişim: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61900> (Erişim Tarihi: 25 Ocak 2021).

1.7.1. İnsan Haklarının Yatay Etkisi

İnsan hakları hukuku, “kamu gücü kullanan kamusal makamlar ile bireyler arasındaki eşitsiz güç ilişkisi söz konusu olduğunda devreye giren bir hukuk disiplini.”¹¹² Buradan hareketle, devletin düzenleme sınırları içinde yer almayan ve özerk bir alan olarak kabul edilen spor ile insan hakları arasında bir ilişkinin olmadığı düşünülebilir. Haliyle insan haklarına ilişkin kural ve ilkelerin öncelikle devlet-birey ilişkilerinde uygulanabileceği, sporun özel aktörleri arasında uygulanamayacağı iddia edilebilir. Zira klasik insan hakları hukuku da temel hakların kamu gücünü elinde bulduran kimselerce ihlal edilmesini aramaktaydı. Ancak günümüzde toplum içinde eşit ilişkilere sahip olmayan bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin kolayca ihlale uğrar hale gelmesi devletlerin bu bireylere karşı koruyucu bir yaklaşım sergilemesini gerekli kılmaktadır. Burada “yatay etki” gündeme gelmektedir.

Böylece başlarda insan haklarının yalnızca devlet-birey ilişkilerinde söz konusu olabileceği, sadece devlet tarafından gerçekleştirilen haksız davranış veya keyfi muamelelerin insan hakları ihlali olarak nitelendirilebileceği, dolayısıyla devletlerin de ancak bu tür durumlarda sorumlu olabileceği düşüncesi hakimken; özellikle toplumsal yaşamın çeşitlenmesiyle birlikte yatay ihlallerde yaşanan artışların hız kazanması zamanla hâkim olan bu anlayışı değiştirmiştir.

Devletler, insan hakları bağlamında yalnızca insan haklarına saygı duymakla kalmaz, aynı zamanda üçüncü kişilerin kendi ülkelerinde insan haklarını ihlal etmesini de önlemekle yükümlüdür.¹¹³ Dolayısıyla insan hakları yalnızca devlet-birey ilişkilerinde değil, bireylerin kendi aralarındaki ilişkilerde de uyulması gereken kurallar olarak görülmelidir. Bu kuralların bireyler arasındaki ilişkilere yansımaları “yatay etki” olarak ifade edilirken bu süreçte ortaya çıkan ihlaller de “yatay ihlal” olarak adlandırılır.

¹¹² Sporda Hak İhlalleri ve Denetim Çalıştay Raporu, T.C. Kamu Denetçiliği Kurumu Yayınları, Ankara, 2018, s.130.

¹¹³ Antoine DUVAL Daniela HEERDT, “FIFA and Human Rights – a Research Agenda”, *Tilburg Law Review*, C: 25, S:1, 2020, s. 1-11.

Yatay etki, doğrudan veya dolaylı olarak ortaya çıkar. Doğrudan yatay etki için bir normun açıkça Anayasada hüküm altına alınmış olması şartken¹¹⁴ dolaylı yatay etkide anayasal normların özel hukuk kişileri arasındaki ihtilaflarda yorumu söz konusudur. Buna “anayasaya uygun yorum ilkesi” denmektedir.¹¹⁵ Belirtmek gerekir ki anayasaya uygun yorum yükümlülüğüne tüm yargı organlarının uyması esastır.¹¹⁶ Aksi halde bir yargı organı anayasa mahkemesinin bir yasa kuralı hakkındaki anayasaya uygun yorumundan farklı şekilde karar verirse bu durum hem hukukun birliğini zedeler hem de dönüşü olmayan bir içtihat farklılığına zemin hazırlar.

Yatay ihlallerden dolayı devletlerin sorumluluğunun doğması insan haklarını koruma görevinin bir sonucudur.¹¹⁷ Yatay ilişkilerde, bir bireyin temel hak ve özgürlüklerinin sınırları her zaman diğer bireylerin temel hak ve özgürlüklerini kullanmasıyla belirlenir. Bu nedenle temel hakların sınırları içindeki hareket özgürlüğü doğası gereği koruma altına alınmıştır.

Yatay etki ilk kez Almanya Anayasa Mahkemesi’nin 1958 yılındaki Lüth Kararı ile uygulanmaya başlamıştır. AİHM’nin ise 1978 yılından itibaren içtihatlarında yatay etkiyi uyguladığı görülmektedir.¹¹⁸ Anayasa Mahkemesi ise 2017 yılından bu yana yatay etki kuramını içtihatlarında etkin bir şekilde kullanmaktadır.¹¹⁹

Anayasa Mahkemesi’nin yatay etkiyi barındıran içtihatlarına bakıldığında görülen ilk temel ilke, temel hakların özel hukuk kişileri arasındaki ilişkilere de uygulanabilir oluşudur. Buna göre özel hukuk kişilerinin başlattığı hukuki süreçlerden etkilenebilecek tüm temel haklar inceleme konusu yapılmalıdır. Bu aynı zamanda koruma yükümlülüğünün bir gereği olarak devletin görevidir. Devlet bu

¹¹⁴ Bülent TANÖR, **Anayasa Hukukunda Sosyal Haklar**, May Yayınları, İstanbul, 1978, s. 253.

¹¹⁵ Ulaş KARAN, “Bireysel Başvuru Kararlarında Ayrımcılık Yasağı ve Eşitlik İlkesi”, **Anayasa Yargısı**, C: 31, S: 1, 2015, s. 253.

¹¹⁶ Selim KANETİ, “Anayasa Mahkemesi’nin Kararlarına Göre Anayasa’nın Özel Hukuk Alanına Etkileri”, **Anayasa Yargısı**, Cilt 6, Anayasa Mahkemesi Yay., Ankara, 1989, s. 23.

¹¹⁷ Mehmet Akif POROY, “Yatay İlişkilerde Pozitif Sorumluluk İnsan Haklarının Yatay İlişkilerde Geçerliliği”, **İstanbul Barosu Dergisi**, C: 80, S: 3, 2006, s. 1006.

¹¹⁸ CAN, **a.g.e.**, s. 30.

¹¹⁹ Kamil İnce, AYM Başvuru No: 2014/1167, Dijital Erişim: <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/1167> (Erişim Tarihi: 27 Ocak 2021); Birgül Pişkin ve Diğerleri, AYM Başvuru No: 2014/2085, Dijital Erişim: <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/2085> (Erişim Tarihi: 27 Ocak 2021).

yükümlülüğünün gereklerini yerine getirirken Anayasa'nın 5'inci maddesinde¹²⁰ öngörülen tedbirleri almalı ve yukarıda belirtmiş olduğumuz anayasaya uygun yorumla temel hakların korunması gerekir.

1.7.2. İnsan Haklarının Sporda Yatay Uygulanabilirliği

Spor ile insan haklarını birbirinden bağımsız gören temel düşünce, sporun kamusal alanda gerçekleşen bir faaliyet olmadığı ve bu yüzden özel hukuka tabi olması gerektiği üzerinedir. Gerçekten de ulusal ve uluslararası birçok spor yönetim kuruluşunun özel hukuk kapsamında dernek şeklinde kurulduğu ve yasal disiplin olarak da özel hukuka tabi olduğu bilinmektedir. Buradan hareketle özel hukuk ilişkilerinde eşitsiz bir güç ilişkisi söz konusu olmayacağından sporda insan haklarının bir rolü olmadığı uzun süre kabul görmüştür. Ancak belirtmek gerekir ki, yukarıda da ifade edildiği üzere insan hakları yalnızca insan olmakla kazanılan, vazgeçilemez ve devredilemez üstün haklardır.

Hal böyleyken bu hakların özel hukuk ilişkileriyle tamamen ortadan kaldırılması düşünülemez. Kaldı ki, hiyerarşik olarak hakların en üstünü olan ve içerisinde ahlaki üstünlüğü barındıran insan haklarının yok sayılabileceği tek bir alan dahi yoktur. Nitekim insan hakları kurallarının özel hukuk ilişkilerinde de geçerli olduğu ve bu kuralların sadece devletler için değil bireyler için de uyulması gereken zorunlu kurallardan olduğu Anayasalar başta olmak üzere muhtelif hukuki metinlerde de özel olarak hüküm altına alınmıştır.¹²¹ Buna göre temel hakların tek muhatabının devlet olmadığı ve kamunun yanı sıra özel hukuk kişilerinin de temel haklarla bağlı olması gerektiği açıktır. Dolayısıyla söz konusu hükümlerle esas vurgulanmak istenen

¹²⁰ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın "Devletin temel amaç ve görevleri" başlıklı 5'inci maddesi şu şekildedir: "Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır."

¹²¹ Türkiye örneğinde Anayasa'nın 11'inci maddesi temel hakların özel hukuka tabi gerçek ve tüzel kişiler de dahil olmak üzere herkesi bağlayacağını hüküm altına almıştır: "Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişiler bağlayan temel kurallardır."

husus, temel hak ve özgürlüklerin tüm bireylerin haklarına saygılı olarak kullanılmalıdır.¹²²

Özünde “insanca yaşama” fikrine dayanan insan haklarının bireyler arası ilişkileri de kapsar şekilde tüm hukuki ilişkilerde geçerli olması kaçınılmaz bir gerekliliktir. Nitekim devletin yanı sıra temel haklarla bağlı olan bireyler, diğer bireylerin hak ve özgürlüklerine saygılı davranmak zorundadırlar. AİHM de bu çerçevede AİHS’ye taraf devletlerin özel hukuk kişileri arasında gerçekleşen her türlü hukuki ilişkiye önlem alma gereklilikleri olduğunu ısrarla vurgulamaktadır.¹²³ Zira, özel hukuk ilişkilerinde de bireylerin temel hak ve özgürlükleri bakidir.

Burada ifade etmek gerekir ki, alınması gerekli önlemler yalnızca ihlalin tüm boyutlarıyla ortadan kaldırılmasından ibaret olmayıp, aynı zamanda ihlallerin ortaya çıkmasının önlenmesini ve temel hakların korunmasının güvence altına alınmasını da kapsamalıdır. Öyle ki AİHM, ayrımcı muameleye maruz kalan ve temel hakkı ihlal edilen bireylerin bu muameleye karşı haklarını arayabilmek adına devletlerin etkili bir yargı mekanizmasına sahip olması gerektiğini vurgular.¹²⁴ Ancak bu halde bireylerin özgürce ve rahatlıkla sahip oldukları tüm temel hak ve özgürlükleri kullanabilmesi sağlanabilecektir. Aksi halde devlet, özel hukuk kişileri tarafından diğer bireylerin özgürlüğüne yapılan saldırılara karşı bireyi koruma pozitif yükümlülüğünü yerine getirmediği takdirde sorumluluktan kaçamayacaktır.¹²⁵

Dünya genelinde kurumsal yapıları haiz özerk spor yönetim kuruluşlarına bakıldığında, birçoğunun bulunduğu devletin yasalarla kendilerine yetki verildiği

¹²² Oya BOYAR, “Devletin Pozitif Yükümlülükleri ve Dolaylı Yatay Etki”, **İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Kapsamında Bir İnceleme**, Avrupa Konseyi, Ankara, 2013, s. 63.

¹²³ X and Y v. The Netherlands, AİHM Başvuru No: 8978/80, par. 23, Dijital Erişim: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-57603> (Erişim Tarihi: 30 Ocak 2021).

¹²⁴ Danilenkov and Others v. Russia, AİHM Başvuru. No. 67336/01, par. 124, Dijital Erişim: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-93854> (Erişim Tarihi: 31 Ocak 2021).

¹²⁵ “Bu yaklaşım özellikle ayrımcılık yasağı söz konusu olduğunda taraf devletlerin sadece devlet-birey arasındaki ilişkilerde değil, kişilerin kendi arasındaki ilişkilerde de bir dizi pozitif yükümlülüğü olduğu anlamına gelmektedir. Bkz. Aksu v. Turkey, Başvuru No. 4149/04 par. 50, Dijital Erişim: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109577> (Erişim Tarihi: 1 Şubat 2021); Ayrıca bkz. Storck v. Germany, AİHM Başvuru No. 61603/00, par. 88, Dijital Erişim: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69374> (Erişim Tarihi: 1 Şubat 2021).

görülmektedir.¹²⁶ Ayrıca bu kuruluşlar tekel niteliğine sahiplerdir. Örnek olarak, Türkiye’de kulüp, oyuncu, antrenör, hakem gibi aktörler futbol liglerine katılmak isterlerse TFF’nin münhasır yetkisini kabul etmek zorundadırlar. TFF, yasayla kendisine verilmiş olan görev ve yetkileri kullanmaktadır. Haliyle TFF’nin kuruluşu basit bir dernek kuruluşundan farklı olarak, bizzat yasama organı tarafından gerçekleştirilmiştir. TFF her ne kadar dernek statüsüne sahip diğer tüzel kişiler gibi özel hukuka tabi şekilde çalışmalarını yürütse de kuruluşunu dayandığı yasa TFF’nin özel bir kuruluş olduğuna dair hiçbir ibare bulunmamaktadır. Hükümet tarafından yürütülen ve uygulanan söz konusu yasa incelendiğinde TFF’nin adeta kamu yararına hizmet eden idari bir organ olduğu görülmektedir. Dolayısıyla sporu yöneten kuruluşların kamu gücüne benzer bir güce sahip oldukları söylenebilir. Buradan hareketle spor yönetim kuruluşlarının tekelci ve kamusal bir yapıya sahip oluşu dikkate alındığında devlet, bu kuruluşlarca işlenen ihlallerden dolayı sorumluluğu üstlenmelidir.

Gemalmaz’a göre de spor yönetim kuruluşları görev ve yetkileri itibariyle kamusal veya yarı kamusal bir fonksiyon taşımaktadır. Öyle ki, bu kuruluşların bağlı buldukları spor alanını düzenleme konusundaki tekelci yapıları ve onların sahip oldukları yetkiler devletler tarafından açıkça tanınmaktadır. Bu sebeple ulusal ve uluslararası spor kuruluşlarının eylemleri devletlere atfedilebilir.¹²⁷ Böylece TFF örneğinde olduğu gibi spor alanlarına yasa yoluyla müdahale eden devletler, ilgili kuruluşlar tarafından gerçekleştirilen ihlallerden sorumlu tutulabilmektedirler.

Neticeten ne kadar özerk olurlarsa olsunlar kanunlarla kurulan, disiplin ve yönetim alanında bir tür münhasıran yargı yetkisine sahip tekel niteliğindeki spor kuruluşları devletin fonksiyonlarından birini ifa ettiklerine göre, temel haklara da riayet etmekle yükümlü oldukları kabul edilmelidir. Zira, insan hakları sorumluluğunun temel ilkelerinden biri de devletin normalde kendisine ait olan görev ve yetkilerini özel hukuka tabi gerçek ve tüzel kişilere kısmen veya tamamen

¹²⁶ Örneğin TFF, doğrudan kanunla kurulmuştur. Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun için bkz. s. 9.

¹²⁷ H. Burak GEMALMAZ, “Applicability of Human Rights Standards in Turkish Football Arbitration: the Contribution of the European Court of Human Rights” **The International Sports Law Journal**, C: 19, 2019, s. 38-58.

devrettiğinde, AİHS kapsamında güvence altına alınmış insan hakları sorumluluğundan kurtulamayacağı hakkındadır.¹²⁸ Buradan hareketle spor yönetim kuruluşlarının ve spor tahkim kurullarının insan hakları ihlaline neden olan eylemlerinden doğan sorumluluğun ilgili devlete atfedildiği görülmektedir. Nitekim AİHM, Ali Rıza ve Diğerleri kararında TFF Tahkim Kurulu'nun AİHS'nin adil yargılanma hakkını düzenleyen 6'ncı maddesi uyarınca bağımsız ve tarafsız bir yargı yeri olmadığına hükmederek, Türkiye'yi yapılacak gerekli düzenlemeler ile sorunları gidermeye davet etmiştir.¹²⁹ Bu da artık insan hakları hukukunun ve temel hakların sporda bir rolü olmadığı yönündeki yaklaşımın geçerli olmadığını gözler önüne sermektedir.

Bireylerin temel hak ve özgürlükleri ifade edildiği üzere genellikle anayasalarla koruma altına alınmıştır. AB'de ise temel hakların Avrupa Temel Haklar Şartı'nda ve Avrupa Birliği Antlaşması'nda korunduğu görülmektedir.¹³⁰

Spor; eğitim, mesleki eğitim ve gençlikle birlikte Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma'da düzenlenen alanlardan biridir. İlgili Antlaşma'nın 6'ncı maddesinde,¹³¹ AB'nin üye devletlerin eylemlerini desteklemek, koordine etmek veya tamamlamak amacıyla tedbirler alma yetkisine sahip olduğu ve tedbir alınabilecek

¹²⁸ **Sporda Hak İhlalleri ve Denetim Çalıştay Raporu**, T.C. Kamu Denetçiliği Kurumu Yayınları, Ankara, 2018, s.132. Ayrıca bkz. Van Der Musselle V. Belgium, AİHM Başvuru No. 8919/80, par. 29-30, Dijital Erişim: <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-57591> (Erişim Tarihi: 1 Şubat 2021).

¹²⁹ Bkz. Ali Rıza and Others v. Turkey, AİHM Başvuru No: 30226/10, Dijital Erişim: <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-200548> (Erişim Tarihi: 2 Şubat 2021). TFF'nin tasarruflarından ötürü halen derdest olan diğer başvurular şunlardır: Sedat Doğan v. Turkey, App. No.48909/14, Communiqué le 21 Septembre 2017; İbrahim Tokmak v. Turkey, App. No. 54540/16, Communiqué le 7 Novembre 2017; Deniz Naki ve Amed Sportif Faaliyetler Kulübü Derneği v. Turkey, App. No. 48924/16, Communiqué le 7 Novembre 2017; Mediation Berti Sports v. Turkey, App. No. 63859/12, Communicated on 29 January 2018; İlhan Yüksel Ekşioğlu and Mehmet Şekip Mosturoğlu v. Turkey, App. Nos. 2006/13 and 10857/13, Communicated on 4 April 2018.

¹³⁰ Bkz. Temel Haklar Şartı ve Avrupa Birliği Antlaşması.

¹³¹ Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşmanın 6'ncı maddesi, "Birlik, üye devletlerin eylemlerini desteklemek, koordine etmek veya tamamlamak amacıyla tedbirler alma yetkisine sahiptir. Avrupa düzeyinde tedbir alınabilecek alanlar şunlardır:

- a) insan sağlığının korunması ve iyileştirilmesi,
- b) sanayi,
- c) kültür,
- d) turizm,
- e) eğitim, mesleki eğitim, gençlik ve spor,
- f) sivil savunma,

g) idari iş birliği." şeklindedir. Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma metni için bkz. Dijital Erişim: https://www.ab.gov.tr/_46106.html (Erişim Tarihi: 3 Şubat 2021).

alanlar arasında sporun da olduğu hüküm altına alınmıştır. Yine Antlaşma'nın 165'inci maddesine göre de “Birlik, sporun kendine özgü niteliğini, gönüllülük esasına dayalı yapısını ve sosyal ve eğitsel işlevini göz önünde tutarak, sporda Avrupa boyutunun geliştirilmesine katkıda bulunur”. Ayrıca Birlik, “Spor karşılaşmalarında dürüstlük ve şeffaflığın ve spordan sorumlu kurumlar arasında iş birliğinin teşvik edilmesi ve başta en genç sporcular olmak üzere, sporcuların bedensel ve ahlaki bütünlüğünün korunması yoluyla, sporda Avrupa boyutunun geliştirilmesini amaçlamaktadır.”¹³²

Temel hakların sporda yatay olarak uygulanabilirliği, bireyler tarafından AB'nin “bütünleşik, önceliklendirilmiş ve etkili” hukukundan elde edilen koruma seviyesinin tekdüzeliğinin devamı için gereklidir. Aksi halde AB'deki temel hakların tümüyle korunması önemli zararlara uğrayabilecektir.¹³³ Bireylerin haklarını koruma düzeyi, ilişkinin niteliğine bağlı olacağından yatay ve dikey ilişkiler arasında farklılık gösterecek ve bu da AB'de temel hakları koruma düzeyinin parçalanmasına yol

¹³² Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma'nın “Eğitim, Mesleki Eğitim, Gençlik ve Spor” başlıklı 165'inci maddesi şu şekildedir:

“1. Birlik, öğretimin içeriği ve eğitim sisteminin organizasyonu konusunda üye devletlerin sorumluluklarına ve kültür ve dil farklılıklarına tam anlamıyla saygı göstererek, üye devletler arasındaki iş birliğini teşvik etmek ve gerektiğinde üye devletlerin eylemlerini desteklemek ve tamamlamak suretiyle, kaliteli eğitimin gelişmesine katkıda bulunur.

Birlik, sporun kendine özgü niteliğini, gönüllülük esasına dayalı yapısını ve sosyal ve eğitsel işlevini göz önünde tutarak, sporda Avrupa boyutunun geliştirilmesine katkıda bulunur.

2. Birlik eylemi aşağıdakileri hedefler:

- özellikle üye devletlerin dillerinin öğretilmesi ve yayılması yoluyla, eğitimde Avrupa boyutunun geliştirilmesi, özellikle diplomaların ve öğrenim sürelerinin akademik tanınırlığının teşvik edilmesi yoluyla, öğrencilerin ve öğretmenlerin hareketliliğinin desteklenmesi,
- eğitim kurumları arasında iş birliğinin geliştirilmesi,
- üye devletlerin eğitim sistemlerine ilişkin ortak konularda bilgi ve deneyim alışverişinin geliştirilmesi,
- gençlerin ve sosyal eğitimcilerin değişiminin geliştirilmesinin ve gençlerin Avrupa'daki demokratik hayata katılımının desteklenmesi,
- uzaktan eğitimin geliştirilmesinin teşvik edilmesi,
- spor karşılaşmalarında dürüstlük ve şeffaflığın ve spordan sorumlu kurumlar arasında iş birliğinin teşvik edilmesi ve başta en genç sporcular olmak üzere, sporcuların bedensel ve ahlaki bütünlüğünün korunması yoluyla, sporda Avrupa boyutunun geliştirilmesi.

3. Birlik ve üye devletler, eğitim ve spor alanında, başta Avrupa Konseyi olmak üzere, üçüncü ülkelerle ve yetkili uluslararası örgütlerle işbirliğini geliştirirler.

4. Bu maddede belirtilen amaçların gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak için;

- Avrupa Parlamentosu ve Konsey, olağan yasama usulü uyarınca hareket ederek ve Ekonomik ve Sosyal Komite ile Bölgeler Komitesi'ne danıştıktan sonra, üye devletlerin kanun ve ikincil düzenlemelerinin uyumlaştırılması hariç olmak üzere, teşvik tedbirleri kabul eder,
- Konsey, Komisyon'un önerisi üzerine tavsiyeler kabul eder.”

¹³³ Wojciech LEWANDOWSKI, “The Implications of the Recent Jurisprudence of the Court of Justice of the European Union for the Protection of the Fundamental Rights of Athletes and the Regulatory Autonomy of Sporting Federations”, *Tilburg Law Review*, C: 25, S: 1 2020, s. 55-66.

açabileceklerdir. Bireylerin temel hak ve özgürlüklerine saygı gösterme yükümlülüğünün özel taraflarla genişletilmesiyle böyle bir boşluk oluşumunun önüne geçilebilecektir.

Belirtmek gerekir ki, AB tarafından sporda üstlenilen eylemler ve sporcuların yasal konumu üzerindeki etkisi yalnızca destekleyici, koordine edici ve tamamlayıcı olmaktan ibaret değildir. Öyle ki, yakın zamanda ABAD tarafından sporcuların temel haklarının korunması konusunda ciddi adımlar atılmıştır. Bu kapsamda Walrave ve LJN Koch¹³⁴ ve TopFit ve Biffi¹³⁵ kararları temel hakların korunma seviyesinin iddialı bir şekilde arttığına yönelik en somut örneklerdendir. Söz konusu kararlarda özellikle ayrımcılık yasağının geniş bir şekilde ele alındığı görülmektedir.

İfade ettiğimiz gibi insan hakları ihlallerini her alanda engellemek veya ortadan kaldırmak devletlerin pozitif yükümlülüğünün gereğidir. Bu durumda temel hakların yatay etkisinden söz edilir. Özel hukuka tabi tüm özerk spor yönetim kuruluşları bakımından da durum böyledir.¹³⁶

Dünyanın hemen her yerinde spor organizasyonları genellikle özel hukuk hükümlerine tabidir. Kulüpler ve sporcular, ulusal ve uluslararası spor yönetim kuruluşları tarafından önceden belirlenen kurallara bağlıdır. Her ne kadar ilgili spor yönetim kuruluşları böyle bir güce sahiplerse de devletler gibi bir statüye sahip değillerdir. Bu nedenle sporcular ve spor kuruluşları arasındaki ilişkiler yataydır.

AB kapsamında tüm bireylerin temel haklarının korunması taahhüdü ilk meşru amaçtır. Spor yönetim kuruluşlarının tekel niteliğinde yapılar olması, sporun aktörleri ile bu kuruluşlar arasındaki güç dengesini kuruluşlar lehine bozmaktadır.¹³⁷ Spor

¹³⁴ Walrave ve LJN Koch v Association cycliste internationale, Koninklijke Nederlandsche Wielren Unie ve Federación Española Ciclismo, Avrupa Mahkeme Raporları 1974/01405. Dijital Erişim: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61974CJ0036> (Erişim Tarihi: 5 Şubat 2021).

¹³⁵ TopFit e.V. and Daniele Biffi v Deutscher Leichtathletikverband e.V., Avrupa Mahkeme Raporları 2019/497. Dijital Erişim: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62018CJ0022> (Erişim Tarihi: 5 Şubat 2021).

¹³⁶ Bkz. Mutu and Pechstein v. Switzerland, AİHM Başvuru No: 40575/10-6747/10, Dijital Erişim: <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-186828> (Erişim Tarihi: 7 Şubat 2021). Buna göre CAS'ın işlemlerinden ve kararlarından ötürü o mahkemeyi misafir eden İsviçre'nin sorumluluğuna gidilmiştir. Böylece İsviçre devletinin insan hakları sorumluluğu kendisine doğrudan bağlı olmayan bir mahkemenin kararlarından ötürü doğmuştur.

¹³⁷ Stephen WEATHERILL, "Is The Pyramid Compatible with EC Law?", **ASSER International Sports Law Series**, TMC Asser Press, Lahey, 2014, s. 295-309.

kuruluşları kendi alanları kapsamında tek düzenleyici konumunda bulunmaları nedeniyle ilişki içinde olduğu diğer tarafın temel hak ve özgürlüklerine ciddi manada etki edebilmektedir.¹³⁸ Bu yüzden tarafların ilişkileri görünürde yatay nitelikte olsa da birçok yönden devlet ile vatandaş arasındaki dikey ilişkiye benzemektedir.

İnsanların temel hak ve özgürlüklerinin devletin otoriter eylemlerinden korunması esastır. Ancak bu hakların özel hukuk kişileri arasındaki uyumsuzluklarda nasıl korunabileceğine ilişkin uygulamalar uzun yıllar açık bir şekilde ortaya konulmamıştır. ABAD ilk defa Erich Stauder¹³⁹ kararıyla temel hakların topluluk hukukunun genel ilkeleri kapsamında olduğunu kabul etmişse de temel hakların AB düzeyinde yatay etkisi ve uygulanabilirliğine ilişkin tartışmalar açıklayıcı bir temel haklar metninin olmaması nedeniyle uzun süre devam etmiştir. Nihayet bu tartışmalar 2000 yılında ilan edilen ve 2009 yılında bağlayıcı hale gelen AB Temel Haklar Şartı ile sona ermiştir.¹⁴⁰

Bu gelişmelerle birlikte Mahkemenin, temel haklar bakımından AB hukuku kapsamındaki alanlarda özel hukuk kişileri arasındaki uyumsuzluklara doğrudan yatay olarak uygulanmasına izin verdiği söylenebilir. Örneğin, Walrave ve LJN Koch¹⁴¹ kararında bisiklet sporunun uluslararası yönetim organı olan Uluslararası Bisiklet Birliği (UCI) gibi özel hukuk kişisi tarafından belirlenen kuralların, spor organizasyonlarının ekonomik organizasyonlardan olduğu ve işleyişin toplu bir şekilde düzenlendiği durumlarda Antlaşma hükümlerinin yatay etkiye sahip olması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca, özel hukuk kişilerin üstlenilen eylemlerin uygun olup olmadığı, yerel yasalara başvurmaya gerek kalmadan doğrudan Antlaşma hükümleriyle değerlendirilebilecektir. Mahkeme böylece dava konusunu sporla sınırlandırmamış, bu açıklamaları genel bir kaide olarak ifade etmiştir. Yine,

¹³⁸ LEWANDOWSKI, a.g.e., s. 55-66.

¹³⁹ Erich Stauder v City of Ulm – Sozialamt, Avrupa Mahkeme Raporları 1969/57. Dijital Erişim: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:61969CJ0029&cookies=disabled> (Erişim Tarihi: 22 Şubat 2021).

¹⁴⁰ Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı metni için bkz. https://sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Avrupa_Birligi_Temel_Haklar_Sarti%E2%80%8B.pdf (Erişim Tarihi: 23 Şubat 2021).

¹⁴¹ Walrave ve LJN Koch v Association cycliste internationale, Koninklijke Nederlandsche Wielren Unie ve Federación Española Ciclismo, Avrupa Mahkeme Raporları 1974/01405. Dijital Erişim: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61974CJ0036> (Erişim Tarihi: 24 Şubat 2021).

Bosman¹⁴², Meca-Medina ve Majcen¹⁴³ gibi sportif uyuşmazlıklara ilişkin verilmiş kararların yanı sıra Max-Planck¹⁴⁴, Sindicatul¹⁴⁵ ve Cresco¹⁴⁶ kararları da yatay etkiye örnek olarak gösterilebilir.

¹⁴² Union royale belge des sociétés de football association ASBL v Jean-Marc Bosman, Royal club liégeois SA v Jean-Marc Bosman and others and Union des associations européennes de football (UEFA) v Jean-Marc Bosman, Avrupa Mahkemesi Raporları 1995/463. Dijital Erişim: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61993CJ0415> (Erişim Tarihi: 24 Şubat 2021).

¹⁴³ David Meca-Medina and Igor Majcen v Commission of the European Communities, Avrupa Mahkemesi Raporları 2006/492. Dijital Erişim: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62004CJ0519>.

¹⁴⁴ Max-Planck-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften eV v Tetsuji Shimizu, Avrupa Mahkeme Raporları 2018/874. Dijital Erişim: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:62016CJ0684> (Erişim Tarihi: 24 Şubat 2021).

¹⁴⁵ Sindicatul Familia Constanța and Others v Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului Constanța, Avrupa Mahkemesi Raporları 2018/926. Dijital Erişim: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62017CJ0147> (Erişim Tarihi: 24 Şubat 2021).

¹⁴⁶ Cresco Investigation GmbH v Markus Achatzi, Avrupa Mahkemesi Raporları 2019/43. Dijital Erişim: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62017CJ0193> (Erişim Tarihi: 24 Şubat 2021).

İKİNCİ BÖLÜM

SPORDA İRKÇILIK VE AYRIMCILIK

Sosyal uyumu teşvik etmek, fair-play, karşılıklı saygı ve hoşgörü gibi önemli değerleri iletmek için güçlü bir araç olan spor; din, dil, ırk, ten rengi, etnik köken veya görüş gibi unsurlara bakılmaksızın herkesi kabul eder. Bu nedenle ayrımcılıktan uzak bir alan olarak kabul edilir. Ancak rekabetçi spor ortamı aynı zamanda bir farklılaşma veya bölme aracı olarak da görülmektedir. Öyle ki, ırkçılık ve ayrımcılık sorunu günümüzde sporun her alanında ve her konumunda sıkça rastlanılan bir olgu haline gelmiştir.

Dünyanın önemli bir bölümü sporla iç içe yaşamaktadır. Spora katılımın birçok yüzü olmakla birlikte insanlar sevdikleri sporu bazen hobi olarak bazen de sık ve düzenli bir biçimde para kazanmak için yapmaktadır. Spor bireysel olarak yapılabildiği gibi takım sporu şeklinde de yapılabilmektedir. Birçok insan için spor bir yaşam tarzı olmasına karşın, spor dallarında çeşitli renk, ırk ve kökene ait milyonlarca sporcunun olması ırkçılık olaylarını epeyce artırmaktadır. Bununla birlikte birçok sporsever de aynı şekilde farklılıklara sahiptir. Bu sebeple spor ve spor organizasyonları kültürel kaynaşma açısından en önemli araçlardan birisidir. Ancak yapılan gözlemler spor alanlarının hoşgörüsüzlüğün, ayrımcılığın ve ırkçılığın merkezi haline geldiğini göstermektedir.

Günümüzde temel hak ve özgürlüklere yönelik artan bir bilince rağmen, ırkçılık ve ayrımcılık gibi düşüncelerin önlenemez bir biçimde yaygınlaşması insan hakları bakımından endişe vericidir. Bugün birçok sözleşme ve hukuki metinlerle güvence altına alınan insan hakları tüm bunlara rağmen halen sıklıkla ihlal edilmektedir.

Sporun zamanla gelişip çok büyük bir toplumsal olay haline gelmesi hiç şüphesiz bu sorunları beraberinde getirmiştir. Spor her ne kadar saygı, sevgi, hoşgörü, fair-play gibi önemli değerlerin yaygınlaşması bakımından güçlü bir araç olsa da; oyuncuların kendi aralarında, seyirci grupları arasında, yöneticiler, antrenörler veya

medya tarafından gerçekleştirilen ırkçılık olayları yıllardır spor hayatının çirkin yüzlerinden biri olmuştur.

Spor, ifade ettiğimiz gibi insanları bir araya getiren çok değerli bir entegrasyon aracıdır. İnsanlar birbirleriyle kaynaşmak için sporla temas ederler. Bu bakımdan her ne kadar toplumsal sorunları tamamen ortadan kaldıramasa da önemli ölçüde azaltmaktadır. Sporda ırkçılığın farkına varmak ise çok önemlidir. Çünkü aslında bunlar toplumda var olan ırkçılığı yansıtır. İnsanların bir kısmı sporun ırkçılığa katkıda bulunduğunu düşünseler de bu hoşgörüsüzlük spor alanlarına özgü olmadığı gibi toplumda ne kadar ırkçılık varsa aynı doğrultuda spor sahalarına da bu yansımaktadır.

Ayrımcılığın en bariz örneklerinden biri olan ırkçılık, insan haklarının güvence altına alınmasını ve korunmasını önemli ölçüde güçleştirmektedir. Bu açıklamalarla ırkçılığı, biyolojik belirleyiciler üzerinde yükselen, kişiyi biyolojik ve fiziksel özelliklerine hapseden, ırklar arasında hiyerarşik ilişkiler kuran düşünce, davranış ve tutumlar olarak tanımlamak mümkündür.¹⁴⁷ ırkçılık, başkalarından nefret etme, tehdit etme, alay etme, hakaret etme veya başkaca bir saygısızlık göstermeye teşvik etmektedir. Bu olumsuz hadiseler, insanları her alanda olduğu gibi spor alanlarında da ırk ayrımcılığına karşı korumak için yasal ihtiyaçları beraberinde getirmiştir. Her ne kadar ırkçılığa karşı önemli bir mücadele veriliyor olsa da bu olayların azaldığını söylemek güçtür. Nitekim IOC, FIFA ve UEFA tarafından da bu unsurlarla mücadele edilmesi gerektiği resmen kabul edilmiştir. Bu mücadelede AK bünyesinde faaliyette bulunan ırkçılık ve Hoşgörüsüzlük Komisyonu'nun İtalyan futbolundaki ırkçılıkla ilgili hazırladığı rapor¹⁴⁸, sporda ırkçılıkla mücadelede standartların belirlendiği Genel Politika Tavsiye Kararı¹⁴⁹ yol gösterici niteliktedir.

¹⁴⁷ Sevim AŞAR, **ırk ve ırkçılık Üzerine Tartışmalar ve Yeni ırkçılık**, Hacettepe Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009, s. 28.

¹⁴⁸ Rapor için bkz. Dijital Erişim: <https://rm.coe.int/fourth-report-on-italy/16808b5834> (Erişim Tarihi: 8 Mart 2021).

¹⁴⁹ Tavsiye Kararı için bkz. Dijital Erişim: https://adsdatabase.ohchr.org/IssueLibrary/ECRI_Recommendation%2012%20on%20combating%20racism%20and%20racial%20discrimination%20in%20the%20field%20of%20sport.pdf (Erişim Tarihi: 9 Mart 2021).

Bu açıklamalar ışığında çalışmamızın ikinci bölümünde ırkçılık kavramı, eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı kavramlarıyla birlikte ele alınmış; sporda ırkçılık sorununun boyutları, ortaya çıkış şekilleri ile yaygın olarak görülen ırkçılık sembolleri derinlemesine incelenmiştir.

2.1. EŞİTLİK İLKESİ

Eşitlik ilkesinin özgürlük kavramıyla birlikte insan haklarının temelini oluşturduğu kabul edilmektedir.¹⁵⁰ Eşitlik ilkesi en basit haliyle benzer durumda olanlara benzer, farklı durumda olanlara farklı muamele edilmesi anlamına gelmektedir. Eşitlik ilkesi, Anayasa Mahkemesi'ne göre de "herhangi bir nesnel ve makul dayanağı olmaksızın aynı durumdaki bireylere farklı muamelede bulunulmamasına ilişkin gerekliliği" ifade etmektedir.¹⁵¹

Her insan birbirinden farklıdır. İnsanlara özgü bazı yönler bakımından eşitlik ve aynılık olabileceği gibi diğer yönler bakımından bu her zaman mümkün değildir. İHEB'de bütün insanların yalnızca onur ve haklar bakımından eşit olduklarının vurgulanması da diğer yönler bakımından farklılıklar taşıyabilecekleri gerçekliğine dayanmaktadır.

Eşitlik ilkesi, kişilerin aynılaştırılması değil, eşitsizlik olgusu gözlemi ve tespiti üzerine kurgulanan bir "dengeleme ideali ve savı"dır. Diğer bir deyişle eşitlik, insanların özellikleri göz önünde bulundurulmadan eşit davranmamayı reddettiği gibi, tüm insanları her halükârda aynılaştırmaya da karşıdır. Buna göre aynı hukuki konumda bulunan kişiler arasında ayırım yapılamayacağı gibi, farklı hukuki konumda

¹⁵⁰ Ulaş KARAN, **Uluslararası İnsan Hakları Hukuku ve Anayasa Hukuku Işığında Eşitlik İlkesi ve Ayrımcılık Yasağı**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 35.

¹⁵¹ Aziz Turhan, AYM Başvuru No: 2012/1269, par. 38 Dijital Erişim: <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2012/1269> (Erişim Tarihi: 9 Mart 2021); ve yine bkz. AYM'nin 2009/47 E., 2011/51 K. Sayılı kararı: "“Anayasa'nın 10. maddesinde yer verilen eşitlik ilkesi hukuksal durumları aynı olanlar için söz konusudur. Bu ilke ile eylemli değil, hukuksal eşitlik öngörülmüştür. Eşitlik ilkesinin amacı, aynı durumda bulunan kişilerin yasalar karşısında aynı işleme bağlı tutulmalarını sağlamak, ayırım yapılmasını ve ayrıcalık tanınmasını önlemektir. Bu ilkeyle, aynı durumda bulunan kimi kişi ve topluluklara ayrı kurallar uygulanarak yasa karşısında eşitliğin ihlali yasaklanmıştır. Yasa önünde eşitlik, herkesin her yönden aynı kurallara bağlı tutulacağı anlamına gelmez. Durumlarındaki özellikler, kimi kişiler ya da topluluklar için değişik kuralları ve uygulamaları gerektirebilir. Aynı hukuksal durumlar aynı, ayrı hukuksal durumlar farklı kurallara bağlı tutulursa Anayasa'da öngörülen eşitlik ilkesi zedelenmez.” Dijital Erişim: <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/2011-51-nrm.pdf> (Erişim Tarihi: 9 Mart 2021).

bulunan kişilere farklı muamelelerin yapılması da eşitlik ilkesine aykırılık anlamına gelmeyecektir.

2.2. AYRIMCILIK YASAĞI

Ayrımcılık yasağı eşitlik ilkesini koruyan ve bu ilkenin isteyerek veya istemeyerek, icrai ya da ihmali olarak bazı ayrımcılık temellerinde sunulmasını veya sunulmamasını yasaklayan bir ilke olarak kabul edilmektedir.¹⁵² Yani denebilir ki, eşitlik ilkesi ile ayrımcılık yasağı kavramları birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Nitekim Anayasa Mahkemesi de bu kanaattedir: “Eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı, bazen yan yana ve bazen de aynı şeyi ifade etmek üzere kullanılabilen kavramlardır. Günümüzde eşitlik ilkesi insan haklarına ilişkin uluslararası sözleşmelerin ayrılmaz parçasıdır. Başka bir deyişle eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı, uluslararası hukukun en üstünde yer alan temel hukuk normu olarak kabul edilmektedir. Bu itibarla eşitlik ilkesi hem başlı başına bir hak hem de diğer insan hak ve özgürlüklerinden yararlanılmasına hâkim, temel bir ilke olarak kabul edilmelidir.”¹⁵³

Ayrımcılık yasağı bir norm olarak ilk kez İHEB’de düzenlenmiştir.¹⁵⁴ Bunun yanı sıra ayrımcılık yasağı konusunda uluslararası alandaki en temel düzenlemeler, AİHS¹⁵⁵, Siyasi ve Medeni Haklar Uluslararası Sözleşmesi¹⁵⁶ ve İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına Dair Sözleşmeye Ek 12 No’lu Protokol¹⁵⁷’dür.

¹⁵² KARAN, a.g.e., 2015, s. 237.

¹⁵³ Tuğba Arslan, AYM Başvuru No. 2014/256, par. 107, Dijital Erişim: <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/256> (Erişim Tarihi: 11 Mart 2021).

¹⁵⁴ İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 7’nci maddesi, “Herkes yasa önünde eşittir ve ayırım gözetilmeksizin yasa tarafından eşit korunmaya hakkı vardır. Herkes, bu Bildirgeye aykırı herhangi bir ayrımcılığa ve ayrımcı kışkırtmalara karşı eşit korunma hakkına sahiptir.” şeklindedir.

¹⁵⁵ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin “Ayrımcılık Yasağı” başlıklı 14’üncü maddesi şu şekildedir: “Bu Sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir duruma dayalı hiçbir ayrımcılık gözetilmeksizin sağlanmalıdır.”

¹⁵⁶ Siyasi ve Medeni Haklar Uluslararası Sözleşmesi’nin “Sözleşmenin İç Hukukta Uygulanması ve Ayrımcılık Yasağı” başlıklı 2/1’inci maddesi şu şekildedir: “Bu Sözleşmeye taraf her devlet, bu Sözleşmede tanınan hakları ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya diğer bir fikir, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğum veya diğer bir statü gibi herhangi bir nedenle ayrımcılık yapılmaksızın, kendi toprakları üzerinde bulunan ve egemenlik yetkisine tabi olan bütün bireyler için güvence altına almayı bu ve haklara saygı göstermeyi taahhüt eder.”. Sözleşme’nin tam metni için bkz. Dijital Erişim: <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/ccpr.pdf> (Erişim Tarihi: 11 Mar 2021).

¹⁵⁷ İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına Dair Sözleşmeye Ek 12 No’lu Protokol’ün 1’inci maddesi,

Ulusal boyutta ise ayrımcılık yasağını içeren Anayasa başta olmak muhtelif düzenlemeler mevcuttur. Anayasa'nın 10/1'inci maddesine göre, "Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir." Yine Anayasa'nın 70'inci maddesinde de özel olarak kamu hizmetine alınma konusunda ayrımcılığın yasaklandığı görülmektedir.¹⁵⁸

Anayasa'nın eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağını hüküm altına alan 10'uncu maddesine bakıldığında bunun yalnızca genel bir ilkedden ibaret olmadığı, bununla birlikte bir hakka yer verdiği göz önünde bulundurulduğunda, eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı Anayasa'nın hüküm altına aldığı tüm temel hak ve özgürlükler bakımından gündeme gelebilecektir.¹⁵⁹ Dolayısıyla ayrımcılık yasağının koruduğu haklar itibariyle Anayasa'da konu bakımından bir sınırın olmadığı söylenebilecektir.

İnsan haklarına ilişkin temel belgeler incelendiğinde ayrımcılığın ırk, renk, cinsiyet, din, dil, siyasi görüş, diğer görüş, ulusal köken, sosyal köken, mülkiyet, doğum, ekonomik statü, diğer statü, herhangi diğer sosyal koşul, ulusal azınlıkla bağ, etnik köken ve herhangi diğer faktör ayrımcılıklar yönünden yasaklandığı görülmektedir. Ancak bakıldığında anılan belgelerin hiçbirinde ayrımcılık kavramının hukuki bir tanımı yapılmamıştır. AİHM bu eksikliği içtihatlarıyla gidermiştir. AİHM'ye göre ayrımcılık, "bir muameledeki farklılığın, nesnel ve makul bir haklılığa sahip olmaması, yani meşru bir amaç izlememesi veya kullanılan araçlar ile gerçekleştirilmek istenen amacın orantılı olmaması halidir".¹⁶⁰

"1. Hukuken temin edilmiş olan tüm haklardan yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer kanaatler, ulusal ve sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensup olma, servet, doğum veya herhangi bir diğer statü bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan sağlanır.

2. Hiç kimse, 1. paragrafta belirtildiği şekilde hiçbir gerekçeyle, hiçbir kamu makamı tarafından ayrımcılığa maruz bırakılamaz." şeklindedir. Protokol metni için bkz. Dijital Erişim: https://www.echr.coe.int/Documents/Library_Collection_P12_ETS177E_ENG.pdf (Erişim Tarihi: 11 Mar 2021).

¹⁵⁸ Anayasa'nın "Kamu hizmetlerine girme hakkı" başlıklı 70'inci maddesi, "Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir. Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez." şeklindedir.

¹⁵⁹ KARAN, a.g.e., 2015, s. 265.

¹⁶⁰ Relating to Certain Aspects of the Laws on the Use of Languages in Education in Belgium"v. Belgium, AİHM Başvuru No: 1474/62; 1677/62; 1691/62; 1769/63; 1994/63; 2126/64, par. 10, Dijital Erişim: <http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-57524>, (Erişim Tarihi: 11 Mart 2021); Marckx v. Belgium, AİHM Başvuru. No. 6833/74, par. 33, Dijital Erişim: <http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-57534> (Erişim

Ayrımcılığın temelinde insanlara adil davranmamak; hedefinde ise belli bir ırk, renk, dil, din veya düşünce gibi farklılıklar taşıyan insanlar vardır. Belirttiğimiz üzere BM tarafından kabul edilen İHEB bu noktada ayrımcılığı yasaklayan başlıca belgedir. Belgenin ilk maddesinde bütün insanların eşit olduğu vurgulanırken ikinci maddesi ise “Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ya da başka herhangi bir düşünce, ulusal ya da toplumsal köken, servet, doğuş veya başka herhangi bakımdan ayırım gözetilmeksizin bu Beyannameye ilan olunan tüm haklardan ve özgürlüklerden yararlanabilir.” şeklindedir.¹⁶¹

Söz konusu düzenleme ile BM Şartı’nda öngörülen ilkeler¹⁶² teyit edilirken, aynı zamanda ayrımcılık nedenlerinin sınırlı sayıda olmadığı vurgulanarak koruma alanının kapsamı geniş tutulmuştur. Bununla birlikte sonradan yapılan uluslararası sözleşmeler ve diğer insan hakları belgeleri bu metni tamamlamışlardır.

Uluslararası sözleşme niteliği taşıyan belgeler ile diğer metinlere bakıldığında eşitlik ilkesi ile ayrımcılık yasağı kavramlarının farklı maddelerde düzenlendiği görülmektedir. Esas itibarıyla eşitlik ile ayrımcılık yapmama birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Öyle ki eşitlik ilkesi benzer olanlara benzer muamele yapılmasını öngörmekteyken, ayrımcılık yasağı bazı muamelelerin yapılmasını yasaklamaktadır.

tarihi: 11 Mart 2021); Rasmussen v. Denmark, Başvuru No: 8777/79, par. 38, Dijital Erişim: <http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-57563> (Erişim Tarihi: 11 Mart 2021).

¹⁶¹ Maddenin devamı, “2. Ayrıca ister bağımsız ülke uyruğu olsun, isterse vesayet altında bulunan, özerk olmayan ya da başka bir egemenlik kısıtlamasına bağlı ülke uyruğu olsun, bir kişi hakkında uyruğu bulunduğu devlet veya ülkenin siyasal, hukuki veya uluslararası statüsü bakımından hiçbir ayırım gözetilmeyecektir.” şeklindedir.

¹⁶² Birleşmiş Milletler Şartı’nın 1’inci maddesi şu şekildedir:

“Birleşmiş Milletlerin amaçları:

1. Uluslararası barış ve güvenliği korumak ve bu amaçla; barışın uğrayacağı tehditleri önlemek ve bunları boşa çıkarmak, saldırı ya da barışın başka yollarla bozulması eylemlerini bastırmak üzere etkin ortak önlemler almak ve barışın bozulmasına yol açabilecek nitelikteki uluslararası uyuşmazlık veya durumların düzeltilmesini ya da çözümlenmesini barışçı yollarla, adalet ve uluslararası hukuk ilkelerine uygun olarak gerçekleştirmek;
2. Uluslar arasında, halkların hak eşitliği ve kendi geleceklerini kendilerinin belirlemesi ilkesine saygı üzerine kurulmuş dostça ilişkiler geliştirmek ve dünya barışını güçlendirmek için diğer uygun önlemleri almak;
3. Ekonomik, sosyal, kültürel ve insancıl nitelikteki uluslararası sorunları çözüme ve ırk, cinsiyet, dil ya da din ayrımı gözetilmeksizin herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygının geliştirilip güçlendirilmesinde uluslararası işbirliği sağlamak,
4. Bu ereklere ulaşılması yolunda ulusların giriştikleri eylemlerin uyumlaştığı bir odak olmak.”

1950 yılında kabul edilen AİHS’te de ayrımcılık çok net bir şekilde yasaklanmıştır. Sözleşmenin “Ayrımcılık yasağı” başlıklı 14’üncü maddesinde “İşbu Sözleşmede tanınan hak ve hürriyetlerden istifade keyfiyeti, bilhassa cins, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer kanaatler, milli veya sosyal menşee, milli bir azınlığa mensupluk, servet, doğum veya herhangi diğer bir durum üzerine müesses hiçbir tefrike tabi olmaksızın sağlanmalıdır.” denilmektedir.¹⁶³

Yukarıdaki açıklamaların ardından ayrımcılığın hangi biçimlerde ortaya çıkabileceğine ilişkin kısa bir değerlendirme yapmakta fayda vardır. Ayrımcılık yasağının günümüzde pek çok farklı biçimleri vardır. Ancak anayasal düzenlemelere bakıldığında ağırlıklı olarak doğrudan ayrımcılık ile dolaylı ayrımcılık türlerinin kabul edildiği görülmektedir. Her ne kadar temel insan hakları belgelerinde ayrımcılık kavramının yanı sıra ayrımcılığın türlerine ve tanımlarına doğrudan yer verilmemiş olsa da doğrudan ayrımcılık, “ayrımcılığın yasakladığı nedenlerden (dil, din, ırk, renk, cinsiyet, cinsel yönelim vs.) birine dayalı olarak, bir kişi veya grubun haksız olarak farklı muameleye uğraması” şeklinde tanımlanabilir.¹⁶⁴ Nitekim AİHM’nin içtihatlarıyla ortaya koyduğu ayrımcılık tanımının da doğrudan ayrımcılık olarak değerlendirilmesi mümkündür.

Doğrudan ayrımcılıkta eşit veya benzer durumdaki bireylerden birinin taşıdığı özellikler itibariyle olumsuz etkiye uğramasına neden olan farklı muameleler söz konusuken bireylere eşit muamele suretiyle ayrımcılık yapılması halinde ise dolaylı ayrımcılık söz konusu olmaktadır. Bireyler, eşit durumda olup olmadığına bakılmaksızın aynı muameleye maruz bırakılmaktadır. Bu kapsamda çalışmamızın konusunu ırkçılık temelinde ayrımcılık yasağı oluşturduğundan, burada doğrudan ayrımcılık söz konusudur.

¹⁶³ “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi için bkz. Dijital Erişim: https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf (Erişim Tarihi: 11 Mar 2021).

¹⁶⁴ KARAN, a.g.e., 2015, s. 240.

2.3. IRK AYRIMCILIĞI VE IRKÇILIK

Bazen toplumda renkleri ya da diğer nitelikleri dolayısıyla insanlar arasında eşit olmayan birtakım davranışlar baş gösterdiğinde ırk ayrımcılığı ortaya çıkar.¹⁶⁵ İnsan haklarına doğrudan saldırı teşkil eden ırkçılık, insanlığın evrensel bütün farklılığını hiçe sayan bir hak ihlalidir.

Irk ayrımcılığı, Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme’de tanımlanmıştır. Bu Sözleşme’de ırk ayrımcılığı, “siyasî, ekonomik, sosyal, kültürel veya toplumsal yaşamın herhangi bir alanında, insan hakları ve temel özgürlüklerin tanınmasını, uygulanmasını, bu hak ve özgürlüklerden yararlanılmasını ortadan kaldırmak veya zayıflatmak amacına ya da etkisine yönelik, ırk, renk, soy ya da ulusal veya etnik kökene dayalı her türlü ayırım, dışlama, kısıtlama ya da tercih” anlamındadır.¹⁶⁶ Burada kullanılan “toplumsal yaşamın herhangi bir alanında” ifadesinin sporu da kapsadığı açıktır.

Akademik anlamda bakıldığında ırkçılığın nasıl tanımlanabileceğine ilişkin yaklaşımlarda birlik olmadığı görülmektedir. Bazı akademisyenler bunun kapitalist toplumlardaki sınıf eşitsizliğinin bir yansıması olduğunu düşünürken, bazıları da ırkçılığın tarihsel olarak inşa edildiği çeşitli yolları değerlendirme ihtiyacını ileri sürer.¹⁶⁷ Ancak yine de kavramsal bir çerçeveye oturtabilmek maksadıyla ifade etmek gerekirse insanlık tarihi kadar eski bir sorun olan ırkçılık, “kalıtsal fiziksel özelliklerle belirli kişilik, zekâ ve kültür özellikleri arasında nedense bağlantı olduğunu ve dolayısıyla bazı ırkların doğal üstünlüğünü savunan kuram ya da görüş” şeklinde tanımlanır.¹⁶⁸ Irkçılık, sözlükte ise “İnsanların toplumsal özelliklerini biyolojik, irksal özelliklerine indirgeyerek bir ırkın başka ırklara üstün olduğunu öne süren öğretisi”

¹⁶⁵ Türkçeye ATAÖV, **Çatışmaların Kaynağı Olarak Ayrımcılık**, A.Ü. S.B.F. İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Ankara, 1996, s.1.

¹⁶⁶ Sözleşme metni için bkz. Dijital Erişim: <https://web.archive.org/web/20151125184818/http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CEIRD.aspx> (Erişim Tarihi: 14 Mart 2021).

¹⁶⁷ Muzammil QURAIŞI Rob PHILBURN, **Researching Racism: A Guidebook for Academics and Professional Investigators**, SAGE Publications, California, 2015, s.1.

¹⁶⁸ Ana Britannica, **Genel Kültür Ansiklopedisi**, Cilt 11, Ana Yayıncılık ve Sanat Ürünlerini Pazarlama A.Ş., Baskı: Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul, 1986, s. 383.

şeklinde tanımlanmaktadır.¹⁶⁹ Burada ırkın diğer ırklara biyolojik olarak üstünlüğü söz konusudur.

Diğer yandan ırkçılık kavramı, sosyoloji sözlüğünde “insanları bazı varsayılan ırksal gruplara (genellikle ülke menşei, kültür veya deri rengi gibi) aidiyetleri temelinde ayıran inanç ideolojileri veya davranışları” ifade etmektedir.¹⁷⁰ Bir diğer sosyoloji sözlüğüne göre ise ırkçılık, “genellikle olumsuz duygulara ve sözde ırksal grubun üyelerine karşı ayrımcı veya düşmanca eylemlere dönüşen ırkla ilgili inançlar veya fikirler” şeklinde tanımlanmıştır.¹⁷¹

Görüldüğü üzere ırkçılığın çıkış noktası hiç şüphesiz ırk kavramıdır. Bu sebeple ırkçılığı anlayabilmek için öncelikle ırk kavramını anlamak gerekir. Irk kavramı, “insan türü içinde, kalıtsal farklılıklara göre ayırt edilen ya da sınıflandırılan biyolojik gruplar” olarak tanımlanmaktadır.¹⁷² Irk kavramının İngilizce dilinde ilk kullanımı on altıncı yüzyılda karşımıza çıkmaktadır.¹⁷³ Bu kavram başlangıçta insanların kökenlerini tanımlamak maksadıyla kullanılmışsa da ilerleyen dönemlerde, özellikle on yedinci yüzyıla birlikte, Aydınlanma Dönemi bilim insanları ırk kavramını biyolojik temeller üzerinde değerlendirme yoluna gitmişlerdir. Buna paralel olarak sömürge tarihiyle bağlantılı bir şekilde ırk kavramı, insanları hiyerarşik olarak sınıflandırarak ucuz iş gücü için köleliği meşrulaştırmak için kullanılmıştır. Böylece ırkçı ideoloji başlangıçta sömürgecilik düzenine hizmet etmiştir.

İrkçilik düşüncesini ortaya çıkaran unsur bilimsel temelde “ırk” çalışmalarıdır. Irk düşüncesi en temelde, “bir halkın veya insan grubunun kendilerini, ötekilerin üzerine koyduğu ve mevcut üstünlüklerini özsel bir farklılık öğretisi aracılığıyla ifade ettikleri bir siyasi tahakküm ve ekonomik sömürü bağlamında gelişmiştir”.¹⁷⁴ Buradan

¹⁶⁹ “Güncel Türkçe Sözlük”, <https://sozluk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 21 Nisan 2021).

¹⁷⁰ Steve BRUCE Steven YEARLEY, **The SAGE Dictionary of Sociology**, SAGE Publications, London, 2005, s. 298.

¹⁷¹ Tony LAWSON Joan GARROD, **Dictionary of Sociology**, Taylor & Francis Group, London, 2001, s. 413.

¹⁷² Ana Britannica, **Genel Kültür Ansiklopedisi**, Ana Yayıncılık İstanbul, C: 11, 1986, s. 382.

¹⁷³ Stephen SPENCER, **Race and Ethnicity: Culture, Identity and Representation**, Routledge, İkinci Baskı, London, 2014, s. 43.

¹⁷⁴ Steve FENTON, **Etnisite, Irkçılık, Sınıf ve Kültür** (Çeviren: Nihat Şad), Phoenix Yayınevi, Ankara, 2001, s. 98.

hareketle bir kavram olarak ırkçılık ilk haliyle biyolojik özelliklere dayanarak insanlar arasında hiyerarşik bir düzen kuran düşünce biçimi şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu hiyerarşik sınıflandırmada siyah renkli insanlar ezilmiş, beyaz renkli insanlar ise adeta en üstün insanlar olarak tanımlanmışlardır. Afrika kökenli insanların köleleştirilmesi, Amerikan yerlisi insanların soykırıma maruz kalması gibi hadiseler bu insanların üstün olmayan ırk olarak nitelendirilmesi neticesinde meşrulaştırılmıştır. Irkçılık kavramı da işte bu sınıflandırma içinde başlangıçta aşağı olarak görülen ırka karşı duyulan nefret, aşağılama ve ayrımı ifade etse de zamanla şekil değiştirmiş ve varlığını devam ettirmiştir.

Irkçılık, zamanla biyolojik hiyerarşiye dayanan yapısını¹⁷⁵ terk etmiş ve bugün özellikle kültürel ve toplumsal farklılıklar üzerinden yeni anlamlar kazanmıştır. Bunlardan en önemlisi UNESCO'nun ırk üzerine çalışan araştırmacılar ile yaptığı toplantılar neticesinde ulaştığı ırkçılık tanımıdır. Buna göre ırkçılık, “ayrımcı gruplar arası ilişkilerin biyolojik temellerle doğrulanabileceği yanılmacasına dayanan anti sosyal inanış ve davranışlardır”. Irkın olmadığı yerde ırkçılığın da olmayacağı fikrini yıkmak için UNESCO ırkçılık kavramını bu şekilde genişletmiştir.

Geçmişte “üstün” kalıtsal farklılıklara dayanan ırkçılık düşüncesi, günümüzde ise çok daha karmaşık bir hal almıştır. Irkçılık ilk haliyle siyah renkli insanları adeta ezerek sömürgeciliği meşrulaştırmak için kullanılsa da günümüzde kendini meşru kılabilecek alan bulmakta zorlandığı da söylenemez. Özellikle dünyanın ekonomik ve sosyal anlamda sürekli bir değişim içerisinde olması ırkçılığın dayandığı unsurların hareket alanını da değiştirerek yoğun bir biçimde kültürel ve sosyal farklılıklara taşımaktadır. Haliyle bugün ırkçılık, salt “ırk” unsurunu içinde barındırmayan pek çok faktörle ayrı bir boyut kazanmaktadır. Irkçılığın bu boyutu, ırkçılığın farklı şekillerde ortaya çıkmasına neden olmakta ve ırkçılıkla mücadeleyi de önemli ölçüde zorlaştırmaktadır.

¹⁷⁵ Bu arada belirtmek gerekir ki, her ne kadar geçmişte biyolojik kalıtsal farklılıklara dayandırlısa da ırk kavramının salt biyolojik anlamda değerlendirileceği yönünde bilimsel bir fikir birliği de yoktur. Öyle ki, Huxley ve Haddon ırkçılık kavramını kullanmamışlar; ırk biyolojisinin sahte bir bilim olduğu iddiasıyla ırkın duygulara mantıksal açıklama için kullanıldığını ve politik amaçlara hizmet ettiğini söylemişlerdir. Benzer şekilde Jacques Barzun da ırkçılık yerine “ırksalcılık” kavramını tercih etmiştir. Bkz. AŞAR, **a.g.e.**, s. 28, 29.

İrkçilik kavramının artık ırksal gruplar dışında etnik, dini, kültürel gibi gruplara karşı duyulan nefret ve hoşgörüsüzlüğü de ifade ettiği göz önüne alındığında, klasik ırkçılık olarak bilinen eski tip ırkçılığa kıyasla bugün daha çok kültürel unsurlara dayanan bir ırkçılık söz konusudur. Böylece biyolojik ırkçılığın yerini kültürel ırkçılığa bıraktığı söylenebilir. Kültürel ırkçılık biyolojik ırkçılıktan ziyade biyolojik kökenleri değil, kültürel farklılıkların bir arada yaşamaya engel olacağı düşüncesini esas almaktadır.

Bu gelişmeler paralelinde modern dönemlerin başlangıcıyla birlikte klasik ırkçılığın yanı sıra gelenek-görenek, kültürel ve dini pratiklerin öne çıktığı yeni bir ırkçılık anlayışı ortaya çıkmıştır. Bu ırkçılık anlayışında biyolojik kalıtsal farklılıklardan ziyade kültürel faktörler belirleyici olmuştur. Kültürel ırkçılık olarak isimlendirilen bu ırkçılık türü daha çok göçmen ve azınlık gruplara yönelik sergilenmektedir.¹⁷⁶ Ayrıca dini özellikler temelinde kişinin dini aidiyeti ve buna bağlı olarak benimsediği değerlere karşı ayrımcı tutumlarla karşılaşmak da mümkündür. Bu konuda özellikle Müslümanlara yönelik baskı, korku ve şiddet üçgeninde islamofobik tutumlar yaygın bir biçimde ortaya çıkmaktadır.

Kültürel ırkçılık, II. Dünya Savaşı'nın akabinde ve özellikle İslamofobinin belirgin bir şekilde yayıldığı Soğuk Savaş döneminde hız kazanmıştır.¹⁷⁷ Ne var ki kültürel ırkçılık zamanla -özellikle 11 Eylül 2001 hadisesi sonrasında- İslamofobi ile doğrudan bağlantılı görülmüş ve hatta onunla anılır hale gelmiştir. Nitekim kimi düşüncelerde 11 Eylül hadisesi bu anlamda bir kırılma noktası olmuş, Avrupa'nın birçok ülkesinde ve Amerika'da Müslümanlara yönelik ayrımcı ve düşmanca tutumlar olabildiğinde artmıştır.

Özetle geçmişte "ırk" kavramına dayanan ırkçılık, günümüzde farklı bir kültürel yapılanmanın görünümü haline gelmiştir. Her ne kadar ırk kavramı başlangıçta biyolojik ayrıma dayandırılmışsa da zamanla biyolojik olmaktan ziyade sosyal açıdan değerlendirilmeye başlanmıştır. Nitekim, günümüze gelindiğinde

¹⁷⁶ John F. DOVIDIO Samuel L. GAERTNER, "Reducing Prejudice: Combating Intergroup Biases", **Current Directions in Psychological Science**, C: 8, S: 4, 1999, s. 101-105.

¹⁷⁷ Özcan HIDİR, "İslamofobi-İrkçilik"- "Kültürel İrkçilik" İlişkisi", **Ombudsman Akademik**, 2017, S: 7, 2017, s. 36.

ırkçılığın anlamının büyük ölçüde değişime uğradığı görülmektedir. Bugün ırkçılık, daha çok “öteki”nin¹⁷⁸ algılanışı ile şekillenerek “biz” ve “onlar” ayrımına dayanmaktadır.¹⁷⁹

2.4. SPOR VE IRKÇILIK

İrkçilik ve ayrımcılık olayları genellikle toplumları etkiler ve bu hadiselerin spor üzerindeki etkileri de yadsınamaz. Özellikle futbol dünyasında daha çok taraftarlar ve futbolcular açısından birçok uygunsuz davranışların olduğu aşıkardır. Bu bağlamda UEFA ve FIFA gibi futbol otoriteleri ırkçı davranışlar karşısında her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması için çalışmakla birlikte, oyunun saha dışına ulaşan etkilerinden en iyi şekilde faydalanma ve böylece toplumun bu sorununa karşı topyekûn mücadele sorumluluğunu kabul etmektedir.

Yapılan bir araştırmaya göre taraftarların yaklaşık yüzde 90’ı futbolu “tutku ve özveri” ile ilişkilendirmektedir.¹⁸⁰ Dörtte üçten fazlası sevincini tanımadığı insanlarla sarılarak yaşadığını, üçte ikisi bu maçlarda gerek mutlulukla gerek hüznle ağladığını itiraf etmiştir. Nihayet yaklaşık dörtte üçü için de “saf neşe” olarak tanımlanan bu duygunun en az maçın kendisi kadar önemli olduğu ortaya çıkmıştır.¹⁸¹ Böyle büyük bir etkiye sahip futbolda hem FIFA’nın hem de UEFA’nın en temel ilkelerinden biri hiç şüphesiz her türlü ayrımcılığı yasaklayarak futbol sahalarında çeşitliliği sağlamaktır. Özellikle FIFA’nın ırkçılık ve ayrımcılık yasağıyla ilgili tutumu açık ve nettir. Bu konuda FIFA’nın attığı tarihsel adımlar özetle şu şekilde sıralanabilir;¹⁸²

¹⁷⁸ Modern zamanda ortaya çıkan “öteki” kavramı muğlak oluşundan ötürü son zamanlarda üzerinde çok tartışılan bir kavramdır. Söz konusu tartışmalar daha çok “öteki”nin nasıl tanımlanabileceği şeklindedir. Kimi hukukçular ötekiyi “başka bir ülkede doğmuş olan, sonradan gelen, devlete yabancı, vatansız, konuk, ait olmayan, mülteci ya da turist” şeklinde tanımlarken, kimisi de “bir vasıf ve kişilerin ve grupların objektif bir ilişkisi değil, bir ilişkinin tanımlanmasıdır” şeklinde ötekiyi tarif etmektedir. Bkz. Hilal ONUR, “Öteki Sorunsalının “Alterite” Kavramı Çerçevesinde Yeniden Okunması Üzerine Bir Deneme”, **Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakülte Dergisi**, C: 21, S: 2, 2003, s. 259.

¹⁷⁹ J.M. VORSTER, “Racism, Xenophobia and Human Rights”, **The Ecumenical Review**, C: 54, S: 3, 2002, s. 297.

¹⁸⁰ Football Passions, **Report of Research Conducted by The Social Issues Research Centre** Commissioned by Canon, Oxford, 2008, s. 9.

¹⁸¹ **a.g.e.**, s. 11.

¹⁸² FIFA’nın Ayrımcılık ve Çeşitlilik Üzerine Kılavuzu’ndan detaylı bilgilere ulaşılabilir: <https://resources.fifa.com/image/upload/diversity-and-anti-discrimination-at-fifa.pdf?cloudid=arn2ylavxd26pnn2183j> (Erişim Tarihi: 28 Mart 2021).

1960: FIFA Kongresi ayrımcılıkla ilgili ilk kez bir karar almıştır.

1962: FIFA Statüsü'nde ayrımcılık ilk kez ele alınmıştır.¹⁸³

2001: Buenos Aires'te yapılan Olağanüstü Kongre'de ırkçılık ve ayrımcılıkla mücadele kararı alınmıştır.

2002: FIFA Disiplin Yönetmeliği'ne her türlü ırkçılık eylemine karşı güçlü yaptırımlar getirilmiştir.

2002: FIFA Ayrımcılıkla Mücadele Günleri başlamıştır.

2004: FIFA İcra Komitesi'nce futbolda her türlü ayrımcılığı yasaklayan Etik Kurallar getirilmiştir.¹⁸⁴

2013: Irkçılık ve Ayrımcılıkla Mücadele Görev Gücü kurulmuştur.

2013: 63'üncü FIFA Kongresi'nde ırkçılık ve ayrımcılıkla mücadeleye ilişkin kararlar alınmıştır.

Bu gelişmeler paralelinde her geçen gün artan bir bilinç olmasına rağmen önlenemeyen ırkçı eylemler göz önünde bulundurulduğunda insan haklarını korumanın önünde en büyük engellerden biri olan ve değişen toplumsal yapıyla bağlantılı bir şekilde değiştiği gözlemlenen ırkçılığın özellikle Avrupa futbolunda ortaya çıkış biçimlerini ve başlıca sembollerini incelemek yerinde olacaktır. Zira günümüzde ırkçılık Avrupa futbolunda her geçen gün artmakla birlikte artık katlanılmaz boyutlara ulaşmıştır. Yapılan araştırmalar da bunu doğrulamaktadır.

Futbolda ırkçılıkla mücadele eden en önemli uluslararası organizasyonlar arasında yer alan Kick It Out'un¹⁸⁵ yayımladığı istatistiklere göre, yalnızca 2019-2020

¹⁸³ Günümüzde FIFA Statüsünün 4'üncü maddesinde düzenlenmiştir.

¹⁸⁴ Güncel FIFA Etik Kurallarına buradan ulaşılabilir: <https://resources.fifa.com/image/upload/fifa-code-of-ethics-2018-version-takes-effect-12-08-18.pdf?cloudid=uemlkcy8wwdtlll6sy3j> (Erişim Tarihi: 29 Mart 2021).

¹⁸⁵ "Kick It Out, ayrımcılığa meydan okumak, kapsayıcı uygulamaları teşvik etmek ve pozitif değişim için kampanyalar yapmak gibi amaçlarla futbol, eğitim ve toplum sektörlerinde çalışan çalışmalar yapan bir organizasyondur. Küçük ve bağımsız bir hayır kurumu olan 'Futboldan Irkçılığı Çıkaralım' kampanyasıyla 1993 yılında ortaya çıkan Kick It Out, ayrımcılık, eşitsizlik ve ırkçılığın tamamen

sezonunda futbolda yaşanan ırkçı eylemler bir önceki sezona göre %53 artış göstermiştir.¹⁸⁶ Bir diğer araştırmanın sonucunda ise İngiltere Futbol Liginde oynayan oyuncuların %43'ünün sosyal medya üzerinden ırkçı saldırıya uğradığı tespit edilmiştir.¹⁸⁷ Taraftarlar zaman içerisinde İngiltere'de oynayan siyahi oyuncuların bağlılıklarını sorgulamaya başlamış, buna bağlı olarak da toplumun büyük bir kesiminde siyahi bireylere karşı olumsuz davranış biçimleri ortaya çıkmıştır.¹⁸⁸

Futbolda ve genel olarak sporda ırkçılık sorunlarının boyutuna ve ortaya çıkış şekillerine dair çok sınırlı sayıda bir çalışma yapılmış olduğundan, bu kısım ile ilgili anlatılanların çoğunun vaka çalışmalarına dayandığını belirtmekte fayda vardır. Bu açıklamalar ışığında artık katlanılmaz boyutlara ulaşan ve önlenmesi kaçınılmaz hale gelen ırkçılığın futbolda ortaya çıkış biçimleri şöyle sıralanabilir:

- Tezahüratlarla,
- Hareketler ve sloganlarla,
- Afiş, bayrak ve pankartlarla,
- Kıyafetlerle,
- Atılan maddelerle,
- Belirli öğelerin imhasıyla,
- Çıkartma, broşür ve ilanlarla,
- Grafiti ve dövmelerle,
- Bir sembolü temsil eden yüzlerle,
- Fiziksel saldırılarla ve benzer muhtelif eylemlerle.

ortadan kaldırılmasına destek olmak için 1997 yılında bir organ olarak kurulmuştur.” Bkz. Dijital Erişim: <https://www.kickitout.org/about-us> (Erişim Tarihi: 29 Mart 2021).

¹⁸⁶ Kick It Out'un 2019-2020 sezonu için yıllık raporu için bkz. <https://www.kickitout.org/Handlers/Download.ashx?IDMF=6bacb4ea-3de7-43d3-b3df-a191adf6a559> (Erişim Tarihi: 29 Mart 2021).

¹⁸⁷ Profesyonel Futbolcular Birliği'nin araştırma sonuçlarına ulaşmak için bkz. <https://www.thepfa.com/-/media/Files/pfa-charity-ai-research-study.pdf?la=en> (Erişim Tarihi: 29 Mart 2021).

¹⁸⁸ Lynette GODDARD, **Contemporary Black British Playwrights Margins to Mainstream**, Palgrave Macmillan, London, 2015, s. 96.

2.4.1. Futbolda Yaygın Olarak Görülen İrkçilik Sembolleri

Dünya futbolunda ırkçılığı ortadan kaldırmak için yapılan tüm çabalara rağmen, son yıllarda artan oranda yaşanan ırkçılık olayları bu sorunun hala canlılığını koruduğunu göstermektedir. Bu kısımda uluslararası futbolun disiplin organları FIFA Disiplin Kurulu, UEFA Kontrol Etik ve Disiplin Kurulu ile Spor Tahkim Mahkemesi CAS'ın ırkçılık ve ayrımcılık yasağına ilişkin kararları ışığında futbolda yaygın olarak görülen ırkçılık sembollerine değinilecektir.

2.4.1.1. Nazi Selamı

Nazi selamı, Nazi Almanya'sında selamlama olarak kullanılan bir davranıştır. Bu, üstün ırk düşüncesine sahip Almanların fiziksel olarak daha güçlü, entelektüel olarak daha gelişmiş ve diğer Avrupa ırklarından çok daha kültürlü olduğu Nazi rejiminin ideolojisine bağlılığının bir işaretidir. Öyle ki Naziler Yahudileri, Slavları, Romanları ve siyahileri daha aşağı bir ırk olarak görürlerdi. Bu nedenle Nazi selamının kullanılması açık bir şekilde ırkçı bir davranıştır ve beyaz üstünlüğüne atıfta bulunan bir sembol olduğu için herhangi bir spor organizasyonuna asla uygun değildir.

Hitler selamı¹⁸⁹ olarak da bilinen hareket sağ kolu havaya doğrultmuş bir el selamını ifade eder. Nazi Almanya'sında “yaşasın zafer” (sieg heil)¹⁹⁰ anlamına gelen bu selam genellikle aşırı sağcı gruplar tarafından kullanılır. Nazi ideolojisinin bir propagandası niteliğinde olduğundan bu selamın günümüzde birçok ülkede suç olduğu bilinmektedir. Selamın yasak olduğu ülkelerde ise Neo-Naziler “sieg heil” sloganının yerine “ziga zaga” sloganını kullanmaktadırlar.¹⁹¹

Nazi selamının futbol sahalarında akılda kalan en somut örneği 14 Mayıs 1938 yılında Almanya ile İngiltere arasında oynanan müsabakada yaşanmıştır. İngiltere'nin

¹⁸⁹ “Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi tarafından partinin lideri Adolf Hitler'e itaati göstermek için benimsenen ve Alman ulusu ve savaş gayretine şükretmeyi ifade eden selam şekli.” Bkz. Dijital Erişim: https://tr.wikipedia.org/wiki/Hitler_selamı (Erişim Tarihi: 30 Mart 2021).

¹⁹⁰ “Nazi Almanya'sında siyasal toplanmalarda ortak bir çağrıydı. Birisini karşılamak için Hitler selamını vererek “Seig Heil” demek Nazi Almanya'sında gelenekseldi. Aynı şekilde mitinglerde binlerce kişi bu şekilde bağırırdı.” Bkz. Dijital Erişim: <https://www.adl.org/education/references/hate-symbols/sieg-heil> (Erişim Tarihi: 30 Mart 2021).

¹⁹¹ UEFA'nın “Ziga Zaga” sloganı ile ilgili başlıca içtihadı için bkz. 14 Mayıs 2013 tarihli FC Dinamo Kyiv içtihadı. Dijital Erişim: https://editorial.uefa.com/resources/0258-0e3043f7387b-71016c7641dd-1000/uefa_competition_cases_january-june_2013.pdf (Erişim Tarihi: 30 Mart 2021).

kazandığı maç öncesinde gerçekleştirilen seremonide her iki ülkenin oyuncuları Nazi selamı vermek suretiyle “faşizmi” selamlamışlardır.¹⁹² Bununla birlikte zaman içerisinde birçok oyuncunun da sevinç gösterilerinde Nazi selamı verdikleri görülmüştür. Taraftarlar bakımından ise bu hareket genellikle aşırı sağcı gruplar tarafından milli marşın çalınması esnasında kullanılır veya müsabaka boyunca muhtelif zamanlarda yapılır.¹⁹³

2.4.1.2. “Quenelle” Hareketi

İlk olarak 2005 yılında Fransız laikliği hakkındaki bir skeçte ortaya çıkan bu hareket o zamandan beri çok çeşitli bağlamlarda kullanılmıştır. Zamanla ters Nazi selamı olarak anılan ve Yahudi karşıtlığını ifade eden popüler bir sembol haline gelen hareket futbol sahalarında ilk kez 2013 yılının sonlarında görülmüştür. West Bromwich takımında forma giyen forvet oyuncusu Nicolas Anelka, West Ham United takımına karşı attığı golü kutlarken bu hareketi yapmış ve her ne kadar amacının Yahudi karşıtlığı olmadığını ileri sürse de ceza almaktan kurtulamamıştır.¹⁹⁴

2.4.1.3. Gamalı Haç Amblemi

Gamalı haç, I. Dünya Savaşı’ndan sonra kurulan Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi¹⁹⁵ ve hükümeti tarafından amblem olarak kullanılmıştır. Bununla birlikte

¹⁹² Yiğit Anıl GÜZELİPEK, “Neo-Nazizm ve Futbol: Yasaklı Bir İdeolojinin Stadyumlardaki İzdüşümü”, Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi, C: 6, S: 2, 2020 s. 69.

¹⁹³ UEFA’nın Nazi selamı ile ilgili başlıca içtihatları için bkz. 27 Ekim 2014 tarihli PFC CSKA Moskva içtihadı, 3 Şubat 2015 tarihli Ferencvarosi T.C. içtihadı, 14 Mayıs 2013 tarihli FC Dinamo Kyiv içtihadı, 11 Mart 2013 tarihli S.S. Lazio içtihadı, , 22 Ağustos 2013 tarihli Budapest Honved içtihadı, 20 Eylül 2018 tarihli Olympique Lyonnais içtihadı. Dijital Erişim: <https://disciplinary.uefa.com/cases/archive/> (Erişim Tarihi: 1 Nisan 2021).

¹⁹⁴ “What is the 'quenelle'? Nicolas Anelka banned for five-matches for performing gesture in Premier League match”, Dijital Erişim: <https://www.independent.co.uk/sport/football/news/what-quenelle-nicolas-anelka-banned-five-matches-performing-gesture-premier-league-match-9158322.html> (Erişim Tarihi: 1 Nisan 2021).

Bir diğer örnek, Belçika’nın Romanya ile oynadığı ve Romanya’nın 6-1 kazandığı müsabakada yaşanmıştır. Müsabaka sırasında Belçikalı oyuncu Omar Rahou attığı golü kutlarken “quenelle” olarak bilinen hareketi yapmış ve UEFA bu hareketi nedeniyle oyuncuya on maç men cezası vermiştir. Dijital Erişim için bkz. <https://www.uefa.com/futsaleuro/news/0257-0def66230437-f2a41aa5a9ce-1000--ten-match-ban-for-belgium-s-omar-rahou/?referrer=/disciplinary/news/newsid=2067456> (Erişim Tarihi: 1 Nisan 2021).

¹⁹⁵ “Yirminci yüzyılın ilk yarısında Alman siyasetinde önemli bir yere sahip olmuş partinin programı ve ideolojisi (nasyonal sosyalizm), radikal antisemitizm ile birlikte etnik milliyetçiliğe dayanan anti-kapitalist ve anti-Marksist bir görüşteydi. 1921 senesinden itibaren parti başkanlığını sürdürmüş Adolf Hitler'in 1933 senesinde şansölye olmasının ardından 1945 senesine kadar nasyonal sosyalizm

birtakım aşırı sağ¹⁹⁶ gruplar ve milliyetçi hareketler de bu amblemi kullanmışlardır. İrksal saflık ile ilişkilendirilen ve Nazi propagandasının en çok tanınan ırkçı simgesi olan Gamalı haç, daha sonra Nazi Almanya'sının bayrağında da kullanılmıştır. Gamalı haç ambleminin bu anlamda kullanımı 1945 yılında Nazi Almanya'sının mağlubiyeti ile son bulmuştur. Günümüzde çoğu ülkede gamalı haç ambleminin kullanımının suç olduğu bilirse de bazı Neo-Nazizm'i¹⁹⁷ savunan gruplarca bu amblem kullanılmaya devam etmektedir.

Gamalı haç futbol sahalarında daha çok pankart, atkı, afiş, broşür şeklinde görülse de kullanım alanı oldukça sınırsızdır. Bunun en çarpıcı örneklerinden biri UEFA 2016 Avrupa Futbol Şampiyonası elemeleri müsabakasında yaşanmıştır. Hırvatistan milli takımının ev sahipliğinde İtalya ile oynanan müsabakada saha zemininde gamalı haç ambleminin çizili olduğu görülmüştür. Bunun üzerine UEFA, Hırvatistan'ı cezalandırmıştır.¹⁹⁸

Kulüpler genel olarak destekçileri veya kendileri tarafından bu tür sembollerin sergilenmesinin AIHS'nin 10'uncu maddesinde öngörülen ifade özgürlüğü kapsamında korunması gerektiğini ifade ederler.¹⁹⁹ Dolayısıyla bu tip davranışların ırkçılık olarak yorumlanmaması gerektiğini ileri sürseler de yukarıda belirttiğimiz üzere ırkçılıkla mücadele spor kuruluşları için son derece yüksek bir öncelik

döneminde Almanya'nın tek yasal partisi olmuştur. Kısaca Nazi Partisi olarak bilinir.” Bkz. Dijital Erişim: <https://www.britannica.com/topic/Nazi-Party> (Erişim Tarihi: 1 Nisan 2021).

¹⁹⁶ “Aşırı sağ siyaset toplumda toplumsal hiyerarşiyi destekler; daha doğuştan bazı insanların aşağı, bazılarınısa üstün olduğu gibi düşünceleri içinde barındırır. Belirli kişilerin ya da grupların üstünlüğünü destekler. Genellikle aşırı sağ terimi aşırı milliyetçi, yabancı düşmanı, ırkçı, köktendinci veya gerici görüşlere sahip kişi ya da grupları tanımlamada kullanılır.” Bkz. Dijital Erişim: <https://www.adl.org/resources/glossary-terms/extreme-right-radical-right-far-right> (Erişim Tarihi: 1 Nisan 2021).

¹⁹⁷ “Neo-Nazizm veya yeni Nazizm, II. Dünya Savaşı'ndan sonra nasyonal sosyalizmi yeniden canlandırmak ve bu amaçla nasyonal sosyalist yönetimleri demokratik veya silahlı yollarla başa geçirmeyi hedefleyen, veyahut nasyonal sosyalizmi savunan tüm siyasi hareket ve düşüncelere verilen ortak isimdir.” Bkz. Dijital Erişim: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/neo-nazism-2> (Erişim Tarihi: 1 Nisan 2021).

¹⁹⁸ UEFA'nın Swastika amblemiyle ilgili başlıca içtihatları için bkz. 13 Şubat 2014 tarihli CSKA Moskow içtihadı, 26 Kasım 2015 tarihli WKS Śląsk Wrocław SA içtihadı, 31 Mayıs 2018 tarihli Sporting Clube de Portugal içtihadı, 23 Ağustos 2018 tarihli FK Radnicki Niš içtihadı. Dijital Erişim: <https://disciplinary.uefa.com/cases/archive/> (Erişim Tarihi: 1 Nisan 2021).

¹⁹⁹ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10/1'inci maddesi, “Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, Devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir.” şeklindedir.

olduğundan saha içinde veya dışında her türlü ırkçılığa sıfır tolerans gösterilmektedir. Buna göre her türlü ırkçı davranış ciddi bir suç olarak kabul edilir ve ilgililer cezalandırılır.²⁰⁰

2.4.1.4. Yükselen Güneş Bayrağı

Japon militarizmini anımsatan ve II. Dünya Savaşı sırasında Japonya'nın saldırganlığının bir sembolü olarak görülen Yükselen Güneş Bayrağı bu yönleriyle olumsuz anlamlar taşımaktadır. Avrupalılar için gamalı haç ne ise, Çin ve Koreliler için de yükselen güneşin verdiği mesaj odur denilebilir. Bayrak daha çok Japonya'da aşırı sağcı gruplar tarafından yabancı düşmanı gösterilerde kullanılmaktadır. Futbol sahalarında da genellikle Japon takımlarının müsabakalarında kullanılan bayrak diğer Asya ülkelerini hedef almaktadır. Ancak belirtmek gerekir ki futbol müsabakaları esnasında, öncesinde veya sonrasında hiçbir siyasi, dini ve ırkçı propagandaya izin verilmemelidir. Bu bakımdan bayrağın futbol sahalarında açılması futbolun ruhuna, dünya barışına ve insanlığa açıkça aykırıdır. Nitekim Asya Futbol Konfederasyonu da bu bayrağı ayrımcı bir sembol olarak tanımıştır.²⁰¹

Bununla birlikte Japonya'da görülen bir diğer ırkçı sembol de "Japanese only" (sadece Japon) ifadesidir. Genellikle yabancı kulüplerin Japonya'da oynadığı maçlarda pankart şeklinde görülen bu ifade diğer milliyetlerin ve etnik grupların hoş karşılanmadığına dair yabancı düşmanlığına örnektir.

2.4.1.5. Konfederasyon Savaş Bayrağı

1860'lı yıllarda ABD'nin güneyinde bir grup eyalet köleliğin devamını destekledikleri için ülkeden ayrıışmışlar ve iç savaşla birlikte Amerikan Konfedere Devletlerini²⁰² oluşturmuşlardır. Konfederasyonun askeri birlikleri tarafından çeşitli

²⁰⁰ Bkz. UEFA'nın 13 Şubat 2014 tarihli CSKA Moskow içtihadı. Dijital Erişim: https://editorial.uefa.com/resources/0258-0e304401665e-595e0122f345-1000/uefa_competition_cases_january-june_2014.pdf (Erişim Tarihi: 3 Nisan 2021).

²⁰¹ "AFC recognise Japanese Rising Sun flag as discriminatory", Dijital Erişim: <https://www.farenet.org/news/afc-recognise-japanese-rising-sun-flag-discriminatory/> (Erişim Tarihi: 4 Nisan 2021).

²⁰² "Amerika Konfedere Devletleri, Amerika Birleşik Devletleri'nden ayrıldığını ilan eden 11 güney eyaletinin 1861'den 1865'e kadar oluşturduğu devlettir." Bkz. Dijital Erişim: <https://www.britannica.com/topic/Confederate-States-of-America> (Erişim Tarihi: 4 Nisan 2021).

bayraklar kullanılmışsa da Konfederasyon ile en çok ilişkilendirilen bayrak Konfederasyon Savaş Bayrağı olmuştur. Ülkenin ulusal bayrağı olmamasına rağmen Amerika'nın iç savaşı sırasında bazı eyaletler tarafından kullanılan bayrak zamanla ırkçılığın bir sembolü haline gelmiştir. Günümüzde beyaz ırkın üstünlüğünü savunan aşırı sağ gruplar tarafından yaygın olarak kullanılan bayrağa futbol sahalarında da rastlanmaktadır.

2.4.1.6. Kelt Haçı Sembolü

Kelt haçı, Hristiyan haçı etrafına halka eklenmesi sonucu ortaya çıkan bir semboldür. Kelt²⁰³ kültürünün simgesi olan bu sembol, beyaz ırkın üstün ırk olduğunu savunanların yaygın bir biçimde kullandıkları sembollerin başında gelir.

Sembol, “beyaz üstünlükçüler”²⁰⁴ olarak tabir edilen gruplar tarafından Kelt haçı olarak adlandırılrsa da kökenleri eski Avrupa’da Hristiyanlık öncesi “güneş haçı”na²⁰⁵ dayanır. Bu versiyonu Ku Klux Klan²⁰⁶ üyeleri tarafından popüler hale getirilen sembol, daha sonraları Birleşik Krallıktaki aşırı sağcı, yalnızca beyazlara açık siyasi parti olan Britanya Ulusal Cephesi gibi beyaz ırkın üstünlüğünü savunan diğer ırkçı gruplar tarafından benimsenmiştir.²⁰⁷

Kelt haçı, gamalı haç sembolünün ardından modern Neo-Nazizm düşüncesinin en popüler ve en yaygın sembolüdür. Dünyanın çeşitli ülkelerinde aşırı sağ grubuna

²⁰³ “Keltler tarih öncesi ve ilkçağ döneminde Avrupa’da yaşayan ve günümüzde altı ulustan (Breton, Cornwall, Galler, İrlanda, İskoçya, Man Adası, İspanya) oluşan bir halktır. Dört bin yıl kadar önce Keltler, anavatanları olan Orta Avrupa’dan göç ederek özellikle Büyük Britanya Adaları’na, İspanya’ya ve Galya’ya yerleşmişlerdir.” Bkz. Dijital Erişim: <https://www.britannica.com/topic/Celt-people> (Erişim Tarihi: 4 Nisan 2021).

²⁰⁴ “Beyaz üstünlükçülüğü, “beyazların diğer ırklardan üstün olduğu ve bu nedenle onlara karşı baskın olması gerektiği yönündeki ırkçı inanç ve ideolojidir.” Bkz. Dijital Erişim: <https://www.britannica.com/topic/white-supremacy> (Erişim Tarihi: 5 Nisan 2021).

²⁰⁵ “Güneş haçı, çember içine alınmış bilinen en eski dini sembollerden biridir ve güneşi simgeler.” Bkz. Dijital Erişim: <https://symbolsage.com/sun-cross-meaning/> (Erişim Tarihi: 5 Nisan 2021).

²⁰⁶ “Ku Klux Klan, 24 Aralık 1865’te ABD’nin Tennessee eyaletinde kurulan, siyahi karşıtı, beyaz üstünlükçüsü ve göçmen karşıtı, ırkçı bir gizli örgüttür. Örgüt iki defa dağılmasına rağmen 1950 ve 1960’larda tekrar canlanmıştır. Günümüzde bazı bölgelerde sadece yerel bazda propaganda yapmaktadır” Bkz. Dijital Erişim: https://tr.wikipedia.org/wiki/Ku_Klux_Klan (Erişim Tarihi: 5 Nisan 2021).

²⁰⁷ UEFA’nın 14 Mayıs 2013 tarihli FC Dinamo Kyiv içtihadına bkz. Dijital Erişim: https://editorial.uefa.com/resources/0258-0e3043f7387b-71016c7641dd-1000/uefa_competition_cases_january-june_2013.pdf (Erişim Tarihi: 5 Nisan 2021).

mensup kişilerce ırkçı bir nefret sembolü olarak kullanılan Kelt haçının, futbolda daha çok pankart ve afişlerde “O” harfinin yerine kullanıldığı görülmektedir.

Her ne kadar kimi kesimlerce kelt haçının dini bir kökene sahip olduğu ileri sürülse de sembolün Nazi döneminden itibaren ırkçı ve ayrımcı bir çağrışım kazandığına dair hiçbir şüphe yoktur. Bu nedenle kelt haçına futbol sahalarında hiçbir şekilde izin verilmemektedir.²⁰⁸

2.4.1.7. “Ku Klux Klan” Sembolleri

1860’larda Amerika Birleşik Devletleri’nde kurulan siyahi düşmanı örgüt, Beyaz Kamelya Şövalyeleri²⁰⁹ gibi benzer kuruluşlarla birlikte uzun süre ideolojik bir ırkçılık savaşı içinde olmuşlardır. 19’uncu yüzyılın sonlarına doğru siyahılara ait sembolik değeri olan hemen hemen tüm kurumlar bu örgütün saldırısına maruz kalmıştır. 20’nci yüzyılın başlarında ise yalnızca siyahilere karşı değil, diğer tüm göçmenlere karşı ayrımcılıklarını sürdüren örgüt 1970’li yıllardan itibaren ise Neo-Nazilerle ve diğer aşırı sağcı gruplarla yakınlaşmıştır.

Örgüte mensup üyelerin genellikle cübbe şeklinde uzun beyaz elbiseler giyerek maske taktıkları görülmektedir. Irkçılar ve Neo-Naziler, Ku Klux Klan ve ona benzer militan örgütlerin farklı sembollerini kullanmaktadır. Futbol sahalarında ise daha çok kırmızı bir daire içinde beyaz bir çarpı işareti ve ortasında bir damla kandan oluşan Ku Klux Klan logosunun pankart, afiş veya giysilerde kullanıldığı söylenebilir.²¹⁰

²⁰⁸ UEFA’nın kelt haçı (celtic cross) amblemiyle ilgili başlıca içtihatları için bkz. 13 Şubat 2014 tarihli CSKA Moskow içtihadı, 26 Mart 2013 tarihli Olympiacos FC içtihadı, 14 Mayıs 2013 tarihli FC Dinamo Kyiv içtihadı, 26 Haziran 2013 tarihli FZ Zenit St. Petersburg içtihadı, 12 Eylül 2013 tarihli Legia Warszawa içtihadı, 29 Ağustos 2013 tarihli FC Steaua Bucuresti içtihadı, 13 Şubat 2014 tarihli CSKA Moscow içtihadı, 22 Ocak 2014 tarihli Olympiacos içtihadı, 25 Ağustos 2017 tarihli GNK Dinamo içtihadı. Dijital Erişim: <https://disciplinary.uefa.com/cases/archive/> (Erişim Tarihi: 7 Nisan 2021).

²⁰⁹ “19’uncu yüzyılda Amerika Birleşik Devletleri’nin güneyinde faaliyet gösteren, Ku Klux Klan ile benzer ve ilişkili, beyaz üstünlüğünü destekleyen ve azat edilmişlerin haklarına karşı çıkan bir Amerikan siyasi terör örgütüdür.” Bkz. Dijital Erişim: <https://64parishes.org/entry/knights-of-the-white-camellia> (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2021).

²¹⁰ UEFA’nın Ku Klux Klan örgütü ile ilgili içtihatları için bkz. 26 Haziran 2013 tarihli FC Zenit St. Petersburg içtihadı, 14 Mayıs 2013 tarihli FC Dinamo Kyiv içtihadı, 29 Ağustos 2013 tarihli FC Steaua Bucuresti içtihadı. Dijital Erişim: <https://disciplinary.uefa.com/cases/archive/> (Erişim Tarihi: 11 Nisan 2021).

2.4.1.8. “18” ve “88” Kodları

Daha çok afiş, pankart ve giysi ürünlerinde görülen “18” kodu “Adolf Hitler” isminin baş harflerini (1:A ve 8:H) temsil etmektedir. Bu kod genellikle Neo-Nazi terör örgütü Combat 18²¹¹ ile ilişkilendirilir. Combat 18’in amacı tamamen “beyaz ülkeler” yaratmaktır. Örgüt bugün Almanya’da ve birçok ülkede yasaklanmıştır.²¹²

“88” kodu da yine beyaz üstünlükçüler tarafından benimsenen sayısal bir koddur. Bu kod ise “heil Hitler” (yaşa Hitler) sloganının baş harflerinden oluşturulmuş (H:8 ve H:8) bir koddur. Futbol sahalarına bakıldığında “18” ve “88” kodları genellikle pankartlarda ve giysilerde görülmektedir.²¹³

2.4.1.9. SS-Kafatası Sembolü

SS-Kafatası ilk olarak Nazi Almanya’sında SS²¹⁴ birliklerine bağlı Nazi toplama kamplarının yönetiminden ve düzeninden sorumlu örgüt tarafından benimsenmiştir. Neo-Naziler ve diğer beyaz üstünlükçüler tarafından bir nefret sembolü olarak yaşatılan SS-Kafatası, kafatası ve kemiklerin özel görüntülerinden oluşmaktadır.

Sembol Neo-Naziler, aşırı sağcılar ve diğer beyaz üstünlükçüler tarafından diğer toplumsal alanlarda olduğu kadar futbol sahalarında da diğer sembollere benzer şekilde bir nefret sembolü olarak sıkça kullanılmaktadır.²¹⁵

²¹¹ “Combat 18, 1992’de kurulmuş bir Neo-Nazi terör örgütüdür. Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri’ndeki hareketlerle bağlantılı olarak Birleşik Krallıkta ortaya çıktı ve kuruluşundan bu yana Almanya gibi diğer ülkelere yayıldı. Combat 18 üyesinin çok sayıda göçmenin, beyaz olmayanların, bir Alman politikacının ve diğer C18 üyelerinin ölümlerine karıştığından şüpheleniliyor.” Bkz. Dijital Erişim: <https://www.counterextremism.com/supremacy/combat-18> (Erişim Tarihi: 11 Nisan 2021).

²¹² “Combat 18: The neo-Nazi network facing a ban in German”, <https://rdkgzltu4elyqzf7sjlmlsslwy-adv7ofecxzh2qqi-www-dw-com.translate.google/en/combat-18-the-neo-nazi-network-facing-a-ban-in-germany/a-49493000> (Erişim Tarihi: 11 Nisan 2021).

²¹³ UEFA’nın “18” koduyla ilgili başlıca içtihadı için bkz. 13 Şubat 2014 tarihli CSKA Moscow içtihadı. Dijital Erişim: https://editorial.uefa.com/resources/0258-0e304401665e-595e0122f345-1000/uefa_competition_cases_january-june_2014.pdf (Erişim Tarihi: 11 Nisan 2021).

²¹⁴ “Schutzstaffel, Adolf Hitler ve Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi altında Nazi Almanya’sında ve daha sonra Alman işgali altındaki Avrupa’da önemli bir paramiliter örgüttür.” Bkz. Dijital Erişim: <https://www.britannica.com/topic/SS> (Erişim Tarihi: 11 Nisan 2021).

²¹⁵ UEFA’nın SS-Kafatası ile ilgili başlıca içtihatları için bkz. 13 Şubat 2014 tarihli CSKA Moscow içtihadı, 22 Ocak 2014 tarihli Olympiacos içtihadı, 26 Mart 2013 tarihli Olympiacos FC içtihadı, 12 Eylül 2013 tarihli Legia Waszawa içtihadı. Dijital Erişim: <https://disciplinary.uefa.com/cases/archive/> (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2021).

2.4.1.10. “Blood & Honour” Sembolleri

İngiliz beyaz üstünlükçü yanlıları tarafından 1987 yılında kurulan Blood & Honour, kendi resmi sitelerinde yer alan tanıma göre “müzik temelli bir direniş ağı”dır.²¹⁶ Beyaz Milliyetçilerden²¹⁷ oluşan grubun Combat-18 ile de bağlantıları olduğu bilinmektedir. Grubun logosu “blood” ve “honour” (kan ve onur) sözcüklerinden oluşur ve bir de üzerinde triskele²¹⁸ sembolü bulunur. Triskele yerine SS-Kafatası sembolünün kullanıldığı da görülür.

Futbol sahalarında daha çok pankart ve giysi şeklinde görülen bu sembolü temsilen grubun baş harfleri olan “B” ve “H” harflerine karşılık sayısal olarak denk gelen “28” kodunun ve “B&H” kısaltmasının kullanıldığı da görülmektedir.

2.4.1.11. Kara Güneş Sembolü

Kara Güneş²¹⁹ (Black Sun) bir Nazi sembolü ve bir tür güneş tekerleğidir. Gamalı haçın bir alternatifi olarak görülen ve bu sebeple Nazi destekçileri tarafından benimsenen bu sembol özellikle beyaz üstünlükçüler arasında popülerdir. Futbol sahalarında genellikle iç çemberin ortasına gamalı haç veya başka bir nefret sembolünün yerleştirilmiş olduğu görülür ve tribünlerde sembol bu şekilde sergilenir.²²⁰

²¹⁶ Bkz. Blood & Honour resmi sitesi: <https://www.bloodandhonourworldwide.co.uk/bhww/> (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2021).

²¹⁷ “Beyaz milliyetçiler, beyaz ırkın ve tarihsel olarak beyaz devletlerin kültürlerinin hayatta kalmasını sağlamaya çalıştıkları görüşündedirler. Bu görüşü destekleyenler, beyazların ülkelerdeki çoğunluğunu korumaları, siyasi ve ekonomik üstünlüklerini korumaları ve kültürlerinin en önemlisi olması gerektiğini savunmaktadırlar.” Bkz. Dijital Erişim: <https://www.splcenter.org/fighting-hate/extremist-files/ideology/white-nationalist> (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2021).

²¹⁸ “Naziler tarafından sahiplenilen triskele sembolü, Hıristiyanlık öncesi Avrupa’da ortaya çıkan eski bir semboldür. Sembol, ortak bir merkezden spirallenen üç kavisli veya eklemli parçadan oluşur. Üç insan bacağı olan triskele'nin bir versiyonu, Man Adası ve Napoli Krallığı'nın armalarında kullanılmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, triskele, büyük ölçüde 1970'lerde kurulan Güney Afrikalı beyaz üstünlükçü bir grup olan Afrikaner Weerstandsbeweging (AWB) tarafından kullanılması nedeniyle önemli bir nefret sembolü haline gelmiştir. Günümüzde yaygın olarak beyaz üstünlükçüler kullanmaktadır ve Blood & Honour logosu gibi yerlerde görünmektedir.” Bkz. Dijital Erişim: <https://www.adl.org/education/references/hate-symbols/triskele> (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2021).

²¹⁹ “Sembol ilk olarak Nazi hükümeti sırasında ortaya çıkmıştır. Sembolün tasarımı SS tarafından logolarında kullanılan sembollere benzer şekilde on iki radyal işaretten oluşur.” Bkz. Dijital Erişim: [https://tr.wikipedia.org/wiki/Kara_Güneş_\(sembol\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Kara_Güneş_(sembol)) (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2021).

²²⁰ UEFA'nın Black Sun sembolü ile ilgili başlıca içtihadı için bkz. 23 Ağustos 2018 tarihli FK Radnicki Niş içtihadı. Dijital Erişim: https://editorial.uefa.com/resources/0258-0e30443be8ba-0ca0bbbb874a-1000/uefa_competitions_cases_july_-_december_2018.pdf (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2021).

2.4.1.12. “White Power” / “White Pride” Sloganları

“Beyaz Güç” ve “Beyaz Gurur” anlamına gelen bu terimler beyaz ırkın üstünlüğünü ifade etmek için kullanılan sloganların başında gelmektedir. İrkçı ideolojiyi desteklemek için Neo-Nazi mensupları, beyaz milliyetçi ve diğer beyaz üstünlükçü gruplar tarafından kullanılan sloganlar futbolda daha çok siyah zemin üzerine beyaz bir yumruk konularak sergilenen ve etrafında “White Power” ya da “White Pride” sloganlarının yazılı olduğu pankartlar şeklinde görülür.

Bu ifadelerin yanı sıra alternatif olarak birçok sloganın daha yaygın olarak kullanılabildiği görülmektedir. Bunlardan bazıları; “White Only” (Sadece Beyaz), “%100 White” (%100 Beyaz), “White Pride Worldwide” (Dünya Çapında Beyaz Gurur), “White Rex” (Beyaz Hükümdar)’dir.²²¹

2.4.1.13. “Odal Rune” Sembolü

Odal Rune Nazi felsefesine referans olarak kullanılan kan ve toprağın bir sembolüdür. Hitler’in gençliğinde Nazi Almanya’sında bir amblem olarak kullanılmıştır. Bunlar ayrıca Neo-Naziler dışında milliyetçi ve aşırı sağcı diğer tüm kesimler tarafından da sıkı bir şekilde kullanılmaktadır. Odal Rune kullanımı ayrımcı bir toplum kavramına atıfta bulunmaktadır. Futbolda daha çok pankartlarda görülen sembolün saldırgan ve ayrımcı bir nitelik taşıdığı tartışmasızdır.

Yerel veya bölgesel tarihle bağlantılı olan bu sembolün ırkçı anlamı taşımayan kullanımları mümkün olabilir. Ancak Nazi dönemine atıfta bulunan ve beyaz üstünlükçüler tarafından sahiplenilen bu sembolün futbol müsabakalarında yeri yoktur. Başka bir deyişle, çok sayıda aşırı yanlısı gruplarca kullanılan ve ayrımcı ideolojilere bir gönderme olarak anlaşılması muhtemel hiçbir sembole izin verilemez.²²²

²²¹ “Croatia face fine for supporters' racist chants”, Dijital Erişim: <https://www.theguardian.com/football/2004/jun/22/euro2004.sport9> (4 (Erişim Tarihi: 13 Nisan 2021).

²²² UEFA’nın Odal Rune ile ilgili başlıca içtihadı için bkz. 26 Haziran 2013 tarihli FC Zenit St. Petersburg içtihadı. Dijital Erişim: <https://editorial.uefa.com/resources/0258-0e3043f7387b-71016c7641dd-1000/uefa-competition-cases-january-june-2013.pdf> (Erişim Tarihi: 14 Nisan 2021).

2.4.1.14. “Hammerskins” Logosu

Hammerskins (Çapraz çekiçler) ABD’deki en radikal ırkçı gruplarından biridir ve şiddet geçmişi oldukça eskilere dayanır. Genellikle bir çarkın üzerine yerleştirilmiş iki çapraz çekişten oluşan sembol genellikle Nazi bayrağının renkleri olan kırmızı, beyaz ve siyah renkte görünür ve “beyaz işçi”yi temsil eder.

Hammerskins, günümüzde ABD sınırlarını aşarak pek çok ülkeye yayılmış ve beyaz üstünlükçüler tarafından yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Dolayısıyla faşist, Nazi veya aşırılıkçı fikirlere işaret eden veya bu tür rejimlerle ilişkilendirilebilecek tüm sembollerin futbolda tolere edilemeyeceği açıktır.²²³

İstisna olarak şunu da belirtmek gerekir ki, Nazi dönemini veya belirli bir ırkın diğerine üstünlüğünü anma amaçları olmayan ve ırkçılık çağrışımı da bulunmayan bir şekilde çapraz çekiçlerin bazı kulüplerin logolarında yer aldığı görülmektedir.²²⁴ Bu bakımdan futbol sahalarında görülen bu sembolün ayrımcı bir mesaj için tasarlanıp tasarlanmadığını ve tarihsel sürecini de iyi irdelemek gereklidir.

2.4.1.15. “Tyr-Rune” Sembolü

Faşist bir sembol olan Tyr-Rune, Nazi Almanya’sındaki “Sturmabteilung”²²⁵ (SA) eğitim okullarında rozet olarak kullanılmıştır. Futbol sahalarında genellikle afiş ve pankartların üzerinde görülür.²²⁶

²²³ UEFA’nın Hammerskins sembolü ile ilgili başlıca içtihatı için bkz. 26 Haziran 2013 tarihli FC Zenit St. Petersburg içtihadı. Dijital Erişim: https://editorial.uefa.com/resources/0258-0e3043f7387b-71016c7641dd-1000/uefa_competition_cases_january-june_2013.pdf (Erişim Tarihi: 14 Nisan 2021).

²²⁴ Örneğin, Ukrayna Premier Ligi’nde mücadele eden Shakhtar Donetsk takımı ve İngiltere Premier Ligi’nde mücadele eden West Ham United FC takımının logolarında çapraz çekiç görseli yer almaktadır.

²²⁵ “Nasyonal Sosyalist Alman işçi Partisi zamanında nosyonel sosyalistlerin yükselişinde önemli rol oynamış askeri örgüttür. Mensupları kahverengi gömlekler giydiği için Kahverengi Gömlekliler adıyla da anılır.” Bkz. Dijital Erişim: <https://www.britannica.com/topic/SA-Nazi-organization> (Erişim Tarihi: 14 Nisan 2021).

²²⁶ UEFA’nın Tyr-rune ile ilgili başlıca içtihadı için bkz. 13 Şubat 2014 tarihli CSKA Moscow içtihadı. Dijital Erişim: https://editorial.uefa.com/resources/0258-0e304401665e-595e0122f345-1000/uefa_competition_cases_january-june_2014.pdf (Erişim Tarihi: 14 Nisan 2021).

2.4.1.16. Reich Savaş Bayrağı

Nazi destekçileri başta olmak üzere diğer aşırı sağcı gruplar tarafından 1935 yılından beri yaygın olarak kullanılan yasadışı Reich Savaş Bayrağı tarihte Alman silahlı kuvvetleri tarafından kullanılmıştır. Adolf Hitler'in tasarımını yaptığı bayrak askeri birliklerde göndere çekilmiş, askerler de bu bayrak üzerinde yemin törenlerini gerçekleştirmiştir.

Nazi rejimini anan ve ırkçılığı anımsatan diğer tüm faşist, ırkçı, aşırılık yanlısı sembollerde olduğu gibi bu sembolün de futbolda yeri yoktur.²²⁷

2.4.1.17. “Waffen-SS” Amblemi

Waffen-SS, Nazi Almanya'sında yukarıda belirtilen Schutzstaffel'in sonradan kurulan iki askeri kolundan biridir. Doğrudan Adolf Hitler'e bağlılık yemini etmiş gönüllü savaşçılardan oluşan Waffen-SS amblemi birçok aşırı sağcı grup tarafından futbol sahalarında kullanılmaktadır. Nazi rejimini temsil eden semboller arasında yer alan bu ırkçı sembol futbolda yasaklanmıştır.²²⁸

2.4.1.18. “Çingene” Sloganı

Yaygın olarak karşılaşılan ırkçı davranışlardan biri de çingene sözcüğünün kullanımudur. Bu terim genellikle ayrımcı bir çağrışıma sahiptir ve saldırı yapılan kimseye olumsuz özellikler atfetmek için kullanılır. Klişe bir şekilde yabancı düşmanlığını içeren bu söylem futbol sahalarında taraftarlar açısından tezahürat şeklinde, sahada ise futbolcuların birbirlerine veya hakemlere yönelik hakaretleri şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Bu terim ya da slogan belirli bir etnik grubu karalamasa ve hiçbir insan onuruna hakaret etmeyi amaçlamasa dahi bir kimseye “çingene” demek tarihsel ve sosyal bağlamda aşağılayıcı ve ayrımcı bir tutum olarak algılanmaktadır. Nitekim,

²²⁷ UEFA'nın Reichskriegsflagge ile ilgili başlıca içtihadı için bkz. 31 Mayıs 2018 tarihli Sporting Clube de Portugal içtihadı. Dijital Erişim: https://editorial.uefa.com/resources/0258-0e304435d86f-796d0f6a931b-1000/uefa_competitions_cases_january_-_june_2018.pdf (Erişim Tarihi: 15 Nisan 2021).

²²⁸ UEFA'nın Waffen-SS ile ilgili başlıca içtihadı için bkz. 26 Mart 2013 tarihli Olympiacos FC içtihadı. Dijital Erişim: https://editorial.uefa.com/resources/0258-0e3043f7387b-71016c7641dd-1000/uefa_competition_cases_january-june_2013.pdf (Erişim Tarihi: 15 Nisan 2021).

Avrupa'daki milyonlarca Romanın çok büyük bir kısmının günlük yaşamlarında önyargı, hoşgörüsüzlük, dışlanma ve ayrımcı muamelelere maruz kalma gibi pek çok olumsuz hadiseler yaşadığı kamuoyunun bilgisi dahilindedir. Bu bakımdan Roman topluluğuna mensup kimseleri belirtmek için kullanılan ve tarihi bir geçmişi olan bu söylemin futbol sahalarında muhafaza edilmesi futbolun ruhuyla bağdaşmamaktadır.²²⁹

2.4.1.19. Maymun Taklitleri

Futbolda en sık karşılaşılan ırkçı davranışlardan biri de maymun seslerini veya hareketlerini taklit ederek siyahi oyuncuları hedef almaktır. Bu uygunsuz davranışlarla siyahi oyuncuları aşağılamak, kışkırtmak ve insanlıktan dışlamak amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda siyahi oyunculara muz gösterme, fırlatma veya teklif etme gibi davranışlara sıklıkla rastlanmaktadır ve futbol sahalarında da ne yazık ki bu tip ırkçı saldırılara maruz kalan sayısız siyahi futbolcu olmuştur.²³⁰

2.4.1.20. “Nigger” Sloganı

İngilizcenin konuşulduğu ülkelerde daha sık rastlanan bu terim siyahi insanları aşağılamak için kullanılmaktadır. Türkçeye “zenci” olarak çevrilen sözcük İngilizce “negro” (siyah) sözcüğünden gelir. “Nigger” her ülkenin kendi diline çevrilmesi suretiyle hemen hemen bütün ülkelerde siyahileri aşağılamak amaçlı kullanılmaktadır.

İlk olarak sömürgecilik döneminde köle insanlar için “siyahi” anlamında kullanılmıştır. Zaman içerisinde kölelikle özdeşleşen ve özellikle Amerika'da Afroamerikalılara yönelik yaygın olarak kullanıldığı bilinen “nigger” sözcüğü dostça bir lakap olarak kullanılsa dahi bazı siyahi insanların bu sözcükten rahatsız olmaları ve kendilerini kötü hissetmeleri nedeniyle hakaret olarak kabul görmektedir.

²²⁹ UEFA'nın “Çingene” söylemleriyle ilgili başlıca içtihadı için bkz. 29 Ağustos 2013 tarihli GNK Dinamo Zagreb içtihadı. Dijital Erişim: https://editorial.uefa.com/resources/0258-0e3043fc3f4a-4a5f0c111153-1000/uefa_competition_cases_july-december_2013.pdf (Erişim Tarihi: 16 Nisan 2021).

²³⁰ UEFA'nın maymun taklitleri ile ilgili başlıca içtihatları için bkz. 3 Şubat 2015 tarihli Legia Warszawa S.A. içtihadı, 17 Eylül 2015 tarihli Feyenoord içtihadı, 13 Ekim 2016 tarihli AC Sparta Praha içtihadı, 23 Ağustos 2018 tarihli PFC Levski Sofia içtihadı, 13 Şubat 2014 tarihli Apollon Limassol içtihadı, 15 Şubat 2013 tarihli Sırbistan Futbol Federasyonu, Steven Caulker, Thomas Ince, Andreja Milutinovic içtihadı, 22 Ağustos 2013 tarihli Budapest Honved içtihadı. Dijital Erişim: <https://disciplinary.uefa.com/cases/archive/> (Erişim Tarihi: 16 Nisan 2021).

Futbol sahalarında daha çok slogan veya tezahüratların içerisinde sıklıkla kullanılan bu sözcük siyahi oyunculara yönelik aşırı saldırgan bir tutumun ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Genellikle maymun taklitleri eşliğinde duyulur. Amacı siyahi oyuncuları küçük düşürmek ve değerlerini aşağılamaktır.

“Nigger” söylemine dair en çarpıcı örneğin İngiltere’de yaşandığını söylemek mümkündür. Çok uzun yıllar siyahi oyunculara yer vermeyen İngiliz futbolunda 1987 yılında Everton ile Liverpool takımları bir maç yapmış ve bu maçta Liverpool adına John Barnes isimli siyahi oyuncu ilk kez forma giymiştir. Bu hadise İngiltere’de en yaygın ırkçı tezahüratlardan birinin doğmasına yol açmıştır: “Niggerpool”. Everton taraftarları bu tezahüratla evrensel beyazlığı savunmuş ve siyahi bir oyuncunun Liverpool adına mücadele etmesinden utanç duyduklarını ifade etmişlerdir.²³¹ Futbol sahalarında bu gibi birçok olayın yaşandığı rahatlıkla söylenebilir.

2.4.1.21. “Khar” ve “Aadam Khaar” Sloganları

Yaygın olarak İran’da görülen ve Azeri takımlarına ya da taraftarlarına karşı kullanılan “khar” kelimesi Türkçeye “eşek” olarak çevrilir. Bu kelime daha çok tezahüratlarda kullanılır ve genellikle “Türk eşekleri” anlamına gelecek cümlelerle Azeri takımları küçük düşürülmeye çalışılır.

İran’da yaygın olarak görülen bir diğer ırkçı slogan da “aadam khaar” sözcüğüdür. Türkçede “yamyam” anlamına gelen bu sözcükle siyahi oyuncular sözde ilkel oldukları için dışlanmaktadır.

2.4.1.22. İslamofobik Semboller

Günümüzde küresel bir anlam boyutu kazanan ve “İslam korkusu” olarak tanımlanan İslamofobi, Müslümanlardan korkma ve çekinme duygularını ifade eder.²³² Son yıllarda Avrupa’nın birçok yerinde İslam düşmanlığının ve Müslümanlara karşı ayrımcılığın son derecede arttığı gözlemlenmektedir. Pek tabii futbol sahalarında

²³¹ Ayhan DEVER, *Sporda Ayrımcılık Milliyetçilik-İrkçilik-Toplumsal Cinsiyet*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2020, s. 125.

²³² Mustafa Kemal SAYAR, *Avrupa Birliği Ülkelerinde İslamofobi*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, 2014, s. 4.

da görülen bu olumsuz davranışlar Müslüman oyuncularını doğrudan hedef alan bir nefret suçudur.

Özellikle son yıllarda ortaya çıkan İngiliz Savunma Ligi²³³, bu hareketten esinlenen aşırı sağcı Alman futbol taraftarlarının kurduğu Alman Savunma Ligi ve Pegida²³⁴ gibi organizasyonlar Avrupa futbolunda İslamofobinin yayılmasına öncülük etmişlerdir.

Futbolda İslamofobinin temel nedenleri şu şekilde sıralanabilir:

- Spor yönetim kuruluşlarında Müslümanların temsil edilmemesi; İngiltere başta olmak üzere Avrupa ülkelerinin hemen hemen tamamında Müslüman kimliğine sahip bir yönetici bulunmamaktadır.
- Tetikleyici olayların meydana gelmesi; özellikle İslam adına hareket ettiğini iddia eden aşırı grupların gerçekleştirdiği terör saldırıları doğrultusunda İslam ve Müslümanlarla ilgili olumsuz algıların İslamofobik davranışları tetiklediği görülmektedir.
- Profesyonel Müslüman oyuncu sayısının az olması; Futbol sahalarında boy gösteren çok az sayıda Müslüman oyuncu bulunmaktadır. Haliyle Müslüman kimliği nedeniyle sahada saldırıya uğrayan oyuncu kendisini yalnız hissetmekte, destek görememekte ve bu da saldırıyı gerçekleştirenlere cesaret vermektedir.

²³³ “2009 yılında kurulan İngiliz aşırı sağ İslamofobik hareketi, büyük ölçüde futbol taraftarlarından oluşmaktadır. Esas olarak sokakları bir gösteri alanı olarak kullanan Hareket, söylem ve eylemleri ile İslam’ı ve Müslümanları ciddi anlamda hedef almaktadır.” Bkz. Dijital Erişim: <https://www.counterextremism.com/supremacy/english-defence-league-edl> (Erişim Tarihi: 17 Nisan 2021).

²³⁴ “Almanya’da futbol holiganları arasında popüler olan İslamofobik siyasi hareket. Açılımı “Batının İslamlaşmasına Karşı Vatansever Avrupalılardır.” Bkz. Dijital Erişim: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Pegida> (Erişim Tarihi: 17 Nisan 2021).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YARGILAMA MODELLERİ

Spor yönetim kuruluşları öz düzenleme, uygulama ve icra etme yetkisine sahiptir.²³⁵ Sporun özerk ve bağımsız bir alan olarak kabul görmesi sebebiyle, ulusal ve uluslararası yargı organları spor alanlarına ilişkin meselelere sınırlı bir şekilde müdahale etmektedir. Ancak bu durum, özellikle sporcuların temel haklarının güvence altında olmadığı anlamına gelmemelidir. Günümüzde spor alanlarında ortaya çıkan bazı zorluklarla başa çıkma mücadelesinde toplumun en alt katmanından devletin en üst kademesine kadar herkesin görev ve sorumlulukları vardır.

Sporda insan haklarının korunması, son yıllarda giderek artan bir şekilde kamu bilincinin ön saflarında yer almıştır. Tüm spor camiasının da bu süreç içerisinde insan haklarını korumaya yönelik birçok tedbir aldığı görülmektedir. Buna rağmen sporda insan hakları ihlal edilmeye devam etmektedir.

Dünyanın her yerinden insanı harekete geçiren futbolun gelişimi için pek çok çalışma yapılmaktadır. Bunun bir sonucu olarak ulusal ve uluslararası spor kuruluşları organizasyonlarından etkilenen herkesin haklarını korumaya kararlıdır ve bu amaçla ulusal futbol kuruluşlarının kaçınılmaz bir şekilde bağlı oldukları FIFA ve UEFA insan hakları bakımından uluslararası bir standart olan BM'nin İş Dünyası ve İnsan Haklarıyla İlgili Yol Gösterici İlkeleri'ni kabul etmiştir.

Böylece futbol dünyası uluslararası boyutta tanınan tüm insan haklarına saygı göstermeyi, korumayı ve olası ihlalleri önlemeyi taahhüt eder. Buradan hareketle işbu son bölümde koruma yükümlülüğünün bir gereği olarak sporda ortaya çıkan ihlal ve ihtilaflarda devreye giren yargılama modelleri yer almaktadır.

Sporda yargılama modellerine ilişkin olarak başlıca üç yol ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki, spor yönetim kuruluşlarının bünyesinde yer alan disiplin yoludur. Disiplin yolunun temelinde ilgili spor yönetim kuruluşlarının tüzük, yönetmelik vb. gibi düzenlemeleri yer almaktadır. İkinci yol disiplin yoluyla alınan kararlara karşı

²³⁵ Klaus VIEWEG, "Spor Hukukunun Büyüsü", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C: 1, S: 1, 2010, s. 2.

itiraz mercii olan temyiz yoluna başvurmaktır. Bu yolun ortaya çıkışı da yine disiplin yolunda olduğu gibi ulusal düzenlemelerle olmaktadır. Bir diğer yol ise spor alanlarında ortaya çıkan ihlallerin spor yönetim kuruluşlarından bağımsız ve tarafsız yapıya sahip özel mahkemelerce tahkim usulüyle görülmesidir.

Buradan hareketle sporda yargılama modelleri üç basamakta incelenebilir:

- Disiplin Yolu,
- Temyiz Yolu,
- Tahkim Yolu.

3.1. DİSİPLİN YOLU

Ulusal ve uluslararası spor kuruluşları sportmenliğe, oyun kurallarına, karar ve talimatlara aykırı davranılması halinde ilgili tarafları disiplin cezaları ile cezalandırma yetkisine sahiplerdir. Söz konusu kuruluşların tamamının organizasyonlarında disiplini sağlamaya yönelik olarak disiplin kurullarının oluşumunu, disiplin ihlali oluşturan fiilleri, bunların cezalarını ve cezaların boyutlarını açıkça belirlediği bir disiplin düzenlemeleri vardır.

Bu bağlamda kulüpler, başkanlar, yöneticiler, oyuncular, antrenörler, taraftarlar ile diğer tüm aktörlerin tabi olduğu ve ilgili spor kuruluşu tarafından organize edilen veya yetki alanına giren tüm organizasyonlarda uygulama alanı bulan söz konusu düzenlemelerde ırkçılık ve ayrımcılık bir disiplin ihlali olarak nitelendirilmektedir.

Düzenlemeler çerçevesinde disiplin cezalarını verme hususunda yetkili kılınmış kurullar ise disiplin kurullarıdır. Disiplin kurulları kulüp, başkan, yönetici, oyuncu, antrenör, müsabaka görevlisi ve diğer ilgili aktörlerin fiilleri sonucunda ortaya çıkan disiplin ihlallerini karara bağlamaktadır.

Bu kısımda ulusal boyutta TFF, bölgesel boyutta UEFA ve küresel boyutta FIFA'nın disiplin kurulları ve bu kurulların ırkçılığı caydırmak ve cezalandırmak için uyguladığı yaptırım içeren düzenlemelere değinilecektir.

3.1.1. Türkiye Futbol Federasyonu Disiplin Kurulları

TFF Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun uyarınca yargı kurulu olarak görev yapan TFF'nin Hukuk Kurulları;

- Uyuşmazlık Çözüm Kurulu,
- Disiplin Kurulu,
- Kulüp Lisans Kurulu,
- Etik Kurulu,
- Tahkim Kurulu'dur.

Bu kurulların çalışma usul ve esasları ilgili talimatlarla belirlenmiştir. TFF Hukuk Kurulları tarafından alınan kararlar kesin ve bağlayıcıdır. Alınan kararlara karşı süresinde Tahkim Kurulu nezdinde itiraz edilmez ise, karar ilgili tüm taraflar açısından kesin hüküm teşkil eder. Bu kararlara karşı başkaca bir yargı yoluna başvurmak ise kesin olarak yasaklanmıştır.²³⁶

TFF Statüsü'nde üç farklı disiplin kurulu düzenlenmiştir. Bunlar;

- İl Disiplin Kurulları,
- Amatör Futbol Disiplin Kurulu (AFDK),
- Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu'dur (PFDK).

3.1.1.1. İl Disiplin Kurulları

3.1.1.1.1. Yapısı

Her il merkezinde oluşturulan İl Disiplin Kurulları, TFF Amatör İşler Kurulu'nun teklifi doğrultusunda TFF Başkanı tarafından atanan bir başkan ve illerin sportif faaliyetlerine gör iki ila dört üyeden oluşur. Kurullara asıl üye sayısı kadar yedek üye atanır. Bu Kurulların görev süreleri TFF Yönetim Kurulu'nun görev süresiyle sınırlıdır.

²³⁶ TFF Statüsü'nün 54/3'üncü maddesi, "Hukuk Kurulları tarafından alınan kararlar kesin ve bağlayıcıdır. Bu kararlara karşı, kararın taraflarına resmen tebliği ve/veya talimat ve düzenlemelerinin yayımlanmasını takip eden yedi gün içinde Tahkim Kurulu nezdinde itiraz edilmez ise, karar ilgili tüm taraflar hakkında kesin hüküm teşkil eder. Bu kararlara karşı başka herhangi bir yargılama makamına başvuru kesin olarak yasaklanmıştır." şeklindedir.

İl Disiplin Kurullarına atanacak asıl ve yedek üyelerin fakülte veya yükseköğretim mezunu olmaları yeterlidir. Başkan ve başkanvekili olarak görev yapacakların ise hukuk mezunu olmaları zorunlu ise de bizim görüşümüz, önemli bir Hukuk Kurulu olan ve hukuki kararlar alan bu Kurullara mensup herkesin hukuk fakültesi mezunu olması gerektiğidir.

3.1.1.1.2. Görevleri

İl Disiplin Kurulları, kararlarında bağımsız olup görev yaptıkları illerde amatör futbol faaliyetlerinde bulunan kulüp, futbolcu ve diğer ilgili aktörlerin fiillerinden doğan disiplin ihlallerini ilk derecede değerlendirmek ve TFF Disiplin Talimatı'nda yer alan hükümler uyarınca gerekli kararları vermekle görevlidir.

Kurullar, yukarıda belirtilen görevlerini yerine getirmek amacıyla haftanın belirli günlerinde Kurul Başkanının çağrısı üzerine salt çoğunlukla toplanır.

3.1.1.2. Amatör Futbol Disiplin Kurulu (AFDK)

3.1.1.2.1. Yapısı

AFDK, TFF Başkanı'nın teklifi doğrultusunda TFF Yönetim Kurulu'nun onayı ile atanan bir başkan ve altı üyeden oluşur. Kurul'a aynı usulle asıl üye sayısı kadar yedek üye atanmaktadır. İl Disiplin Kurulu'nun oluşumunun aksine AFDK'ye atanacak asıl ve yedek üyelerin en az beş yıllık mesleki tecrübeye sahip hukukçu olması zorunludur.

AFDK'nin görev süresi TFF Yönetim Kurulu'nun görev süresiyle sınırlıdır.

3.1.1.2.2. Görevleri

AFDK, kararlarında bağımsız olup Türkiye birinciliğine varan futbol müsabakalarına katılan amatör kulüpler ile bu kulüplerde görevli futbolcu, başkan, yönetici, görevli ve ilgili diğer aktörlerin fiillerinden doğan disiplin ihlalleri ile aynı müsabakada görev yapan hakem ve diğer görevlilerin disiplin ihlallerini TFF Futbol Disiplin Talimatı uyarınca ilk derece yargı kurulu olarak karara bağlar.

Ayrıca İl Disiplin Kurulları tarafından verilen ve TFF Futbol Disiplin Talimatı'nın 87'nci²³⁷ maddesinde belirtilen sınırları aşan cezalara yapılan itirazları itiraz mercii sıfatıyla inceleyip karara bağlayan AFDK, İl Disiplin Kurulları arasındaki görev ve yetki uyuşmazlıklarını da kesin olarak çözüme bağlar.

Kurul, yukarıda belirtilen görevlerini yerine getirmek üzere haftanın belirli günlerinde toplanır. Toplantı Kurul Başkanı'nın çağrısı doğrultusunda salt çoğunluk ile yapılır.

3.1.1.3. Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu (PFDK)

3.1.1.3.1. Yapısı

PFDK, TFF Başkanı'nın teklifi, Yönetim Kurulu'nun onayı ile atanan bir başkan ve altı üyeden oluşur. Kurul'a aynı usulle asıl üye sayısı kadar yedek üye atanmaktadır. PFDK'ye atanan asıl ve yedek üyelerin en az beş yıllık mesleki tecrübeye sahip hukukçu olması zorunludur. Görev süreleri ise TFF Yönetim Kurulu'nun görev süresiyle sınırlıdır.

3.1.1.3.2. Görevleri

PFDK, kararlarında bağımsız olup profesyonel futbol faaliyetlerinde bulunan kulüp, futbolcu, antrenör, başkan, yönetici, görevli ve profesyonel futbolla ilgili diğer aktörlerin fiillerinden doğan disiplin ihlallerini karara bağlar.

Kurul, yukarıda belirtilen görevlerini yerine getirmek amacıyla haftanın belirli günlerinde toplanır. Toplantı Kurul Başkanı'nın çağrısı doğrultusunda salt çoğunluk ile yapılır.

²³⁷ TFF Futbol Disiplin Talimatı'nın 87'nci maddesi şu şekildedir:

“(1) İl Disiplin Kurulları tarafından kişilere verilen ihtar kınama, iki veya daha az, müsabakadan men, soyunma odası ve yedek kulübesine giriş yasağı ile on beş gün (on beş dahil) stadyuma giriş yasağı veya hak mahrumiyeti cezası ve kulüplere verilen bir müsabaka için saha kapatma ya da müsabakayı seyircisiz oynama cezaları kesin olup bu ceza kararlarına itiraz edilemez.

(2) Yukarıdaki ceza miktarlarını aşan İl Disiplin Kurulu kararlarına, tebliğ tarihinden itibaren yedi gün içinde AFDK nezdinde itiraz edilebilir.

(3) Sürekli hak mahrumiyeti cezaları itiraz konusu yapılmassa dahi AFDK tarafından kendiliğinden incelenir.”

Disiplin Kurullarının oluşum ve esaslarını kısaca belirttikten sonra ırkçılık ve ayrımcılık fiillerinin ihlal ve ceza boyutlarını düzenleyen TFF Futbol Disiplin Talimatı'nda düzenlenen hükümleri açıklamakta da fayda vardır.

Futbol Disiplin Talimatı'nın "Ayrımcılık ve İdeolojik Propaganda" başlıklı 42'nci maddesinde ayrımcılık, açıkça disiplin ihlali olarak düzenlenmiştir. Buna göre ırk, dil, din, etnik köken veya herhangi bir şekilde ayrımcılık yaparak insanlık onurunu zedeleyen futbolcu, başkan, yönetici ve ilgili diğer görevliler cezalandırılacaktır.²³⁸

İrkçılığın cezalandırıldığı bir başka ihlal de çirkin ve kötü tezahüratlarda ortaya çıkmaktadır. Futbol stadyumlarında toplu bir şekilde söz, hareket veya benzeri araçlarla aşağılayıcı, tahrik edici veya taciz edici tezahüratlarda bulunulması yasaklanmış, aksi halde bu eylemlerin cezalandırılacağı belirtilmiştir. Eylemlerin ırkçılık içermesi hali ise ağırlaştırıcı neden olarak düzenlenmiştir.²³⁹

²³⁸ Futbol Disiplin Talimatı'nın "Ayrımcılık ve İdeolojik Propaganda" başlıklı 42'nci maddesi şu şekildedir:

"(1) İrk, dil, din, etnik köken ayrımcılığı veya herhangi bir şekilde ayrımcılık yaparak insanlık onurunu zedeleyen,

(a) Futbolculara 4 ila 8 müsabakadan men cezası,

(b) Kulüp yöneticilerine ise 45 ila 90 gün hak mahrumiyeti cezası ve Süper Lig kulübü yöneticileri için 26.000.-TL'den 105.000.-TL'ye kadar, 1. Lig kulübü yöneticileri için 13.000.- TL'den 52.000.-TL'ye kadar, 2. Lig kulübü yöneticileri için 10.000.-TL'den 20.000.-TL'ye kadar, 3. Lig kulübü yöneticileri için 6.500.-TL'den 13.000.-TL'ye kadar para cezası,

(c) Görevlilere ve diğer kişilere, 4 ila 8 müsabakada soyunma odasına ve yedek kulübesine giriş yasağı, veya 30 ila 60 gün arasında hak mahrumiyeti cezası, verilir.

(2) Mensupları ve taraftarları 1. fıkrada tanımlanan fiili gerçekleştiren kulüplere ise ayrıca Süper Lig için 65.000.-TL'den 200.000.-TL'ye kadar, 1. Lig için 40.000.-TL'den 100.000.- TL'ye kadar, 2. Lig için 20.000.-TL'den 40.000.-TL'ye kadar, 3. Lig için 10.000.-TL'den 20.000.-TL'ye kadar para cezası verilir.

(3) Ayrıca ihlalin ağırlığına göre veya tekerrür halinde, kulübe bir veya daha fazla müsabakayı seyircisiz oynama, saha kapatma, hükmen mağlubiyet, puan silme ve ihraç gibi ek cezalar da verilebilir.

(4) Müsabaka öncesinde, esnasında ve sonrasında her türlü ideolojik propaganda yapmak yasaktır. Bu yasağa uyulmaması halinde bu maddede belirtilen cezalar uygulanır." Talimat'ın tam metni için bkz. Dijital Erişim: <https://www.tff.org/Resources/TFF/Documents/TALIMATLAR/Futbol-Disiplin-Talimatı.pdf> (Erişim Tarihi: 27 Nisan 2021).

²³⁹ Futbol Disiplin Talimatı'nın "Çirkin ve Kötü Tezahürat" başlıklı 53'üncü maddenin ilgili hükümleri, "(1) Stadyumlarda topluluk halinde söz veya hareketlerle ya da benzeri araçlar ile aşağılayıcı, tahrik veya taciz edici nitelikte tezahüratta bulunulması, devamlılık kıtası uygulanmaksızın yasaktır.

...

(6) Anılan fiiller ırkçılık içerirse sorumlu kulübe ilk ihlalde müsabakayı seyircisiz oynama cezası ve EK tablolardaki üçüncü ihlal için öngörülen para cezası kadar para cezası, ikinci ihlalde iki müsabakayı seyircisiz oynama ve ikinci ihlalde verilen para cezasının iki katı kadar para cezası ve üçüncü ihlalde ise üç puan indirme cezası verilir." şeklindedir. Talimatın tam metni için bkz. Dijital Erişim: <https://www.tff.org/Resources/TFF/Documents/TALIMATLAR/Futbol-Disiplin-Talimatı.pdf> (Erişim Tarihi: 27 Nisan 2021).

3.1.2. UEFA Kontrol, Etik ve Disiplin Kurulu

3.1.2.1. Yapısı

UEFA Statüsü doğrultusunda yargı kurulu olarak görev yapan UEFA yargı organları şunlardır;

- Kontrol, Etik ve Disiplin Kurulu,
- Etik ve Disiplin Müfettişliği,
- Kulüp Mali Kontrol Kurulu,
- Temyiz Kurulu.

Yukarıda sayılan Kurullara mensup üyeler görevlerinde bağımsızdırlar. Ayrıca UEFA'nın herhangi başka bir organına üye olamayan Kurul mensupları, Yalnızca UEFA Statüsü, kuralları ve yönetmeliklerine bağlı olarak hareket ederler.

Kurul üyeleri UEFA Yürütme Kurulu tarafından Genel Kurul'un onayıyla dört yıllığına seçilirler.

Bu kurulların çalışma usul ve esasları ilgili yönetmeliklerle belirlenmiştir. Burada alınan kararlara karşı süresi içerisinde UEFA Temyiz Kurulu nezdinde itiraz edilmez ise, karar ilgili tüm taraflar açısından kesinleşir.

Kontrol, Etik ve Disiplin Kurulu bir başkan, iki başkan yardımcısı ve UEFA Yürütme Kurulu tarafından belirlenen on üç üyeden oluşur. Kurul, kural olarak tüm üyelerin huzurunda karar almaktadır; ancak üyelerin en az üçünün hazır olması durumunda da bir karar alma hakkına sahiptir.

3.1.2.2. Görevleri

Kontrol, Etik ve Disiplin Kurulu, UEFA Tüzüğü ve Yönetmelikleri uyarınca yetkisine giren tüm disiplin, etik ve diğer ilgili konuları karara bağlar. Kurul'un kararlarına karşı yapılacak itirazları inceleme ve karara bağlama görevi ise UEFA Temyiz Kurulu'na aittir. Temyiz Kurulu'na başvuru usulü UEFA Disiplin Yönetmeliği'nde ayrıntılı düzenlenmiştir.

UEFA Disiplin Yönetmeliği, UEFA Kontrol, Etik ve Disiplin Kurulu'nun verdiği kararların dayanağıdır. Irkçılık ve ayrımcılık bahsi de işte bu Yönetmeliğin 14'üncü maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre bir kişiye veya gruba rengi, ırkı, dini, etnik kökeni, cinsiyeti ya da cinsel yönelimi veya herhangi bir nedenle onur kırıcı hakarete bulunulması halinde bu eylem cezalandırılmaktadır.²⁴⁰

FC Zenit St. Petersburg taraftarları tarafından sergilenen “Odal Rune” içeren bir pankartın ırkçılık ve ayrımcılıkla mücadele kurallarını ihlal edip etmediğine karar vermek zorunda kaldığından beri UEFA Kontrol, Etik ve Disiplin Kurulu tarafından ele alınan kararların çoğunda ırkçılık ve ayrımcılıkla ilgili pankart veya tezahüratlar yasal tartışmaya konu olmuşsa da UEFA organizasyonlarında aşırılık yanlısı ve ayrımcı ideolojilere siyasi bir gönderme olarak anlaşılabilir hiçbir sembole izin verilmeyeceği hüküm altına alınmıştır.

2008 yılında başlatılan ve UEFA'nın büyük ilgi gören “Respect” (“Saygı”) sosyal sorumluluk projesi Avrupa futbolunun temel ilkesi haline gelmiştir.²⁴¹ Kampanyanın temel amacı sosyal sorunları ele almak ve din, dil, ırk, renk, cinsiyet gibi her türlü ayrımcılığı reddedip oyunun bütünlüğüne, çeşitliliğine, oyuna, kurallarına, oyunculara, hakeme, rakibe ve taraftarlara saygı için çalışmaktır. Dolayısıyla futbol sahalarında her türlü ayrımcılık asla hoş görülmemektedir.

²⁴⁰ UEFA Disiplin Yönetmeliği'nin “Irkçılık ve diğer ayrımcı davranışlar” başlığını taşıyan 14'üncü maddesi şu şekildedir:

“1. Ten rengi, ırkı, dini, etnik kökeni, cinsiyeti veya cinsel yönelimi de dahil olmak üzere herhangi bir nedenle bir kişinin veya bir grubun insani onuruna hakaret eden kişi en az on maç olmak üzere belirli bir süre yaptırma maruz kalır.

2. 1'inci maddenin toplu bir şekilde ihlal edilmesi halinde, stadyumun kısmen kapatılmasına karar verilir.

3. İhlalin tekrarı halinde;

a. İkinci ihlalde stadyumun bir maç seyircisiz oynanmasına ve 50 bin Euro para cezasına,

b. Müteakip ihlalde birden fazla maçın seyircisiz oynanmasına, stadyumun kapatılmasına, hükmen mağlubiyete, puanların silinmesine veya ligden çıkarılmaya karar verilebilir.

4. Davanın koşulları gerektirirse, yetkili disiplin organı bir veya daha fazla maçın seyircisiz oynanması, stadyumun kapatılması, maçın hükümsüz kılınması gibi ek disiplin tedbirlerine karar verebilir.

5. Maçın hakem tarafından ırkçı veya ayrımcı bir davranış nedeniyle durdurulması durumunda eylemlerin devam etmesi halinde maç hükümsüz sayılabilir.

6. Yukarıdaki disiplin önlemleri, bu tür davranışların üstesinden gelmeyi amaçlayan belirli talimatlarla birleştirilebilir.”

²⁴¹ “EURO Respect campaign launched”, <https://www.uefa.com/insideuefa/social-responsibility/news/0254-0d7de525d633-bc8a31d550d8-1000--euro-respect-campaign-launched/>

(Erişim Tarihi: 8 Mayıs 2021).

Görüldüğü üzere UEFA uzun yıllardır ırkçılığa karşı mücadelenin kendileri için yüksek bir öncelik olduğunu ve ırkçılığa ve ayrımcılığa karşı sıfır tolerans politikasına sahip olduğunu vurgulamaktadır. Buna göre tüm ırkçı davranışlar disiplin kurallarına aykırı olarak ciddi suçlar olarak değerlendirilmekte ve en ağır yaptırımlara tabi tutulmaktadır. Hâkim olan bu anlayış kapsamında UEFA Kontrol, Etik ve Disiplin Kurulu ırkçılıkla yasal çerçevede mücadele etmeye kararlıdır.

UEFA'nın ırkçılıkla mücadelesinde kendisine en büyük desteği ise Avrupa'da Irkçılığa Karşı Futbol (FARE)²⁴² adlı kuruluş vermektedir. FARE ağı, dünyanın en popüler sporu olan futbolun herkese ait olduğundan hareketle futbolun birleştiriciliğine dayanarak ırkçılıkla mücadele taahhüdünde bulunmaktadır. Irkçılık temelinde her türlü ayrımcılığa karşı mücadele veren FARE ağı, 100'den fazla sivil toplum kuruluşundan, taraftarlardan, diğer gönüllü bireylerden ve pek çok insan hakları savunucularından oluşmaktadır. FARE mensubu kişilerce hazırlanan raporlar UEFA açısından resmi bir belge olmasa dahi büyük önemi olan raporlardır. Nitekim UEFA disiplin organları kararlarında her türlü kanıtı kullanma hakkına sahiptir. Bu bakımdan FARE raporları UEFA'nın disiplin kararlarında belirleyici bir kriterdir.

UEFA Disiplin Yönetmeliği'nde ihlal olarak nitelendirilen davranışın doğasına bakıldığında, bunun bir kişinin veya bir grubun insan haysiyetine hakaret olarak öznel bir sonucu hedeflediğini göstermektedir. Öyle ki, burada iki taraf bulunmaktadır: biri aşağılayıcı, diğeri aşağılanmış hisseden. Buna göre bir kimse aşağılanmış hissederken hakarete uğradığında ya da ırkçı ve ayrımcı olarak kabul edilen nesne veya semboller aracılığıyla gerçekleştirilen eylemlerde bulunulması halinde diğerrinin niyeti aşağılamak dahi olmasa UEFA Disiplin Yönetmeliği uyarınca bu davranış “ırkçı ve diğer ayrımcı davranışlar” kapsamında ihlal olarak kabul edilmektedir.²⁴³

²⁴² “FARE, ırkçılık karşıtı aktivist Avrupalı taraftar gruplarının girişimleriyle 1999 Şubat ayında Viyana'da kurulmuştur. Şu anda onlarca sayıda Avrupa ülkesinden aktif ortakları bulunmakta ve sporun her seviyesinde yüzlerce operasyon birimleri mevcuttur.” Bkz. Dijital Erişim: <https://www.farenet.org/about-fare/> (Erişim Tarihi: 8 Mayıs 2021).

²⁴³ Örneğin UEFA Disiplin Kurulu, Odal Runes'in Nazi felsefesine referans olarak kullanılan sembollerden olduğunu iyi bilindiğine kanaat getirmiştir. Yine, Nazi felsefesiyle ilgili Kelt haçı, SS gibi sembollerin de UEFA disiplin organları tarafından ırkçı çağrışımlara sahip olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde siyahi oyunculara karşı maymun tezahüratlarının yapılması ya da muz fırlatılması

Son yıllarda UEFA Kontrol Etik ve Disiplin Kurulu'nun futbol sahalarında yaşanan ayrımcı ve ırkçı davranışlara ilişkin çok sayıda içtihadı bulunmaktadır. Bu içtihatlarda UEFA Disiplin Yönetmeliği'nin 14'üncü maddesinin yasal çerçevede nasıl yorumlandığı ve dolayısıyla ayrımcı ve ırkçı eylemlerin nasıl olabileceğine dair tutarlı bir gerekçelendirme hattının oluşturulduğu görülmektedir.

Öte yandan, UEFA Disiplin Yönetmeliği uyarınca getirilen yaptırımlar şahıslardan ziyade kulüplere ve ulusal spor kuruluşlarına uygulanmaktadır. Örneğin, bir futbol takımının taraftarları tarafından gerçekleştirilen ırkçı eylemler neticesinde eylemi gerçekleştiren taraftarların mensubu olduğu kulüp cezalandırılmaktadır. ırkçı eylemlerin tekrarında ilgili madde uyarınca taraftarları oldukları kulübe seyircisiz oynama ve para cezaları verilmektedir. Bu eylemlerin çok şiddetli boyutlara ulaşması halinde ise yine UEFA Disiplin Yönetmeliği'nde belirtildiği şekilde kulüp adına hükmen mağlubiyet, puan silme ve ligden ihraç edilme gibi çok ciddi yaptırımlarla karşılaşmak mümkündür.

Ayrıca müsabakanın hakemlerine ırkçı eylemlerin gerçekleşmesi halinde müsabakayı durdurma, askıya alma ve hatta terk etme yetkilerinin verildiği de görülmektedir. Böyle bir durumda müsabaka durdurulduktan sonra dahi eylemler devam ederse, eylemleri gerçekleştiren taraftarların mensubu olduğu kulüp hükmen mağlup sayılacaktır.

Katı sorumluluk ilkesi göz önüne alındığında CAS içtihatları da kulüplerin ihlallerde kendilerinin kusuru olmadığını ileri sürerek sorumluluktan kurtulamayacakları yönündedir.²⁴⁴ Maçtan önce, maç esnasında veya maç sonrasında kulüp ve federasyonun kusurunun olup olmadığına bakılmaksızın takımı destekleyen herhangi bir kimse tarafından gerçekleştirilen ihlaller kulüplerin sorumluluğunun doğması için yeterlidir.

eylemleri tartışmasız bir biçimde ırkçı davranışlar olarak değerlendirilmektedir. Devamı için bkz. "Futbolda Yaygın Görülen ırkçılık Sembolleri".

²⁴⁴ Kulüp bu nedenle herhangi bir kusur işlemediği gerekçesiyle sorumlu olmadığını iddia edemez. Bkz. TAS 2002/A/423 PSV Eindhoven / UEFA, Dijital Erişim: <https://jurisprudence.tas-cas.org/Shared%20Documents/423.pdf> (Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2021).

Bu şekilde UEFA, Disiplin Yönetmeliği kapsamında uyguladığı katı sorumluluk ilkesi ile Avrupa futbolunda ırkçılık ve ayrımcılığa karşı haklı mücadelesini sürdürmelidir. Kulübün dahil olmadığı bir şekilde ortaya çıkan veya taraftarlarca gerçekleştirilen bu kabul edilemez davranışlar nedeniyle kulüpleri sorumlu tutmak, taraftarlarca bu olayların önlenmesine fayda sağlayabilecektir.

3.1.3. FIFA Disiplin Kurulu

3.1.3.1. Yapısı

FIFA Yargı Organları FIFA Statüsü'nde düzenlenmiştir. Buna göre ilk FIFA'nın yargı organları şunlardır;

- Disiplin Kurulu,
- Etik Kurulu,
- Temyiz Kurulu.

Bağımsız ve tarafsız bir yapıya sahip olan bu Kurullar, görevlerini gereği gibi yerine getirebilecek bilgili, yetenekli ve uzmanlık deneyimine sahip üyelere oluşturulur. Bu üyeler, FIFA Kongresi tarafından dört yıllığına seçilirler ve en fazla üç dönem görev yapabilirler.

FIFA Disiplin Kurulu FIFA Kongresi tarafından dört yıllık süreyle seçilen bir başkan, bir başkan yardımcısı ve on yedi üyeden oluşur. Kurul'a mensup üyeler için gerekmede de başkan ve başkan yardımcısının hukukçu olması şarttır. Ancak bizce, tüm üyelerin hukukçu olması gerekmektedir.

Diğer yandan, üyeler görevlerini bağımsız ve tarafsız bir şekilde yerine getirirler. Bu bakımdan tarafsızlıklarının sorgulanabileceği ciddi gerekçelerin varlığı halinde ilgili toplantıya katılamazlar.

3.1.3.2. Görevleri

FIFA Disiplin Kurulu üye ülke spor kuruluşları, kulüpler, başkanlar, yöneticiler, oyuncular, antrenörler ve ilgili diğer görevliler hakkında FIFA Statüsü ve

FIFA Disiplin Kodu'nda yer alan yaptırımlara karar vermekle görevli bir organdır. Kurul'un kararlarına karşı FIFA Temyiz Kurulu'na itiraz edilebilir.

FIFA düzenlemelerine göre, üye ülke spor kuruluşları futbolda ırkçılıkla en etkin biçimde mücadele etmeli ve ırkçı davranışları cezalandırmalıdır. FIFA'nın ırkçılık ve ayrımcılık eylemleri ile ilgili düzenlemeleri FIFA Disiplin Kodu'nun "Ayrımcılık" başlıklı 13'üncü maddesinde yer almaktadır.²⁴⁵ Bu maddede din, dil, ırk, renk, etnik, ulusal veya sosyal köken, siyasi görüş, servet engellilik, cinsiyet, cinsel yönelim ya da herhangi başka bir nedenle ayrımcılık yapılması yasaklanmıştır.

Söz konusu madde ile FIFA'nın ırkçılıkla mücadelesi üç ana başlıkta ele alınmıştır;

- Somut aksiyon planı,
- Ayrımcılıkla mücadele yetkilisi,
- Yaptırımlar.

Buna göre en başta, FIFA'ya üye ülke spor kuruluşları tüm güçleriyle ırkçılıkla mücadele için somut bir aksiyon planı ortaya koymalıdır. Bu doğrultuda müsabakaların oynandığı bütün stadyumlarda bir ayrımcılıkla mücadele yetkilisi bulunmalıdır. Bu yetkili, her türlü ırkçı eylemi tespit edip hakemleri bilgilendirmeli ve bu eylemlerle ilgili delilleri toplamalıdır. Son olarak, tespit edilen ırkçı eylemler

²⁴⁵ FIFA Disiplin Kodu'nun "Ayrımcılık" başlıklı 13'üncü maddesi şu şekildedir:

"1. Irk, ten rengi, etnik, ulusal veya sosyal köken, engellilik, cinsiyet, cinsel yönelim, dil, din, siyasi görüş, servet, doğum veya başka herhangi bir şekilde ayrımcılık eylemleri en az on maç süreyle veya diğer uygun disiplin önlemleriyle cezalandırılır.

2. Spor kuruluşu veya kulübün taraftarlarından biri veya daha fazlası 1. Paragrafta açıklanan davranışlarda bulunurlarsa, kuruluş veya kulüp sorumlusu aşağıdaki disiplin önlemlerine tabi olacaktır:

a) İlk ihlalde, sınırlı sayıda seyirciyle bir maç oynamak ve ilgili üye kuruluş veya kulüp için en az 20 bin İsviçre Frankı para cezası uygulanır.

b) İlgili üye kuruluş veya kulüp hakkında suçluların gerektirdiği haller için önleme planının uygulanması, para cezası, puan indirimi, bir veya daha fazla maçın seyircisiz oynanması gibi disiplin tedbirleri, belirli bir stadyumda oynama yasağı, bir maçın hükmü, bir müsabakadan atılma veya daha düşük bir bölüme düşme yaptırımı uygulanabilir.

3. Potansiyel ayrımcı davranışların doğrudan muhatabı olan kişiler sözlü veya yazılı bir beyan vermek üzere ilgili yargı organınca davet edilebilir.

4. İstisnai durumlar olmadıkça ırkçı veya ayrımcı davranış nedeniyle bir maç hakem tarafından yarıda kesilirse, maç hükümsüz sayılacaktır."

cezasız bırakılmamalı ve karşılığında bir yaptırım uygulanmalıdır. Bu yaptırımlar ise FIFA Disiplin Kodu'nda açıkça belirtilen yaptırımlardır.

FIFA Disiplin Kodu uyarınca taraftarlar ırkçı bir eylemin içerisinde olduklarında mensubu buldukları kulübe eylemin boyutuna göre uyarma ya da seyircisiz oynama cezası verilir. Eylemin boyutunun ciddi olduğu hallerde veya tekrarlanan ırkçı eylemlerde ise ilgili kulüp hükmen mağlup sayılma, puan silme cezası, küme düşme cezası veya ligden ihraç edilme cezası gibi ağır yaptırımlarla karşı karşıya kalabilmektedir. Ayrıca ırkçı eylemlerin içerisinde olduğu tespit edilen taraftarlar en az iki yıl süreyle seyirden menedilebilirler. Bununla birlikte taraftarların sebep olduğu ırkçı eylemler nedeniyle üye spor kuruluşu veya kulübe de para cezası verilmektedir.

3.2. TEMYİZ YOLU

3.2.1. UEFA Temyiz Kurulu

UEFA Temyiz Kurulu, UEFA Yürütme Kurulu tarafından belirlenen bir başkan, iki başkan yardımcısı ve on bir üyeden oluşur. Kurul üyeleri kendileriyle ilgili, vatandaşı olduğu ulusal spor kuruluşu veya kulüplere ait davalara katılamazlar. Bununla birlikte basit çoğunlukla karar veren Kurul, UEFA Disiplin Yönetmeliği'nde öngörülen istisnalar haricinde kural olarak üç üyesinin huzurunda karar alabilmektedir.²⁴⁶

UEFA Temyiz Kurulu bağımsız ve tarafsız bir temyiz mercii olarak UEFA Kontrol, Etik ve Disiplin Kurulu'nun kararlarına karşı yapılan itirazları inceler ve karara bağlar. Ayrıca Kurul, UEFA Kontrol, Etik ve Disiplin Kurulu'nun Başkanı

²⁴⁶ UEFA Disiplin Yönetmeliği'nin 30/3'üncü maddesi şu şekildedir: "Temyiz Kurulu Başkanı ya da Başkan Yardımcılarından biri veya yetkili kılınan üyelerden biri şu hallerde tek başına karar alabilir:

- a. Acil durumlarda veya protesto durumlarında,
- b. Kontrol, Etik ve Disiplin Kurulu tarafından uygulanan yaptırımın 50.000 Euro'ya kadar para cezası
- c. Tarafların talepleri ile Etik ve Disiplin Müfettişinin aynı olduğu durumlarda,
- d. İtirazın açıkça kabul edilemez olduğu durumlarda
- e. Tarafların ve Etik ve Disiplin Müfettişinin talebi üzerine"

tarafından iletilen ve özellikle acil vakalarla ilgili doğrudan inceleme yapma yetkisine sahiptir.

UEFA Kontrol, Etik ve Disiplin Kurulu'nun kararlarına karşı yapılacak itiraz gerekçeli kararın taraflara tebliğinden itibaren üç gün içerisinde UEFA Yönetimi'ne yazılı olarak sunulmalıdır. Ancak itiraz edilecek kararlar şunlar olmamalıdır;

- Uyarma cezası,
- Kınama cezası,
- Maçtan atıldıktan sonra otomatik bir maç oynamama cezası.

UEFA Temyiz Kurulu gizli yaptığı görüşmeler neticesinde itiraz edilen kararı onar, düzeltir veya bozar. Temel bir yanlış yargılama durumunda ise Kurul, itiraz edilen kararı yeniden değerlendirilmesi için UEFA Kontrol, Etik ve Disiplin Kurulu'na geri gönderebilir.

UEFA Temyiz Kurulu'nun kararları CAS'a götürülebilecek kararlar hariç kesindir. Bunun dışında alınan kararlara karşı ise karardan doğrudan etkilenen taraflarca CAS önünde itiraz yoluna başvurulabilir. Bu kapsamda taraflar herhangi bir ulusal mahkeme ya da başka bir tahkim mahkemesine başvuramaz.²⁴⁷

3.2.2. FIFA Temyiz Kurulu

FIFA Temyiz Kurulu, FIFA Kongresi tarafından seçilen bir başkan, bir başkan yardımcısı ve on iki üyeden oluşur. Üyelerin hukukçu olmaları şart değilken, başkan ve başkan yardımcısının ise hukukçu olması zorunludur. Ancak böylesine önemli bir yargı kurulunun üyelerinin tamamının hukukçu olması kanaatimizce daha uygun olacaktır.

Kurul, kararları en az üç üye huzurunda verir. Özel durumlarda Kurul'un Başkanı tek başına da karar verebilir.²⁴⁸ Bununla birlikte FIFA Temyiz Kurulu'nda

²⁴⁷ UEFA Statüsü'nün 62'nci maddesi, "UEFA Organları tarafından alınan herhangi bir karara karşı, sıradan bir mahkeme veya başka bir tahkim mahkemesi hariç olmak üzere, yalnızca CAS önünde itiraz edilebilir." şeklindedir.

²⁴⁸ FIFA Disiplin Kodu'nun 60'ıncı maddesi şu şekildedir: "Temyiz Kurulu Başkanı veya yokluğunda yardımcısı aşağıdaki kararları tek başına verebilir:

a) Acil durumlarda veya protesto durumlarında,

görev yapan üyeler tarafsızlıklarını tehlikeye düşürecek hallerde ilgili toplantıya katılamazlar.

Bağımsız ve tarafsız bir temyiz mercii olan FIFA Temyiz Kurulu, ilgili FIFA Yönetmelikleri uyarınca kesinleşmeyen FIFA Disiplin Kurulu ve FIFA Etik Kurulu'nun kararlarına karşı yapılan itirazları inceler ve karar verir. FIFA Disiplin Kurulu'nun kararlarına karşı yapılacak itiraz, gerekçeli kararın taraflara tebliğinden itibaren üç gün içerisinde FIFA'ya yazılı olarak sunulmalıdır. Ancak itiraz edilecek kararlar şunlar olmamalıdır;

- Uyarma cezası,
- Kınama cezası,
- İki maça kadar veya iki aya kadar cezalar (Dopingle ilgili kararlar hariç),
- Bir spor kuruluşuna, kulübe veya daha fazla kişiye verilen 15.000 İsviçre Frankı kadar para cezası, diğer hallerde 7.500 İsviçre Frankına kadar para cezası,
- FIFA Disiplin Yönetmeliği'nin 15'inci maddesine uygun olarak alınan kararlar.

FIFA Disiplin Kurulu önündeki yargılamalara taraf olan herkes, hukuki bir menfaati olmak kaydıyla, FIFA Temyiz Kurulu'na itirazda bulunabilir.

Kurul gizli yaptığı görüşmeler neticesinde itiraz edilen kararı onar, düzeltir veya bozar. Temel bir yanlış yargılama durumunda ise Kurul, itiraz edilen kararı yeniden değerlendirilmesi için FIFA Disiplin Kurulu'na geri gönderebilir.

CAS'a itiraz etme hakkı saklı olmak üzere, FIFA Temyiz Kurulu'nun kararları nihai ve ilgili tüm taraflar açısından bağlayıcıdır.

-
- b) Uzatma için bir kararla ilgili itiraza karar vermek,
 - c) Temyiz Kurulu üyelerine yapılan itirazlardan kaynaklanan anlaşmazlıkları çözmek,
 - d) Disiplin Kurulu Başkanı tarafından verilen geçici kararlara karşı yapılan itirazlar,
 - e) Geçici önlemleri düzenlemek,
 - f) Disiplin Kurulu tarafından verilen yaptırımın 500.000 İsviçre Frankına kadar para cezası veya beş maça kadar ya da 12 aya kadar bir süre için ceza,
 - g) İtirazın açıkça kabul edilemez olduğu durumlarda,
 - h) Tarafların talebi üzerine.”

Anılan organların ihlallerin denetlenmesinde uyguladıkları ispat standardına da kısaca değinmekte fayda vardır. İspat standardı, suçu veya ilgili diğer gerçekleri kabul etmek için yeterli düzeyde delilin mevcut olup olmadığına karar vermek için delilleri tartarken disiplin organları tarafından uygulanan standarttır. Ceza hukuku davalarında ispat standardının “makul şüphenin ötesinde” olması gerektiği bilinmektedir. Hukuk davalarında ise bu kadar yüksek derecede kesinlik gerekli değildir. Bu doğrultuda futbol sahalarındaki disiplin meselelerinde “rahat tatmin” standardı yeterli olacaktır.²⁴⁹

Suçlamayı ispat etme yükümlülüğü ise spor yönetim kuruluşlarına aittir. Bu bağlamda, disiplin organları bir suç ihbar edildiğinde maç görevlilerinin raporları dışındaki delilleri de dikkate alabilir. Örneğin, video kayıtlarını inceleyebilir, tanıkları dinleyebilir, telefon mesajlarına başvurabilir veya kişisel diğer tüm bilgileri dikkate alabilir.²⁵⁰

Öte yandan, ilgili disiplin düzenlemeleriyle hüküm altına alınan ırkçılık ve ayrımcılık ihlallerinde, ihlale neden olan davranışı gerçekleştiren kişinin ırkçı veya ayrımcı bir niyet taşıdığına ispatı gerekli değildir. Gerekli olan yalnızca o davranışın gerçekleştirilmiş olmasıdır. Zira, bu tip bir ön koşulun disiplin düzenlemelerinde yer almadığı görülmektedir. Buna göre bir davranışın ırkçı veya ayrımcı nitelikte olup

²⁴⁹ Bkz. FIFA Disiplin Kodu'nun 35'inci maddesi şu şekildedir: “Her türlü ispat üretilebilir. Yetkili yargı organı, delillerin değerlendirilmesi konusunda mutlak takdir yetkisine sahiptir. FIFA disiplin kovuşturmalarda uygulanacak ispat standardı, yetkili yargı organının rahat tatminidir.” Yine bkz. UEFA Disiplin Yönetmeliği'nin 24'üncü maddesi, “Yetkili disiplin organı, kanıtların değerlendirilmesi konusunda mutlak takdir yetkisine sahiptir. UEFA disiplin kovuşturmalarda uygulanacak kanıt standardı, yetkili disiplin organının rahat memnuniyetidir.” şeklindedir.

²⁵⁰ Bkz. FIFA Disiplin Kodu'nun 36'ncı maddesi şu şekildedir: “Disiplin ihlallerine ilişkin ispat yükü FIFA yargı organlarına aittir. İddia edilen bir olguya dayanarak hak iddiasında bulunan taraf, bu gerçeğin ispat külfetini taşır. Yargılama sırasında taraf, o sırada bildiği veya gerekli özeni göstererek bilmesi gereken tüm ilgili gerçekleri ve kanıtları sunacaktır. Doping mücadele kural ihlalleri için FIFA Doping Mücadele Düzenlemeleri geçerlidir.” Yine bkz. UEFA Disiplin Yönetmeliği'nin 44'üncü maddesi, “Disiplin soruşturma ve kovuşturmalarda insan onurunu ihlal etmemek kaydıyla her türlü delil kullanılabilir. Disiplin soruşturma ve kovuşturmalarda geçerli delil biçimleri arasında resmi rapor ve kayıtlar, tanıkların sorgulanması, tarafların ve etik ve disiplin müfettişlerinin incelenmesi, yerinde incelemeler, bilirkişi görüşleri, televizyon ve video kayıtları, kişisel itiraflar, diğer kayıtlar ve belgeler yer alır. Belgeler (bahis sahtekarlığı raporları gibi). Disiplin kurulları her zaman daha fazla kanıt talep edebilir.” şeklindedir.

olmadığının yolu, davranışta bulunan kişinin niyetinden ziyade makul izleyicinin algısından geçmektedir. Bu anlamda öznellik değil nesnellik söz konusudur.²⁵¹

3.3. TAHKİM YOLU

Günümüzde uyuşmazlıkların çözümü için klasik yargı mekanizmasının yanı sıra uzlaşma, arabuluculuk ve tahkim gibi alternatif çözüm yolları da vardır. Bu kapsamda ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözümü için ulusal mahkemelere alternatif olarak en yaygın başvurulmuş yolun tahkim olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Tahkim, geleneksel olarak tarafların hakemlere ihtilaflarını çözme yetkisi vermek için bir tahkim anlaşması yaptıkları alternatif uyuşmazlık çözüm yolu olarak bilinmektedir.²⁵²

Tahkim yolunun klasik yargı mercii olan devlet mahkemelerinden en önemli farkı, tahkim yolunda tarafların hakem seçme hakkı ile yargılama sırasında uygulanacak usul ve kuralları özelleştirme imkânının olmasıdır.²⁵³ Tahkime başvurabilmenin temel şartı ise bu yolun yasaklanmamış olmasıdır. Bununla birlikte anayasa, idare ve ceza yargısı kapsamına giren uyuşmazlıkların doğası gereği tahkim yoluyla çözülemeyeceği kabul edilmektedir.²⁵⁴

Sporun tüm dünyada idari ve mali anlamda genişleyerek küresel bir endüstri haline gelmesi, bu alanlarda ortaya çıkacak uyuşmazlıklara karşı klasik yargı sisteminin dışında özel bir spor hukuku alanını beraberinde getirmiştir. Sporun özerk bir alan olarak görülmesiyle beraber, sporda ortaya çıkacak uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözülmesi esası benimsenmiş, bu doğrultuda tahkim kurulları oluşturulmuş ve hatta tahkim bir zorunluluk olarak düzenlenmiştir.

Sporda ortaya çıkan uyuşmazlıkların devlet mahkemelerinin dışında bir tahkim yoluyla çözüme kavuşturulmasının temel sebebi, tek bir uyuşmazlık çözüm sistemi

²⁵¹ Bkz. Arbitration CAS 2013/A/3324 & 3369 GNK Dinamo v. Union des Associations Européennes de Football (UEFA), award of 13 June 2014. Dijital Erişim: <http://jurisprudence.tas-cas.org/Shared%20Documents/3324.%203369.pdf> (Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2021).

²⁵² İsmail Emrah KARAYEL, **ICSID Tahkimi**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021, s. 26.

²⁵³ Nihan ESENDAL, "Spor Hukuku Uyuşmazlıklarının Tahkim Yoluyla Çözümü", **Terazi Aylık Hukuk Dergisi**, C: 4, S: 40, 2009, s. 135.

²⁵⁴ Baki KURU, Ramazan ARSLAN, Ejder YILMAZ, **Medeni Usul Hukuku**, 20. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009, s. 848.

kurarak kararların tek bir merkezden ve mümkün olduğu kadar birbiriyle uyumlu ve tutarlı verilmesini sağlamaktır. Bunun yanında uluslararası spor kuruluşlarının, üye kuruluşlara yönelik spordaki uyuşmazlıkların devlet yargısı dışında tahkim yolu ile çözülmesi talimatları da tahkim yolunun benimsenmesinde önemli bir etkidir. Böylece uluslararası spor kuruluşları kendi spor dalında birliği sağlayarak dışarıdan gelebilecek müdahaleleri engelleme gayreti içerisinde. Aynı zamanda ortaya çıkan uyuşmazlıkların sporda uzmanlaşmış hakemler marifetiyle çözülmesi halinde verilecek kararların sporda birbiriyle uyumlu, tutarlı ve etkin kararlar olacağı söylenebilir.

Uyuşmazlıkların ve ilk derece kararlara ilişkin itirazların sporun doğasına uygun bir şekilde en kısa sürede çözüme kavuşturulabilmesi amacıyla tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de münhasıran yetkili Tahkim Kurulları oluşturulmuştur. Bu bağlamda, özerk bir yapıya sahip olan Türk futbolu için TFF'nin bünyesinde futbolun en üst hukuk kurulu konumuna gelen bir Tahkim Kurulu kurulmuş, futbol dışındaki diğer branşlarda ortaya çıkacak uyuşmazlıkların çözümü için de Spor Genel Müdürlüğü bünyesinde bir tahkim usulü öngörülmüştür. Uluslararası boyutta ise IOC tarafından kurulan CAS, spor alanlarında tahkim görevini üstlenen bir kuruluş olarak kurulmuştur.

3.3.1. TFF Tahkim Kurulu

Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun ile TFF, özel hukuk hükümlerine tabi, tüzel kişiliği haiz ve özerk bir yapıya kavuşmuştur. Buna paralel olarak TFF bünyesinde gerçekleşen futbol faaliyetlerinden doğan her türlü uyuşmazlıkların çözümü için de nihai karar mercii olarak bir Tahkim Kurulu oluşturulmuştur.²⁵⁵

²⁵⁵ Tahkim Kurulu, Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun'un "Tahkim Kurulu" başlıklı 6'ncı maddesinde düzenlenmiştir. Söz konusu madde şu şekildedir:

"(1) Tahkim Kurulu, bu Kanun uyarınca bağımsız ve tarafsız bir zorunlu tahkim mercii olup TFF'nin en üst hukuk kuruldur ve TFF Statüsü ve ilgili talimatlarda belirtilen nitelikteki uyuşmazlıklar ile ilgili nihai karar merciidir.

(2) Tahkim Kurulu, TFF Statüsü ve ilgili talimatlar uyarınca karar verme yetkisine sahip kurul ve organlar tarafından verilecek kararları nihai olarak inceleyerek münhasıran karara bağlar. Tahkim Kuruluna başvuru süresi TFF talimatlarının yayımından veya itiraz edilen kararın tebliğinden itibaren yedi gündür.

TFF'nin en üst hukuk kurulu olan ve TFF Statüsü ile ilgili talimatlarda belirtilen nitelikteki uyuşmazlıklar ile ilgili nihai karar mercii olan Tahkim Kurulu kendisine yapılan başvuruları kesin ve nihai olarak karara bağlar.

3.3.1.1. Yapısı

Türkiye'de futbol alanında tek yönetim organı olan TFF yasalarla kendisine verilen görevleri yerine getirmektedir. Bu bağlamda doğrudan Anayasa ile düzenlenen Tahkim Kurulu, futbol uyuşmazlıklarında nihai karar mercii olup, kurulun kararlarına karşı hiçbir yargı yoluna başvurulamaz.²⁵⁶

TFF'nin en üst hukuk kurulu olan Tahkim Kurulu, TFF Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun'un 6'ncı maddesi uyarınca bağımsız ve tarafsız bir zorunlu tahkim merciidir. Kurul, TFF Statüsü ve ilgili diğer talimatlar doğrultusunda karar verme yetkisine sahip organların verdiği kararları nihai olarak inceler ve münhasıran karara bağlar.

Tahkim Kurulu'nun oluşumu, görev, yetki, hak ve sorumlulukları ile Kurul'u oluşturan üyelerin sahip olması gereken nitelikler TFF Statüsü'nde ayrıca belirlenmiştir. TFF Statüsü'nün 61'inci maddesi uyarınca "Tahkim Kurulu, Federasyon Başkanı'nın teklifi ve Yönetim Kurulu'nun kararı ile en az beş yıllık meslekî tecrübeye sahip hukukçular arasından seçilecek bir Başkan ve altı asıl ve altı yedek üyeden oluşur. Üyelerin belirlenmesinde FIFA ve UEFA'nın kuralları esas alınır." Tahkim Kurulu'nun görev süresi Federasyon Yönetim Kurulu'nun görev süresiyle sınırlıdır.

Kurul, görevinde bağımsızdır. Üyeler istifa etmedikçe ya da çekilmiş sayılmadıkça bu üyelerin yerine yeni üye görevlendirilmesi mümkün değildir.

(3) Tahkim Kurulu'nun oluşumu, görev, yetki, hak ve sorumlulukları ile üyelerinin sahip olması gereken nitelikler TFF Statüsünde belirlenir. Tahkim Kurulunun işleyişi ve usul kuralları TFF tarafından çıkarılacak talimatta yer alır.

(4) Tahkim Kurulu kendisine yapılan başvuruları kesin ve nihai olarak karara bağlar.

(5) Tahkim Kurulu üyeleri de bu Kanun'un 5 inci maddesinin altıncı fıkrası hükümlerine tabidir.

²⁵⁶ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 59/3'üncü maddesi, "Spor federasyonlarının spor faaliyetlerinin yönetimine ve disiplinine ilişkin kararlarına karşı ancak zorunlu tahkim yoluna başvurulabilir. Tahkim kurulu kararları kesin olup bu kararlara karşı hiçbir yargı merciiine başvurulamaz." şeklindedir.

Herhangi bir nedenle boşalan asıl üyeliğin yerine ise yedek üyeler sırasıyla görevlendirilir. Görevlendirilen bu yedek üyeler de kalan süre kadar görev yaparlar.

3.3.1.2. Görevleri

TFF Statüsü'nün "Tahkim Kurulu'nun Görev ve Yetkileri" başlıklı 62'nci maddesi uyarınca Tahkim Kurulu, aşağıdaki karar ve düzenlemelere ilişkin uyuşmazlıkları ilgililerinin başvurusu üzerine inceleyerek kesin olarak karara bağlar:

- Federasyon ile kulüpler, hakemler, futbolcular, teknik direktörler, antrenörler, oyuncu temsilcileri, sağlık personelleri ve diğer yetkililer hakkında Yönetim Kurulu tarafından verilen kararları,
- Amatör ve Profesyonel Futbol Disiplin Kurullarının kararları,
- Uyuşmazlık Çözüm Kurulu kararları,
- Kulüp Lisans Kurulu kararları,
- Etik Kurulu kararları,
- Türkiye Futbol Federasyonu Statüsü ve talimatları uyarınca nihai karar verme yetkisine sahip diğer kurulların verdikleri hukuki sonuç doğuran kararları,
- Yönetim Kurulu tarafından çıkarılan talimatları.

3.3.1.3. Kararlarının Hukuki Niteliği

TFF Tahkim Kurulu'nun verdiği kararların hukuki niteliğine ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. Baskın olan görüş, TFF Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun ve TFF Statüsü'nde Tahkim Kurulu'nun kararlarının kesin ve nihai olduğu, bu yüzden Kurul'un kararlarına karşı adli ve idari hiçbir yargısal mercie başvurulamayacağı açıkça belirtilmiş olması sebebiyle Tahkim Kurulu'na başvurunun "zorunlu tahkim" niteliğinde olduğudur.

Her ne kadar başvurulması zorunlu olduğu değerlendirilen Kurul'un kararları hiçbir idari ve adli yargısal merciinin onayına tabi olmadan kesinleşse de bu kararların ilam niteliği taşıdığını söylemek mümkün değildir. Nitekim Yargıtay Hukuk Genel

Kurulu da bir kararında Tahkim Kurulu kararların kesin olduğunu ancak bu kararların ilam niteliğinde olmadığını belirtmiştir.²⁵⁷

Diğer yandan, Tahkim Kurulu'nun kararlarına karşı yargı yolunun kapalı olduğuna dair hükmün kapsam alanı net olarak ifade edilmemiştir. Dolayısıyla yargı yolunu kapatan hükmün Tahkim Kurulu'nun bütün kararları açısından mı yoksa sadece “spor federasyonlarının spor faaliyetlerinin yönetimine ve disiplinine ilişkin kararları” ile mi sınırlı olacağı yönünde kuşku bulunmaktadır. Öğretide ise bu kural Anayasa'nın 36'ncı ve 125'inci maddelerinde öngörülen genel kaidelerin bir istisnası olarak değerlendirilmektedir.²⁵⁸ Bu doğrultuda istisnaların da dar yorumlanması gerektiğinden sadece maddede belirtilen hususlar bakımından kararların kesin kabul edilmesi gerektiği ileri sürülmektedir.²⁵⁹ Hükmün getiriliş amacı ve madde gerekçesi de göz önünde bulundurulduğunda Tahkim Kurulu kararlarının yalnızca bu iki durumda kesin olacağı görüşü güç kazanmaktadır. Ancak Anayasa hükmü sistematik bir şekilde incelendiğinde Tahkim Kurullarının her türlü kararının kesin olduğu ve bunlar hakkında yargı yoluna başvurulamayacağı söylenebilir.

Bu açıklamalar ışığında kuşkuya yer vermeyecek bir netlikte açıklığa kavuşturulması gereken husus, Tahkim Kurulu kararlarının kesinlik sınırınıdır. Örneğin, adil yargılanma hakkının ihlal edildiği bir durumda ilgili kararın kesin olduğunu savunmak ve kararı adli ve idari yargısal denetimden muaf tutmak hukuk devleti

²⁵⁷ Bkz. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 15.12.2004 T., 2004/707 K. Sayılı kararı: “...Türkiye Futbol Federasyonu Tahkim Kurulu kararlarının, ilgili kanundan ve taraflar arasındaki sözleşmeden kaynaklanan kesinliği, sadece, bu kararların başka hiçbir merci nezdinde tartışma ve uyuşmazlık konusu yapılamayacağı anlamında olup, yerel mahkemenin ve özel dairenin kabullerinin tersine, bu kesinlik, anılan kararlara ilam hükmünde belge niteliği kazandırmaz. Gerçekten de hangi belgelerin ilamların İcrası hakkındaki hükümlere tabi bulunduğu, İcra ve İflas Kanunu'nun 38. maddesinde tahdidi olarak sayılmış; mahkeme huzurunda yapılan sulhlar, kabuller ve para borcu ikrarını havi re ‘sen tanzim edilen noter senetleri, temyiz kefaletnameleri ile İcra dairesindeki kefaletlerin, ilamların İcrası hakkındaki hükümlere tabi olduğu belirtilmiştir”

²⁵⁸ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın “Hak arama hürriyeti başlıklı 36'ncı maddesi, “Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınmaz.”; “Yargı yolu” başlıklı 125'inci maddesi, “İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır...” şeklindedir.

²⁵⁹ Abdullah UZ, “Sporla İlgili Uyuşmazlıkların Çözümünde Zorunlu Tahkim Yolu: Tahkim Kurulları ve Kararlarının Niteliği Üzerine”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S: 11, 2011 s. 288.

ilkesiyle bağdaşmaz.²⁶⁰ Nitekim aşağıda inceleyeceğimiz CAS'ın da vermiş olduğu kararlar kesindir. Ancak hukuk sistemi içindeki kesinliğin kaçınılmaz sınırları vardır ve CAS'ın merkezinin bulunduğu İsviçre hukuk sistemine göre de ilgili kararların iptali için bazı sebeplerin varlığı halinde İsviçre Federal Mahkemesi'ne başvurmak mümkündür. Bu sebepler şöyle sayılabilir:²⁶¹

- Tahkim heyetinin oluşumunun usule uygun olmaması,
- Heyetin yetki alanına girmeyen bir konu hakkında karar vermesi,
- Heyetin talepleri eksiksiz bir biçimde karara bağlamaması,
- Taraflardan birinin savunma hakkının ihlal edilmesi veya taraflara eşit muamele edilmemesi,
- Kamu düzenine aykırı bir karar verilmesi.

Sayılan sebeplerden bir veya birkaçını ileri süren taraf İsviçre Federal Mahkemesi'nde ilgili hususu ispatla mükellef olacaktır.²⁶² Buradan hareketle belli başlı usul ve hukukun temel ilkeleri olarak nitelendirilebilecek aykırılıkların iddia edilmesi halinde TFF Tahkim Kurulu kararlarının da ulusal düzeyde bir Yüksek Mahkeme nezdinde sınırlı şekilde incelenmesi gerektiği savunulmaktadır.²⁶³

3.3.1.4. Bağımsızlığı

Futbolda ortaya çıkan uyuşmazlıkları son derece yargı mercii sıfatıyla nihai olarak karara bağlayan TFF Tahkim Kurulu'nun görevinde bağımsız ve tarafsız olması gerekmektedir. Zira söz konusu uyuşmazlıklar neticesinde adli ve idari yargı yollarının kapalı olması Kurul'un bağımsız ve tarafsız yapıda olmasını kaçınılmaz kılmaktadır.

²⁶⁰ Talat Emre KOÇAK, **Türkiye Futbol Federasyonu Tahkim Kurulu**, İstanbul Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007a, s. 91.

²⁶¹ İsviçre Özel Hukuk Kanunu'nun 190'inci maddesinde sayılan usuli ve hukukun temel prensipleri olarak kabul edilebilecek ihlallerin varlığı halinde İsviçre Federal Mahkemesi'nde CAS kararlarının iptali talep edilebilmektedir. İlgili maddede sayılan sebepler şunlardır;

- Tahkim heyetinin oluşumunun usule uygun olmaması,
- Heyetin yetki alanına girmeyen bir konu hakkında karar vermesi,
- Heyetin talepleri eksiksiz bir biçimde karara bağlamaması,
- Taraflardan birinin savunma hakkının ihlal edilmesi veya taraflara eşit muamele edilmemesi,
- Kamu düzenine aykırı bir karar verilmesi.”

²⁶² Talat Emre KOÇAK, “CAS Kararlarına Karşı Başvurulabilecek Kanun Yolları”, **TFF Tamsaha Dergisi**, S: 29, 2007b, s. 47.

²⁶³ KOÇAK, **a.g.e.**, 2007a, s. 92.

Tahkim Kurulu'nun bağımsızlığı hem TFF Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun'da hem de TFF Statüsü'nde açıkça hüküm altına alınmıştır. Ancak uygulamada tam bir bağımsızlık olduğunu söylemek oldukça güçtür.

Bağımsız ve tarafsız bir yargı merciinden bahsedebilmesi için FIFA, hukukun evrensel prensipleri doğrultusunda beş temel ilke belirlemiştir. Bunlar;²⁶⁴

- Tahkim Kurulunun oluşumunda tarafların eşit etkide bulunması,
- Bağımsızlığın ve tarafsızlığın her zaman sağlanması,
- Adil yargılanma hakkına riayet edilmesi,
- Çekişmeli yargılama imkanının olması,
- Taraflara eşit muamelede bulunulmasıdır.

Anılan ilkeler göz önünde bulundurulduğunda ilk olarak TFF Tahkim heyetinin oluşumunda tarafların eşit etkiye sahip olmadığı rahatlıkla söylenebilir. Öyle ki, TFF Tahkim Kurulu, TFF Başkanı'nın teklifi ve Yönetim Kurulu'nun kararı ile seçilecek Başkan ve üyelerden oluşmaktadır.²⁶⁵ Haliyle Yönetim Kurulu, istediği kişileri şartları taşıması suretiyle Kurul'a üye olarak seçmektedir. Kurul'un uyuşmazlıklarını karara bağladığı oyuncu, antrenör ve diğer ilgili aktörlerin ise bu seçimde herhangi bir rolü bulunmamaktadır.

Bir diğer ilke "bağımsızlığın ve tarafsızlığın her zaman sağlanması"dır. Tahkim Kurulu nihai karar merciinde insan hakları standartlarının uygulanabilirliği son derece önemlidir. Dolayısıyla da kulüp, futbolcu, antrenör gibi ilgili tüm aktörlerin Kurul üyelerinin bağımsız ve tarafsız olmasını istemesi oldukça doğaldır.

Her ne kadar TFF Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun ve TFF Statüsü'nde Kurul'un görevinde bağımsız ve tarafsız olduğu açık bir şekilde lafzen belirtilmişse de Tahkim Kurulu'nu oluşturan üyelerin hiçbir mesleki etik ilke ve kurallarıyla bağlı

²⁶⁴ KOÇAK, a.g.e., 2007a, s. 42.

²⁶⁵ TFF Statüsü'nün 61/1'inci maddesi şu şekildedir: "Tahkim Kurulu, Federasyon Başkanının teklifi ve Yönetim Kurulu'nun kararı ile en az beş yıllık meslekî tecrübeye sahip hukukçular arasından seçilecek bir Başkan ve altı asıl ve altı yedek üyeden oluşur. Üyelerin belirlenmesinde FIFA ve UEFA'nın kuralları esas alınır."

olmadığı açıktır. Öyle ki bu üyeler görevlerine başlarken mesleğe bağlılık olarak nitelendirilebilecek bir yemin dahi etmezler.

Bununla birlikte yukarıda belirttiğimiz üzere Tahkim Kurulu'nun görev süresi TFF Yönetim Kurulu'nun görev süresiyle sınırlıdır. Her ne kadar Kurul üyeleri istifa etmedikçe veya çekilmiş sayılmadıkça görevlerine devam edebilirlerse de görev sürelerinin mevcut Yönetimin görev süresiyle sınırlı olması, Tahkim Kurulu'nu Yönetim Kurulu'na bağımlı bir hale getirmektedir.

Bir başka açıdan bakıldığında ise TFF Tahkim Kurulu üyelerine katıldıkları toplantılar karşılığında aldıkları "huzur hakkı" TFF Yönetim Kurulu tarafından belirlenmektedir.²⁶⁶ TFF Tahkim Kurulu'nun bağımsızlığı bu yönüyle özellikle de TFF'nin taraf olduğu uyuşmazlıklar açısından oldukça kuşkuludur.

Son olarak, taraflara Tahkim Kurulu üyelerinin bağımsızlıklarını ve tarafsızlıklarını zedeleyen durumları bildirme ile tarafsızlığından şüphe duyulan üyenin reddini talep etme imkânı verilmemesi de önemli bir eksikliklerdir.

Tüm bu nedenler TFF Tahkim Kurulu yönünden AİHS'nin bağımsız ve tarafsız mahkeme koşulunu taşıyan 6'ncı maddesinde²⁶⁷ güvence altına alınan bağımsızlık ve tarafsızlık unsuruna yönelik kuşku artırmaktadır. Dolayısıyla Kurul'un tam anlamıyla bağımsız ve tarafsız olduğunu söylemek mümkün değildir. Tahkim Kurulu daha çok TFF'nin bir iç organı niteliğindedir.²⁶⁸

²⁶⁶ Türkiye Futbol Federasyonu Tahkim Kurulu Talimatı'nın "Huzur Hakkı" başlıklı 22'nci maddesi şu şekildedir: "Kurul üyelerine, katıldıkları toplantılar için, Türkiye Futbol Federasyonu Yönetim Kurulu'nun her sezon başında belirleyeceği huzur hakkı verilir."

²⁶⁷ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6/1'inci maddesi, "Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir. Karar aleni olarak verilir. Ancak, demokratik bir toplum içinde ahlak, kamu düzeni veya ulusal güvenlik yararına, küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veyahut, aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda ve mahkemece bunun kaçınılmaz olarak değerlendirildiği ölçüde, duruşma salonu tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabilir." şeklindedir.

²⁶⁸ Bkz. Ali Rıza and Others v. Turkey, AİHM Başvuru No: 30226/10, Dijital Erişim: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-200548> (Erişim Tarihi: 2 Şubat 2021).

Bağımsız ve tarafsız bir yargı merciinden bahsedebilmek için olmazsa olmaz bir diğer ilke “adil yargılanma hakkı”dır. AİHS’nin 6’ncı maddesi adil yargılanma hakkını güvence altına almaktadır. Söz konusu maddeye göre, “Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir. Karar alenî olarak verilir. Ancak, demokratik bir toplum içinde ahlak, kamu düzeni veya ulusal güvenlik yararına, küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veyahut aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda ve mahkemece bunun kaçınılmaz olarak değerlendirildiği ölçüde, duruşma salonu tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabilir”. Bu hüküm uyarınca adil yargılanma hakkının garanti altına alındığını söyleyebilmek için şu unsurlar gereklidir:

- Yasayla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkemenin varlığı,²⁶⁹
- Yargılamanın makul bir süre içinde ve hakkaniyete uygun şekilde yapılması,
- Davanın kamuya açık olarak görülmesi,
- Kararın aleni olarak verilmesi.

Tahkim Kurulu zorunlu ve nihai bir karar mercii olduğundan bu unsurları sağlayarak adil yargılama prensiplerini öncelikle gözetmelidir. Kurul’un bağımsızlığı ve tarafsızlığına ilişkin değerlendirmeler yukarıda yapılmıştır. Duruşmaların açık yapılması bakımından ise TFF Statüsü’nde açık bir hüküm bulunmadığından Tahkim Kurulu, duruşma yapıp yapmama konusunda serbesttir.²⁷⁰ Bu yönüyle de tarafların adil yargılanma hakkının ihlal edildiği söylenebilir.

²⁶⁹ “Mahkeme” kavramı, Avrupa Adalet Divanı içtihatlarında yasalarla kurulan, yürütme organı ve taraflar nezdinde bağımsız ve tarafsız, yargılama usul ve güvencesine sahip makamı ifade eder. Bkz. Feyyaz GÖLCÜKLÜ, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde “Adil Yargılama””, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C: 49, S: 1, 1994 s. 210.

²⁷⁰ Statüde konuyla ilişkilendirilebilecek tek hüküm TFF Statüsü’nün 61/6’ncı maddesi olan şu hükümdür: “Tahkim Kurulu, kendisine intikal eden konular hakkında ilgililerden görüş, bilgi ve belge ister, gerekli delilleri toplar. Lüzum gördüğü takdirde, ilgilileri davet ederek dinleyebilir.”

“Çekişmeli yargılama imkanının olması” ve “tarafra eşit muamelede bulunulması” ilkelerinin ise Tahkim Kurulu Talimatı uyarınca yerine getirildiğini söylemek mümkündür.²⁷¹

3.3.2. Uluslararası Spor Tahkim Mahkemesi (CAS)

IOC tarafından 1984 yılında kurulan Uluslararası Spor Tahkim Mahkemesi (CAS), spor alanında uluslararası boyutta tahkim görevini üstlenen en etkin kuruluştur. Mahkeme, tahkim kararlarının gerektirdiği bağımsızlık ve tarafsızlık başta olmak üzere tüm kriterlere sahiptir. Bu nedenle CAS’ın kararları, herhangi bir yargı merciinin verdiği kararlar gibi bağlayıcıdır ve taraflar üzerinde yaptırım gücü taşımaktadır.

Tahkim, yargı yetkisini ve meşruluğunu tarafların gönüllü tahkim anlaşmasına dayandırır.²⁷² Tarafların rızasına dayanan bir kurum olan tahkim, taraflara anlaşmazlıklarını ortadan kaldırmak için kullanacakları yol üzerinde önemli bir özerklik sağlar. Bu taraflar için çok önemlidir. Öyle ki, taraflar uyuşmazlıkların çözümü için diğer tarafın mahkemesine tabi olmak istemezler. İşte tahkim, taraflara diğer tarafın “iç mahkeme avantajı”nın olmadığı adil ve tarafsız bir zemin sunmaktadır.²⁷³ Tahkim bu yönüyle avantaj sağladığından, tarafların sözleşmelerinde uyuşmazlık halinde çözüm yolu olarak tahkim yolunu kararlaştırmaları gayet doğaldır.

Bireyler yüz yıllar boyunca anlaşmazlıklarını mahkemeler yerine güvendikleri diğer kişiler marifetiyle hızlı ve basit bir şekilde çözmeyi tercih etmişlerdir. Zamanla bu alternatif çözüm yolu yukarıda bahsedilen nedenlerle de ulusal ve uluslararası hukuk tarafından benimsenir hale gelmiştir. İşte bu evrensel geleneğin bir sonucu olarak kurulan CAS, sportif uyuşmazlıkları çözmek için var olan uluslararası spor tahkim merciidir.

²⁷¹ Türkiye Futbol Federasyonu Tahkim Kurulu Talimatı için bkz. Dijital Erişim: <https://www.tff.org/Resources/TFF/Documents/TALIMATLAR/Tahkim-Kurulu-Talimatı.pdf> (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2021).

²⁷² Hong-lin YU, “A Theoretical Overview of the Foundations of International Commercial Arbitration”, *Contemporary Asia Arbitration Journal*, C: 1, S: 2, 2008, s. 265.

²⁷³ Margaret L. MOSES, *The Principles and Practice of International Commercial Arbitration*, Cambridge University Press, Cambridge, 2017, s. 1.

3.3.2.1. Yapısı

Ana merkezi İsviçre'nin Lozan şehrinde bulunan CAS'ın New York ve Sydney'de de mahkemeleri vardır.²⁷⁴ Ayrıca olimpiyatlara ev sahipliği yapan ülkelerde de geçici mahkemeler kurulmaktadır. Bağımsız bir yapıya sahip CAS, iki dereceli bir yapıdan oluşmaktadır. Bunlar;

- İlk Derece Tahkim Birimi,
- Temyiz Tahkim Birimidir.

Buradan hareketle CAS iki farklı tahkim usulü çerçevesinde yargılama yapmaktadır. İlk Derece Tahkim Birimi, olağan usul uyarınca hakem heyetleri aracılığıyla önüne gelen ilk derece uyuşmazlıkları incelerken; Temyiz Tahkim Birimi ise spor yönetim kuruluşları tarafından ilgili disiplin hükümleri çerçevesinde verilen kararlar ile diğer sportif uyuşmazlıkları temyiz mercii sıfatıyla karara bağlamaktadır.

İlk Derece Tahkim Birimi'ne başvurabilmek için uyuşmazlığın CAS'ta çözüleceğine dair ilgili taraflarca yapılmış geçerli bir tahkim anlaşmasının varlığı şarttır. Bu anlaşma uyuşmazlıktan önce yapılabileceği gibi uyuşmazlık ortaya çıktıktan sonra da yapılabilir. Temyiz Tahkim Birimi ise ifade ettiğimiz gibi spor yönetim kuruluşları tarafından verilen kararları itiraz makamı olarak temyiz mercii sıfatıyla incelemektedir. Temyiz Tahkim Birimi'nin de uyuşmazlığı inceleyip karara bağlayabilmesi için ilgili tarafların rızasına ihtiyaç vardır. Bu sebeple, spor yönetim kuruluşlarınca verilen kararlara ilişkin CAS'ın yetkili hale gelebilmesi için ilgili kuruluşların tüzük veya yönetmelik gibi düzenlemelerinde CAS'ın yetkili kılındığına dair bir hükmün bulunması gereklidir.

CAS'ın idari ve mali yönetimi Uluslararası Spor Tahkim Konseyi (ICAS) tarafından yürütülmektedir. ICAS her biri hukuk alanında uzman ve tahkim usulleri konusunda tecrübeli yirmi üyeden oluşur. Bu üyelerin dördü IOC, dördü Milletlerarası Spor Federasyonları (IFS), dördü Milli Olimpiyat Komiteleri Birliği (ANOC) tarafından seçilmektedir. Geriye kalan sekiz üye de bu kuruluşlarca seçilmektedir.

²⁷⁴ CAS hakkında detaylı bilgi için bkz. Dijital Erişim: <https://www.tas-cas.org/en/general-information/history-of-the-cas.html> (Erişim Tarihi: 16 Mayıs 2021).

Daha sonra ICAS üyeleri, İlk Derece Tahkim Birimi ile Temyiz Tahkim Birimi için birer başkan ve başkan yardımcısı seçerler. CAS'ın başkanlığını da ICAS başkanı yapar. Üyelerin görev süreleri dört yıl olup, üyeler tarafsız ve bağımsız olacaklarını yazılı olarak taahhüt ederler.²⁷⁵

ICAS'ın görev ve yetkileri arasında CAS'ın her dört yılda bir yenilenen ve en az yüz elli isimden oluşan hakem listesini oluşturmak da vardır. Hakemler ICAS'ın oluşumuna benzer şekilde söz konusu kuruluşlarca teklif edilen kişiler arasından seçilir. Hakemlerin görevleri CAS'ın tek bir birimiyle sınırlı olmayıp her iki biriminde de görev alabilirler.

3.3.2.2. Görevleri

CAS, bağımsız ve tarafsız yapısıyla bünyesinde oluşturduğu hakem heyetleri vasıtasıyla spor alanlarında ortaya çıkabilecek tüm uyuşmazlıkları sporun kendi doğası çerçevesinde tahkim yöntemini kullanarak çözüme bağlamakla ve spor alanlarında tekdüzeliği sağlamakla görevlidir. CAS, uyuşmazlıkların çözümünün birçok farklı mahkemeye bırakılması halinde benzer uyuşmazlıklar hakkında eşit ve adil olmayan farklı kararların ortaya çıkmasını engeller. CAS, sporun doğasına özgü ulus ötesi birtakım genel ilke ve kurallar oluşturmakta ve bunları geliştirmektedir. Bu doğrultuda CAS'ın beş temel görevi vardır. Bunlar;

- Uyuşmazlıkları ilk ve tek derece merci sıfatıyla karara bağlamak,
- Spor yönetim kuruluşları tarafından verilen kararları temyiz mercii sıfatıyla incelemek,
- Uyuşmazlıkları dostane bir şekilde çözmek,
- Spora ilişkin hukuki meselelerde mütalaa vermek,
- Uluslararası spor organizasyonları sırasında ortaya çıkabilecek uyuşmazlıkları süratle çözmek.

Öte yandan, önüne gelen birçok uyuşmazlıkta spor yönetim kuruluşlarının yetkilerini nasıl kullandığını kontrol ederek üst düzey idare veya anayasa mahkemesi

²⁷⁵ ICAS Statüleri'nin "Uluslararası Spor Tahkim Konseyi (ICAS)" başlıklı B bölümüne bkz. Dijital Erişim: <https://www.tas-cas.org/en/icas/code-icas-statutes.html> (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2021).

ile aynı işlevi gören²⁷⁶ CAS, bu kapsamda ulusal ve uluslararası spor yönetim kuruluşlarını yetki ve usul²⁷⁷, yasallık²⁷⁸, temel hak²⁷⁹ ve orantılılık²⁸⁰ gibi bazı temel ilkeleri doğru bir şekilde uygulamaya sevk etmektedir.

3.3.2.3. Kararlarının Hukuki Niteliği

IOC, FIFA ve UEFA gibi uluslararası spor yönetim organları, faaliyetlerini yürütmeye yönelik kapsamlı düzenleyici çerçeveler oluşturmuştur. Sporda disiplin düzenlemeleri oyunun düzenlenmesiyle başladığını söylemek mümkündür. Ancak zamanla oyuna bağlı olarak oyun içi ve oyun dışı birçok problemin gün yüzüne çıkması disiplin alanlarını genişletmiştir. Sporun uluslararası niteliği dünyanın çeşitli yerlerinden sporcuların veya diğer aktörlerin temel haklarının korunması konusunda farklı standartların ortaya çıkmasına sebep olabilir. Bu bakımdan büyük spor yönetim kuruluşlarının sporun küresel bir boyuta sahip olması ve spor alanlarında ortaya çıkan sorunlarla mücadelede tek tip bir yaklaşım sergilenebilmesi bakımından ulusal mahkemeleri saf dışı bırakarak özel bir yargılama sistemi geliştirmesi meşru görülebilir.

Kurulduğundan beri CAS, IOC başta olmak üzere birçok spor yönetim organı tarafından sportif uyuşmazlıklarla ilgili anlaşmazlıkları çözmek için tanınan en yüksek

²⁷⁶ Johan LINDHOLM, “A legit supreme court of world sports? The CAS(e) for reform” **The International Sports Law Journal**, C: 21, S: 1-2, 2021, s 1-5.

²⁷⁷ Bkz. TAS 98/185 Royal Sporting Club Aderlecht / UEFA, par. 5, Dijital Erişim: <https://jurisprudence.tas-cas.org/Shared%20Documents/185.pdf> (Erişim Tarihi: 17 Mayıs 2021); CAS ad hoc Division (O.G. Nagano) 98/002 R. / IOC, par. 26, Dijital Erişim: <https://jurisprudence.tas-cas.org/Shared%20Documents/OG%2098-002.pdf> (Erişim Tarihi: 17 Mayıs 2021); CAS ad hoc Division (O.G. Nagano) 98/002 R. / IOC, par. 24, Dijital Erişim: <https://jurisprudence.tas-cas.org/Shared%20Documents/OG%2098-002.pdf> (Erişim Tarihi: 17 Mayıs 2021).

²⁷⁸ CAS 96/157 FIN / FINA, par. 22, Dijital Erişim: https://arbitrationlaw.com/sites/default/files/free_pdfs/CAS%2096-157%20FIN%20v%20FINA%20Award.pdf (Erişim Tarihi: 17 Mayıs 2021); CAS 94/129 USA Shooting & Q. / UIT, par. 34, Dijital Erişim: https://arbitrationlaw.com/sites/default/files/free_pdfs/CAS%2094-129%20USA%20Shooting%20v%20UIT%20Award.pdf (Erişim Tarihi: 17 Mayıs 2021).

²⁷⁹ TAS 91/53 G. / FEI, par. 11, Dijital Erişim: <https://jurisprudence.tas-cas.org/Shared%20Documents/53.pdf> (Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2021); CAS 2010/A/2275 CGF v. EGA, par. 29, Dijital Erişim: <https://jurisprudence.tas-cas.org/Shared%20Documents/2275.pdf> (Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2021).

²⁸⁰ CAS 99/A/246 W. / FEI, par. 31, Dijital Erişim: <https://jurisprudence.tas-cas.org/Shared%20Documents/246.pdf> (Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2021); CAS 2004/A/ 690 H. v. ATP, Dijital Erişim: https://arbitrationlaw.com/sites/default/files/free_pdfs/CAS%202004-A-690%20H%20v%20ATP%20Award.pdf (Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2021).

yargı merciidir.²⁸¹ Olimpik Antlaşma'nın "İhtilafların Çözülmesi" başlıklı maddesinde IOC'nin kararlarının nihai olduğu ve bu kararlarla ilgili anlaşmazlıklarda CAS'ın münhasır yetkili spor tahkim mahkemesi olduğu hüküm altına alınmıştır.²⁸²

Tartışmasız en güçlü uluslararası spor kuruluşu FIFA'nın CAS'ın yargı yetkisini kabul etmesi ise CAS'ın önemini daha fazla artırmıştır.²⁸³ Tanımanın yanı sıra FIFA, yaşanabilecek uyuşmazlıklarda olağan mahkemelere başvuru yolunu kapatan hükümler koymaları için üye kuruluşlarını da yükümlü kılmıştır.²⁸⁴ Bu doğrultuda spor yönetim kuruluşları tüzüklerinde tahkim şartını düzenlemektedir ve tarafların bu şartı göz ardı ederek ulusal mahkemelere erişim çabalarını cezasız bırakmamaktadır. Böylece spor organizasyonlarında yer alacak sporcular başta olmak üzere ilgili tüm aktörler tahkim şartını kabul etmek zorundadır.

²⁸¹ Olimpik Antlaşma'nın 61'inci maddesi,

"1. IOC'nin kararları kesindir. Başvuruları veya yorumlanmaları ile ilgili herhangi bir ihtilaf yalnızca IOC İcra Kurulu tarafından ve bazı durumlarda CAS nezdinde tahkim yoluyla çözülebilir.
2. Olimpiyat Oyunları vesilesiyle veya bunlarla bağlantılı olarak ortaya çıkan herhangi bir ihtilaf, Spora İlgili Tahkim Yasası uyarınca münhasıran CAS'a sunulacaktır." şeklindedir.

²⁸² Olimpik Antlaşmanın "İhtilafların Çözülmesi" başlıklı son maddesi şu şekildedir:

"1. IOC kararları kesindir. Onların uygulanması veya yorumlanması ile ilgili herhangi bir anlaşmazlık sadece IOC İcra Kurulu tarafından ve bazı durumlarda Spor Tahkim Mahkemesi (CAS) tarafından çözülebilir.

2. Olimpiyat Oyunlarından kaynaklanan ya da Oyunlara ilişkin her türlü ihtilaf Spora İlişkin Tahkimat Yönetmeliği uyarınca münhasıran Spor Tahkim Mahkemesi'nin (CAS) önüne getirilecektir."

²⁸³ FIFA Statüsü'nün 57'nci maddesi,

"1. FIFA, FIFA, Üyeler, Konfederasyonlar, Ligler, kulüpler, Oyuncular, Yetkililer ve lisanslı maç acenteleri ve oyuncu temsilcileri arasındaki anlaşmazlıkları çözmek için merkezi Lozan'da (İsviçre) bulunan bağımsız CAS'ı tanıır.

2. İşlemler için CAS'ın sporla ilgili tahkim kodunun hükümleri geçerli olacaktır. CAS, öncelikle FIFA'nın çeşitli düzenlemelerini ve ayrıca İsviçre yasalarını uygulayacaktır."

FIFA Statüsü'nün 58'inci maddesi,

"1. FIFA'nın yasal organları tarafından verilen nihai kararlara ve Konfederasyonlar, Üyeler veya Ligler tarafından alınan kararlara itirazlar, söz konusu kararın tebliğinden itibaren 21 gün içinde CAS'a yapılacaktır.

2. CAS'a ancak diğer tüm dahili kanallar tükendikten sonra başvurulabilir..." şeklindedir.

²⁸⁴ FIFA Statüsü'nün 59'uncu maddesi,

"1. Konfederasyonlar, üye dernekler ve ligler, CAS'ı bağımsız bir adli makam olarak tanımayı ve üyelerinin, bağlı oyuncularının ve görevlilerinin CAS tarafından alınan kararlara uymasını sağlamayı kabul edeceklerdir. Aynı yükümlülük araçlar ve lisanslı maç acenteleri için de geçerli olacaktır.

2. FIFA yönetmeliklerinde özel olarak belirtilmediği sürece olağan mahkemelere başvurmak yasaktır. Her türlü geçici tedbir için olağan mahkemelere başvurmak da yasaktır.

3. Dernekler, dernek veya lig üyelerini, kulüp üyelerini, oyuncularını, görevlileri ve diğer dernek görevlilerini etkileyen ihtilafları olağan mahkemelere götürmenin yasak olduğunu tüzük veya yönetmeliklerine koyarlar..." şeklindedir.

FIFA'nın bahsi geçen tahkim kuralını ihlal eden çok az sayıda vaka yaşanmıştır. Buna örnek olarak lig maçındaki düzensizlik nedeniyle disiplin yaptırımıyla karşılaşan İspanyol kulüp Deportivo de La Coruna verilebilir. Disiplin Kurulu'nun kararına karşı temyiz mercii olan İspanyol Disiplin Sporları Komitesi'ne itiraz eden kulüp, bu temyiz başvurusu da reddedilince FIFA Statüsü'nün 59'uncu maddesini ihlal ederek uyuşmazlığı yerel mahkemeye taşımıştır. İspanya Futbol Federasyonu'nun talebi doğrultusunda FIFA kulübü uyarmışsa da kulüp buna kayıtsız kalmış ve bu ihlal neticesinde kulüp ve kulüp başkanı cezalandırılmıştır.²⁸⁵

Bir diğer vaka da İsviçre'den FC Sion takımıyla ilgilidir. Yaşanan bir olayda FIFA tarafından kulübe transfer yasağı verilmiş, kulüp de bu karara CAS'ta itiraz etmiştir. CAS ise itirazı reddetmiştir. Kulüp başlangıçta CAS'ın bu kararına uysa da daha sonra İsviçre Futbol Federasyonu'nun karşı çıkmasına rağmen ulusal mahkemeler nezdinde transfer yasağının kaldırılması için talepte bulunmuştur. Bunun üzerine UEFA'nın Avrupa Ligi organizasyonundan çıkartılan kulüp bu kez de çıkartılma kararını ulusal mahkemelere götürmüştür. Her ne kadar CAS'ın yargılama yetkisini reddeden kulübün başvuruları neticesinde kulüp lehine karar verilmişse de FIFA ve UEFA ulusal mahkemelerin bu kararlarını dikkate almamıştır.²⁸⁶ Ancak bu

²⁸⁵ “The Deportivo de La Coruña case - Fine and ban on the President, Lendoiro”, <https://www.fifa.com/who-we-are/news/the-deportivo-coruna-case-fine-and-ban-the-president-lendoiro-70184> (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2021).

²⁸⁶ UEFA Statüsü'nün 59'uncu maddesi,

“1. Her üye dernek, tüzüklerine, kendisinin, liglerinin, kulüplerinin, oyuncularının ve görevlilerinin UEFA'nın tüzüklerine, yönetmeliklerine ve kararlarına her zaman saygı göstermeyi ve CAS'ın Lozan'daki yargı yetkisini tanımayı kabul ettiği bir hüküm içerecektir.

2. Her üye dernek, liglerin, kulüplerin, oyuncuların ve diğer görevlilerin bu yükümlülükleri kabul etmesini sağlayacaktır.”;

UEFA Statüsü'nün 61'inci maddesi,

“1. CAS, sıradan bir tahkim mahkemesi sıfatıyla aşağıdaki anlaşmazlıkları ele almak için herhangi bir olağan mahkeme veya başka bir tahkim mahkemesinin dışında münhasır yargı yetkisine sahip olacaktır:

- a) UEFA ile dernekler, ligler, kulüpler, oyuncular veya görevliler arasındaki anlaşmazlıklar;
 - b) dernekler, ligler, kulüpler, oyuncular veya görevliler arasındaki Avrupa ve boyut anlaşmazlıkları.
2. CAS, anlaşmazlığın bir UEFA organının yetki alanına girmemesi durumunda, yalnızca olağan bir tahkim mahkemesi sıfatıyla müdahale edebilir.”;

UEFA Statüsü'nün 62'nci maddesi,

“1. Bir UEFA organı tarafından alınan herhangi bir karar, herhangi bir olağan mahkeme veya başka bir tahkim mahkemesi hariç olmak üzere, temyiz tahkim organı olarak CAS nezdinde münhasıran itiraz edilebilir.

2. Temyiz hakkı yalnızca bir karardan doğrudan etkilenen taraflara aittir.

3. CAS'a itiraz etme süresi, söz konusu kararın alınmasından itibaren on gündür.

4. CAS nezdinde itiraz, ancak UEFA'nın dahili prosedürleri ve çözüm yolları tükendikten sonra yapılabilir...”;

tip vakalar, spor yönetim organlarını tahkim şartına güçlü bir bağlılık mesajı vermeye sevk etmiştir.

Görüldüğü üzere her ne kadar tahkim anlayışı tarafların özgür rızasına dayanarak ortaya çıkmışsa da günümüzde CAS spor için ulus ötesi bir hukuk düzeni oluşturmuştur. Öyle ki artık ulusal ve uluslararası spor kuruluşları belirttiğimiz üzere uyuşmazlıkların çözümü için mensuplarını CAS'a başvurmaya mecbur bırakmaktadır. Dolayısıyla CAS'a başvuru sporcular için özgür bir karar değil, zorunlu bir koşulun sonucu haline gelmiştir. Bu yönüyle CAS, dünyanın en etkili tahkim kurumlarından biri olarak kabul edilse de spor uyuşmazlıkları üzerinde münhasır yargı yetkisine sahip olan ve tarafları bir devlet mahkemesine veya başkaca bir tahkim merkezine başvurma hakkından mahrum bıraktığından ciddi eleştirilere maruz kalmaktadır.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, CAS'ın merkezi İsviçre'nin Lozan şehrinde olduğundan tahkim yargılaması da İsviçre hukukuna tabidir. Bu doğrultuda İsviçre Federal Yüksek Mahkemesi'nin spor dünyasında yaşanan gelişmeleri yakından takip ettiği görülmektedir. Buna göre, sporun aktörleri arasında tahkim şartını içeren bir anlaşma olmasa dahi sporcular belirli spor yönetim kuruluşlarının ilke ve kuralları kapsamında yer aldıkları için onların tüm düzenlemelerini kabul etmiş sayılırlar. Öyle ki, ulusal bir spor yönetim kuruluşunun düzenlemeleri tahkim şartını içermese de çeşitli hükümlerle CAS'a atıfta bulunan FIFA düzenlemelerine çokça atıf içermektedir. Bu halde Yüksek Mahkeme ulusal spor kuruluşunun parçası olduğu uluslararası kuruluşun tahkim hükümlerinin ulusal kuruluş için de geçerli olduğunu kabul eder.²⁸⁷ Kısaca, ulusal spor kuruluşlarının düzenlemelerinde yer almasa dahi uluslararası bir spor kuruluşunun tüzük ve yönetmeliklerinde tahkim şartının bulunması CAS'ın yargı yetkisinin tanınması için yeterlidir.

CAS, spor yönetim kuruluşlarının ırkçılık ve ayrımcılık ihlallerine ilişkin kararlarını temyiz mercii sıfatıyla incelemektedir. Bunun dayanağını ise R47 CAS

²⁸⁷ Dodo v. Fédération Internationale de Football Association (FIFA) and World Anti-Doping Agency (WADA), 4A_460 / 2008, par. 6.1-6.4, Dijital Erişim: <https://www.swissarbitrationdecisions.com/jurisdiction-of-the-cas-arbitral-clause-by-reference-to-regulati> (Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2021).

Kodu oluşturmaktadır.²⁸⁸ Buradan hareketle CAS, spor yönetim kuruluşlarının disiplin sürecine ve ilgili disiplin düzenlemelerine bağlı kalarak insan onuruna yönelik hakaretleri önlemeyi amaçlar. CAS içtihatlarına göre ihlale neden olan davranışın ırkçı veya ayrımcı bir niyetle yapıldığının ispatı şart değildir. Genel olarak ırkçılığa ilişkin ihlaller değerlendirilirken uygulanan kriter; sahada, tribünde veya herhangi bir yerde gerçekleştirilen eylemin insan onuruna hakaret teşkil ettiği sonucuna makul olarak varabilen nesnel izleyicinin algısıdır.²⁸⁹ Bu bağlamda sahaya şışirilebilir bir muzun fırlatılması, ırkçılığı çağrıştırdığı gerekçesiyle, CAS tarafından açıkça ırkçı bir davranış olarak nitelendirilmiştir.²⁹⁰ İspat standardı bakımından ise önceki kısımlarda bahsedilen “rahat tatmin” standardı CAS için de geçerlidir.²⁹¹

Sporda ırkçılık ve ayrımcılık olayları genellikle ifade özgürlüğünü gündeme getirmektedir. Yaptırımın muhatapları bu tür durumların AİHS'nin 10'uncu maddesi kapsamında güvence altına alınan ifade özgürlüğü kapsamında korunması gerektiğini ileri sürerler.²⁹² CAS, söz konusu eylemlerin ifade özgürlüğü kapsamında kalıp kalmadığını incelerken spor yönetim kuruluşlarının bu tür davranışlara yaptırım uygulama konusundaki çıkarları ile davranışı gerçekleştirenin ifade özgürlüğünü kullanma çıkarı arasında adil bir dengeleme yapar.²⁹³ Bununla birlikte uygulanacak yaptırım ile ihlalin ağırlığı arasında orantı olması gerektiğini vurgulayan CAS, bir

²⁸⁸ R47 CAS Koduna göre, “Bir federasyon, dernek veya sporla ilgili kuruluşun kararına karşı, söz konusu kuruluşun tüzük veya yönetmeliklerinde öngörüldüğü takdirde veya taraflar belirli bir tahkim anlaşması yapmışsa ve Temyiz Eden kanun yollarını tüketmişse, CAS'a itiraz edilebilir.”

²⁸⁹ Arbitration CAS 2015/A/3874 Football Association of Albania (FAA) v. Union des Associations Européennes de Football (UEFA) & Football Association of Serbia (FAS), award of 10 July 2015; Arbitration CAS 2013/A/3324 & 3369 GNK Dinamo v. Union des Associations Européennes de Football (UEFA), award of 13 June 2014; Arbitration CAS 2013/A/3139 Fenerbahçe SK v. Union des Associations Européennes de Football (UEFA), award of 5 December 2013. Dijital Erişim: [http://jurisprudence.tas-cas.org/Search/results.aspx#k=\(Title:%223139%22\)](http://jurisprudence.tas-cas.org/Search/results.aspx#k=(Title:%223139%22)) (Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2021).

²⁹⁰ Bkz. Arbitration CAS 2015/A/4256 Feyenoord Rotterdam N.V. v. Union des Associations Européennes de Football (UEFA), award of 24 June 2016. Dijital Erişim: <http://jurisprudence.tas-cas.org/Shared%20Documents/4256.pdf> (Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2021).

²⁹¹ Bkz. Arbitration CAS 2014/A/3562 Josip Simunic v. Fédération Internationale de Football Association (FIFA), award of 29 July 2014 (operative part of 12 May 2014). Dijital Erişim: <http://jurisprudence.tas-cas.org/Shared%20Documents/3562.pdf> (Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2021).

²⁹² Bkz. UEFA'nın 13 Şubat 2014 tarihli CSKA Moskow içtihadı. Dijital Erişim: https://editorial.uefa.com/resources/0258-0e304401665e-595e0122f345-1000/uefa_competition_cases_january-june_2014.pdf (Erişim Tarihi: 3 Nisan 2021).

²⁹³ Bkz. Arbitration CAS 2018/A/6007 Jibril Rajoub v. Fédération Internationale de Football Association (FIFA), award of 18 July 2019. Dijital Erişim: <http://jurisprudence.tas-cas.org/Shared%20Documents/6007.pdf> (Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2021).

kararında Irine Deleanu isimli sporcunun ifade özgürlüğü hakkının sınırlarını aşması dolayısıyla verilen cezanın yerinde olduğuna kanaat getirmiş, ancak eyleminin sonuçları asgari düzeyde olduğu için, Deleanu'nun kamuoyu önünde özür dilediği de göz önüne alındığında, yalnızca asgari bir yaptırım uygulanmasının yeterli olacağını ifade etmiştir.²⁹⁴

CAS'ın spor yönetim kuruluşlarının disiplin kararlarını temyiz mercii sıfatıyla incelemesi, temyiz edilen kararda uygulanan yaptırımın orantılılık testinden geçirilmesini kaçınılmaz bir şekilde gerekli kılmaktadır. Yerleşik içtihatlar göre CAS, bir disiplin uyuşmazlığında yer alan olgusal ve yasal yönleri gözden geçirme yetkisini elinde bulundursa da bir disiplin organı tarafından uygulanan yaptırımın düzeyini gözden geçirirken kendini kısıtlamaktadır. Buna göre CAS kurulları yalnızca yaptırımın bariz ve büyük ölçüde orantısız olması durumunda yaptırımları yeniden değerlendirmektedir.²⁹⁵ Böylece CAS meşru, gerekçeli, mantıklı ve iyi kanıtlanmış her türlü karara saygı duymaktadır.

Diğer yandan CAS'ın yerleşik içtihatlarında kesin olarak belirlenmiş üçüncü kişilerin eylemlerinden dolayı spor yönetim kuruluşlarına ve kulüplere herhangi bir kusurları olmasa dahi nesnel bir sorumluluk yüklendiği görülmektedir. Buna göre kulüpler ve taraftarları, eylemlerinin etkilerinin ve ırkçılık meselelerinde kusursuz olma ihtiyacının farkında olmalı veya sonuçlarına katlanmalıdır. Kulüplerin mutlak sorumluluğunun AIHS'nin 6'ncı maddesi ile çelişmediğini ileri süren CAS bu ilke ile taraftarlar veya diğer ilgililere gelecekteki kötü davranışlardan kaçınmaları için daha

²⁹⁴ Bkz. Arbitration CAS 2012/A/3041 Irina Deleanu v. Federation Internationale de Gymnastique (FIG), award of 12 June 2013. Dijital Erişim: <http://jurisprudence.tas-cas.org/Shared%20Documents/3041.pdf> (Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2021).

²⁹⁵ Bkz. Arbitration CAS 2020/A/7090 Club Universidad de Guadalajara, Venados FC Yucatán & CF Correcaminos v. Federación Mexicana de Fútbol (FMF) & Mexican Liga MX/Liga Ascenso MX, award of 19 November 2020; Arbitration CAS 2015/A/3875 Football Association of Serbia (FAS) v. Union des Associations Européennes de Football (UEFA), award of 10 July 2015; Arbitration CAS 2012/A/2762 Bayer 04 Leverkusen v. Union of European Football Associations (UEFA), award of 15 March 2013; Arbitration CAS 2013/A/3139 Fenerbahçe SK v. Union des Associations Européennes de Football (UEFA), award of 5 December 2013. Dijital Erişim: [http://jurisprudence.tas-cas.org/Search/results.aspx#k=\(Title:%223139%22\)](http://jurisprudence.tas-cas.org/Search/results.aspx#k=(Title:%223139%22)) (Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2021).

fazla caydırıcılık sağlarken, gerekli davranış standartlarını karşılamaları halinde onlara bir fayda sağlar.²⁹⁶

Genel olarak CAS'ta yapılan yargılama sonucunda verilen kararlar; tazminata hükmetme, spor yönetim kuruluşu tarafından verilen kararın iptali veya verilen kararın yeniden değerlendirilmesi için geri gönderme, temyiz edilen kararın onanması, düzeltilmesi ve bozulması şeklindedir.

CAS, sonuçları itibariyle davanın taraflarıyla sınırlı olmayan, spor dünyasının tamamını etkileyen önemli kararlar verir. Böylece CAS kararları davayla hiçbir bağlantısı olmayan tüm aktörleri de etkiler. Bu yönüyle yüksek mahkeme benzeri yetkileriyle giderek daha önemli bir hale gelen CAS'ın kurumsal meşruiyeti "sözleşmeye dayalı tahkim modeli" sınırlarını çoktan aşmıştır.²⁹⁷

Verdiği kararlarla spora ilişkin kural ve ilkeleri belirleyen CAS'ın içtihatları bir yandan gelecekteki davalar için verilecek kararlar hakkında emsal oluştururken, diğer taraftan taraflar açısından da ileri sürülebilen normatif katkılardır. CAS bu şekilde öngörülebilir, tutarlı ve sistematik olarak kendi emsal kararlarını takip etmektedir. Nitekim, CAS'ın ana işlevlerinden biri de normatif tekdüzelik ihtiyacıdır.

Son olarak, yukarıda da belirtildiği üzere CAS'ın merkezi İsviçre'nin Lozan şehri olması nedeniyle tahkim yargılaması İsviçre hukukuna tabidir. Dolayısıyla İsviçre'de bulunan tahkim heyetleri İsviçre Federal Mahkemesi'nin denetimine tabi olduğundan CAS da bu denetime tabidir. Bu bağlamda CAS tarafından verilen kararların iptali için bazı istisnai sebeplerin varlığı halinde İsviçre Özel Hukuk Kanunu'nun 190'ıncı maddesi uyarınca İsviçre Federal Mahkemesi'ne başvurmak mümkündür. Bu sebepler şunlardır;

²⁹⁶ Bkz. Arbitration CAS 2013/A/3324 & 3369 GNK Dinamo v. Union des Associations Européennes de Football (UEFA), award of 13 June 2014; Arbitration CAS 2015/A/4256 Feyenoord Rotterdam N.V. v. Union des Associations Européennes de Football (UEFA), award of 24 June 2016; Arbitration CAS 2013/A/3094 Hungarian Football Federation v. Fédération Internationale de Football Association (FIFA), award of 14 January 2014; Arbitrage TAS 2008/A/1688 Club Atlético Madrid SAD c. Union Européenne de Football Association (UEFA), sentence du 9 février 2009. Dijital Erişim: Dijital Erişim: [http://jurisprudence.tas-cas.org/Search/results.aspx#k=\(Title:%223139%22\)](http://jurisprudence.tas-cas.org/Search/results.aspx#k=(Title:%223139%22)) (Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2021).

²⁹⁷ LINDHOLM, a.g.e., s. 1-5.

- Tahkim heyetinin oluşumunun usule uygun olmaması,
- Heyetin yetki alanına girmeyen bir konu hakkında karar vermesi,
- Heyetin talepleri eksiksiz bir biçimde karara bağlamaması,
- Taraflardan birinin savunma hakkının ihlal edilmesi veya taraflara eşit muamele edilmemesi,
- Kamu düzenine aykırı bir karar verilmesi.

Sayılan sebeplerden bir veya birkaçını ileri süren taraf İsviçre Federal Mahkemesi'nde iddia ettiği hususu ispatla mükellef olacaktır.²⁹⁸

3.3.2.4. Bağımsızlığı

CAS 1984 yılında IOC tarafından kurulduğunda statüsünün oluşturulması, üyelerinin belirlenmesi, finansmanın sağlanması gibi temel konularda IOC'nin birtakım yetkileri olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Haliyle bu durum, CAS'ın bağımsızlığını uzun yıllar tartışma konusu yapmıştır. Zamanla bu tartışmalara son vermeye yönelik CAS'ı tam bağımsız ve tarafsız bir hüviyete kavuşturmak amacıyla CAS Statüsü'nde ve ilgili diğer düzenlemelerde birtakım değişiklikler yapılmıştır.

Yapılan düzenlemeler neticesinde Uluslararası Spor Tahkim Konseyi (ICAS) adı altında bir vakıf kurulmuş ve IOC tüm yetki ve görevlerini ICAS'a devretmiştir. ICAS'ın bugün hukukçu vasfını taşıyan yirmi üyesi bulunmaktadır. Yukarıda ifade ettiğimiz üzere bu üyelerin on ikisi IOC ve ona bağlı uluslararası spor kuruluşları tarafından seçilmektedir. Kalan sekiz üye ise bu üyeler tarafından seçilmektedir. Haliyle her ne kadar CAS ile IOC arasında eskisi gibi doğrudan bir bağlılıktan söz edilemese de ICAS'ın ve dolayısıyla CAS'ın halen IOC'un hakimiyeti altında olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Tahkim yargılamasında görev alacak hakemler ICAS tarafından spor yönetim kuruluşlarının da içinde olduğu kuruluşlar tarafından kendisine önerilen isimler arasından seçilmektedir. Klasik tahkim yargılamasında yer alan tarafların uyuşmazlığı çözecek hakemleri serbestçe seçebilmelerine karşın, CAS hakemlerinin belirli bir

²⁹⁸ KOÇAK, a.g.e., 2007b, s.47.

listeden seçilmesi CAS'ın gerçek bir tahkim mercii olarak kabul edilmesi konusunda şüphe uyandırmaktadır. AİHM'ye göre, her ne kadar spor yönetim kuruluşları tahkim yargılamasında görev alacak hakemlerin seçiminde etkili olsalar da sırf bu yüzden hakem listesinde yer alan hakemlerin bağımsız ve tarafsız olmadığını söylemek mümkün değildir.²⁹⁹

Bununla birlikte CAS'ın uluslararası spor kuruluşları tarafından finanse edilmesi, özellikle söz konusu kuruluşların taraf olduğu uyuşmazlıklarda yargılamayı yapacak hakemlerin tarafsızlığını ortadan kaldıracak bir unsur olarak görülebilir. Ancak AİHM bu durumun da CAS'ın tarafsızlığını ve bağımsızlığını ortadan kaldırmaya yeter düzeyde olmadığı kanaatinde.

Bağımsız ve tarafsız bir tahkim yargılaması ancak adil yargılanma hakkının güvence altına alınabilmesiyle mümkündür. AİHS'nin "adil yargılanma hakkı"nı güvence altına alan 6/1'inci maddesi ile mahkemelerde yapılacak yargılamalarda adil yargılanma hakkının güvence altına alınması için uyulması gereken ilkeleri ortaya koymaktadır. Bu noktada özel kişiler tarafından gerçekleştirilen ve klasik anlamda bir ulusal mahkeme niteliği taşımayan tahkim kurumunun AİHS'nin 6/1'inci maddesine aykırılık teşkil edip etmediğine yönelik tartışmalar vardır.

Belirtmek gerekir ki, AİHM her fırsatta AİHS'nin 6/1'inci maddesinin özel kişilerin uyuşmazlıklarını tahkim vasıtasıyla çözmesine engel olmadığını ileri sürmektedir. Bireyler yapacakları bir anlaşma ile ihtilaflarını çözme yetkisini tahkime verebilirler. Bu halde bireyler, AİHS'nin 6/1'inci maddesinde belirtilen tüm haklardan kendi özgür iradeleriyle feragat ederek tahkim yolunu tercih ederler. Kısaca taraflar uyuşmazlıklarını özel bir tahkim merciiine sunmakta ve buradan çıkacak karara da tabi olmaktadır. AİHM, mahkemeye erişim hakkından veya adil yargılanmanın güvencelerinden feragat etmeyi ilke olarak AİHS'ye aykırılık olarak değerlendirmemektedir.³⁰⁰

²⁹⁹ Mutu and Pechstein v. Switzerland, AİHM Başvuru No: 40575/10-6747/10, par. 157, Dijital Erişim: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-186828> (Erişim Tarihi: 7 Şubat 2021).

³⁰⁰ Bkz. Deweer v. Belgium, AİHM Başvuru No: 6903/75, par. 49, Dijital Erişim: [https://cambodia.ohchr.org/sites/default/files/echrsources/Deweer%20v.%20Belgium%20\[27%20Feb%201980\]20\[EN\].pdf](https://cambodia.ohchr.org/sites/default/files/echrsources/Deweer%20v.%20Belgium%20[27%20Feb%201980]20[EN].pdf) (Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2021).

Bununla birlikte, AİHM'nin yerleşik içtihatlarına göre AİHS'nin 6/1'inci maddesinde sayılan haklardan ancak hiçbir zorlama veya dayatma olmadan vazgeçilebilir. Nitekim Deweer-Belçika davasında başvuran bazı suçlamalara muhatap kalmış ve yargılaması devam ederken kendisine tehditle “dostane çözüm” teklif edilmiştir. AİHM, bu durumda başvurana uygulanan baskının AİHS ile hiçbir şekilde bağdaşmadığını vurgulamış ve bu sebeple başvuranın adil yargılanma güvencelerinden feragat etmesinin geçerli olmadığına hükümederek AİHS'nin 6/1'inci maddesi uyarınca ihlal kararı vermiştir.

Ekonomik bir baskı ise mutlaka bir kısıtlama oluşturmaz. Avrupa İnsan Hakları Komisyonu Axelsson-İsveç davasındaki kararında, ekonomik birliklerin sözleşmelerinde yer alan bireyler arasındaki ihtilafları çözmeye yönelik tahkim hükümlerinin hukuka uygun olduğunu ve hatta bu hükümler sayesinde kamusal yargı yükü hafifleyeceğinden hükümlerin kamu yararına da hizmet ettiğini belirtmiştir.³⁰¹ Dolayısıyla çeşitli düzenlemelerde yer alan tahkim şartının kısıtlayıcı olmadığını söylemek mümkündür. Nitekim bireyler, ilgili kuruluşa üye olduklarında tahkim şartından haberdarlardır ve bunu kabul ederek katılırlar.

Öte yandan, adil yargılanma hakkının olmazsa olmaz ilkelerinden biri yasayla kurulmuş bağımsız ve tarafsız mahkemenin varlığıdır. AİHM, Pechstein davasında, AİHS'nin 6/1'inci maddesinde öngörülen bağımsız ve tarafsız bir mahkemeden söz edebilmek için mutlaka klasik anlamda ulusal bir mahkemenin varlığına gerek olmadığını, tahkim yargılamasının da mahkemeye erişim hakkını sağladığını belirtmiştir.³⁰²

Mahkeme, söz konusu maddede geçen “mahkeme” kavramının yargılama yetkisine sahip olan, taraflara ve yürütme organına karşı bağımsız olma gibi gerekliliklere uyan tüm organları kapsadığını belirtmiştir. Bu çerçevede AİHM, CAS'ın hukuk kurallarına uygun bir şekilde yargılama yaptığını, kararlarının yargısal

³⁰¹ Jon Axelsson and Others against Sweden, AİHK Başvuru No: 11960/86, Dijital Erişim: <https://www.sorenoman.se/documents/rattsfall/europadomstolens-avgorande-1990-07-13-axelsson.pdf> (Erişim Tarihi: 23 Mayıs 2021).

³⁰² Mutu and Pechstein v. Switzerland, AİHM Başvuru No: 40575/10-6747/10, par. 94, Dijital Erişim: <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-186828> (Erişim Tarihi: 7 Şubat 2021).

bir karar niteliği taşıdığını ve ulusal mahkemeler tarafından verilmiş kararlar gibi sonuç doğurduğunu kabul etmiş ve netice olarak “yasayla kurulmuş mahkeme” görünümünde olduğu sonucuna varmıştır.³⁰³

³⁰³ Mutu and Pechstein v. Switzerland, AİHM Başvuru No: 40575/10-6747/10, par. 139, Dijital Erişim: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-186828> (Erişim Tarihi: 7 Şubat 2021).

SONUÇ

Hayatımızın önemli ve ayrılmaz bir parçası haline gelen spor, toplumun bütün kesimlerini bir araya getirirken, aynı zamanda dünyanın hemen her yerinde spor ile ilgili kurumsal yapılar oluşturulmuş ve bu kapsamda yasal çalışmalar yapılmıştır. Ayrıca spor alanında geliştirilen ve sporu temel bir insan hakkı olarak kabul eden birçok ulusal ve uluslararası politika belgesi hayata geçirilmiştir.

Diğer yandan, yargısal sürecin bir parçası olmayan “soft law” ile yalnızca yargısal yollarla değil, bildiri ve politika gibi araçlarla da insan hakları hukuku spor dünyasına entegre olmuştur. Buradaki en önemli somut gelişme BM İş Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri’nin kabul edilmesidir. İlkeler genel olarak özel hukuka tabi gerçek ve tüzel kişiler arasındaki ilişkiler bakımından özellikle iş dünyasının nelere dikkat etmesi gerektiği, insan hakları kapsamında geliştirilebilecek yaklaşımların neler olduğu, ihlallerin nasıl önlenebileceği gibi temel hususları belirlemektedir.

“Koru, saygı göster ve düzelt” anlayışı üzerine kurulan Rehber İlkeler uyarınca spor yönetim kuruluşları, yapacakları düzenlemelerle insan haklarını korumakla yükümlü hale gelmişlerdir. Koruma yükümlülüğünün yanı sıra insan haklarına saygı gösterme sorumluluğu da olan kuruluşların, insan hakları açısından bireylerin zarar gördüğü hallerde çözüm yolu sundukları da görülmektedir.

Sporadaki kural ve ilkeleri düzenleyen spor yönetim kuruluşları daha çok kâr amacı gütmeyen dernek statüsünde olup, bu nitelikleri sayesinde örgütlenme özgürlüğü güvencesi olan ülkelerde önemli ölçüde özerkliğe sahiptirler. Bu bağlamda devletin düzenleme sınırları içinde yer almayan ve özerk bir alan olarak kabul edilen spor ile insan hakları arasında uzunca bir süre ilişki kurulamamıştır. Paralelinde insan haklarına ilişkin kural ve ilkelerin öncelikle devlet-birey ilişkilerinde uygulanabileceği, sporun özel aktörleri arasında uygulanamayacağı ileri sürülmüştür. Ancak gelinen noktada toplum içinde eşit ilişkilere sahip olmayan bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin kolayca ihlale uğrar hale gelmesi devletlerin bu bireylere karşı koruyucu bir yaklaşım sergilemesini gerekli kılmıştır.

İnsan hakları sorumluluğunun temel ilkelerinden biri, devletin normalde kendisine ait olan görev ve yetkilerini özel hukuka tabi gerçek ve tüzel kişilere kısmen veya tamamen devrettiğinde, AİHS kapsamında güvence altına alınmış insan hakları sorumluluğundan kurtulamayacağı olduğuna göre ne kadar özerk olurlarsa olsunlar kanunlarla kurulan, disiplin ve yönetim alanında münhasıran yargı yetkisine sahip tekel niteliğindeki spor kuruluşları devletin fonksiyonlarından birini ifa ettiklerinden temel haklara da riayet etmekle yükümlüdürler. Nitekim, spor yönetim kuruluşlarının ve spor tahkim kurullarının insan hakları ihlaline neden olan eylemlerinden doğan sorumluluğun ilgili devlete atfedildiği görülmektedir. Bu da artık insan hakları hukukunun ve temel hakların sporda bir rolü olmadığı yönündeki yaklaşımın geçerli olmadığını gözler önüne sermektedir.

Sporun zamanla gelişip çok büyük bir toplumsal olay haline gelmesiyle spor her ne kadar saygı, sevgi, hoşgörü, fair-play gibi önemli değerlerin yaygınlaşması bakımından güçlü bir araç olsa da çoğu zaman ırkçılığın ve ayrımcılığın baş gösterdiği bir alan haline gelmiştir. Oyuncuların kendi aralarında, seyirci grupları arasında, yöneticiler, antrenörler veya medya tarafından gerçekleştirilen ırkçılık olayları yıllardır spor hayatının çirkin yüzlerinden biri olmuştur.

Sporla ilgili sorumluluğumuz, sporun birçok tutkulu savunucusunun gururlu iddialarına uymasını ve gerçekten olumlu bir sosyal güç haline gelmesini sağlamak için elimizden gelen her şeyi yapmaktır. Sporun potansiyel önemi, yenilecek bir 'ötekinin' inşasına bağlı olsa da aynı zamanda farklılığı aşma yeteneğine sahip, ortak, karşılıklı olarak anlaşılabilir bir tutkuyu temsil etmesidir.

İrkçı eylemlerin spor alanlarında gittikçe yaygın bir hale gelmesi endişe boyutlarını çoktan aşmıştır. Ulusal ve uluslararası spor yönetim kuruluşlarının bu eylemlerin önüne geçebilmek adına attığı adımlar oldukça değerlidir. Zira spor alanları hemen her kesimin ilgi odağındadır. Bu yüzden sporun her seviyesinde ve dünyanın her yerinde, doğrudan ya da dolaylı olarak gerçekleştirilen her türlü ırkçı eylemin cezasız kalmaması büyük önem arz eder. Bütün spor camiası her fırsatı olumlu değerlendirerek sporun birleştiriciliğini en üst düzeye çıkarmalı ve ırkçılığı spor alanlarından süratle temizlemelidir.

Futbolda ırkçılıkla mücadele için ise caydırıcı hükümlerin teorik anlamda düzenlenmesi kadar, bu hükümlerin pratikte uygulanması da oldukça önemlidir. Öyle ki, futbolda ortaya çıkan ırkçı eylemlerin artarak devam etmesinin en önemli sebebi ulusal ve uluslararası spor kuruluşlarının caydırıcı cezalarının olmaması veya uygulamamasıdır. Bununla birlikte üzerinde durulması gereken bir diğer önemli nokta, ırkçı eylemler neticesinde spor kuruluşları ve kulüpler kadar eylemi gerçekleştiren bireylerin de doğrudan cezalandırılması gerektiğidir. Gerçekten de ulusal ve uluslararası spor kuruluşlarının disiplin düzenlemelerinde yer alan maddelerin birçoğu spor kuruluşları, kulüp, oyuncu, hakem veya diğer görevlileri kapsamaktadır. Bu tür eylemleri gerçekleştirenler ise çoğunlukla taraftarlardır. Haliyle ilgili taraftarların uzun yıllar ve hatta ömür boyunca seyirden menedilmesi gerekir.

Netice olarak, ırkçılıkla mücadele için çok ciddi bir insan hakları eğitimine ihtiyaç vardır. Bu kapsamda ırkçılığa karşı eğitimin geliştirilmesi, toplumun her kesimine mensup üyelerinin bilinçlendirilmesi, mevzuatın sistematik biçimde uygulanması, medyanın katılımı ve sorumluluğu kabul etmesi için herkese davette bulunulması ve bu tartışmalar neticesinde ortaya çıkan ana eylem hatlarının belirlenmesiyle mümkündür. Bunlar şunları gerektirebilir:

- Irkçı davranışlara karşı açıkça meydan okumak: Bu durum toplumun genelinde katı polislik, sporda kulüp duyuruları, yasaklar veya kovuşturma yoluyla olabilir.
- Eğitim: Irkçılık “öteki”nin bilgisizliği üzerine kuruluysa, eğitim aşinalığı artırılarak hoşgörü teşvik edilmelidir.
- Azınlık etnik grupların katılımını teşvik etmek: Azınlık etnik gruplara aidiyeti olan insanların spor alanlarındaki sayısı artırılabilir ve böylece kendilerini daha az yabancı hissetmeleri sağlanabilir.
- Spor kuruluşlarına yönelik kamuoyu baskısı: Irkçılığın bireysel boyutunun yanında örgütsel olanı da kabul edilerek, kuruluşlar ve organları ırksal eşitliği teşvik etme sorumluluklarını kabul etmeye zorlanabilir.
- Katılımı teşvik edici mekanizmalar oluşturmak: Örneğin belirli azınlık etnik topluluklarının üyeleri için özel olarak koçluk veya hakemlik kursları

düzenleyerek ya da az temsil edilen azınlıklardan kişileri var olan komitelere dahil ederek, ayrımcılığı gidermeye yönelik çalışmalar yapılabilir.

- İnsan hakları alanında uzman hukukçuların ilgili kurullarda görevlendirilmesi: Spor kuruluşlarının bünyesinde bulunan disiplin organlarında ve tahkim mercilerinde görev alacak üye veya hakemlerin insan hakları alanında uzmanlaşmış hukukçulardan oluşması sağlanabilir.

KAYNAKÇA

ALM Jens, Action for Good Governance in International Sports Organisations, Danish Institute for Sports Studies, Copenhagen, Denmark, 2013.

Ana Britannica, **Genel Kültür Ansiklopedisi**, Cilt 11, Ana Yayıncılık ve Sanat Ürünlerini Pazarlama A.Ş, Baskı: Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul, 1986.

Andreff, WLADİMİR; “Globalisation of the sports economy”, **Rivista Di Diritto Ed Economia Dello Sport**, C: 4, S: 3, 2008, s. 13-32.

AŞAR, Sevim; Irk ve Irkçılık Üzerine Tartışmalar ve Yeni Irkçılık, Hacettepe Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009.

ATAÖV, Türkkaya; Çatışmaların Kaynağı Olarak Ayrımcılık, A.Ü. S.B.F. İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Ankara, 1996.

AYBEY, Simge; Spor Yönetimi Dersleri, Kadir Has Yayınları, İstanbul, 2009.

BOYAR, Oya; “Devletin Pozitif Yükümlülükleri ve Dolaylı Yatay Etki”, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa: Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Kapsamında Bir İnceleme, Avrupa Konseyi, Ankara, 2013.

BRUCE, Steve ve YEARLEY, Steven; The SAGE Dictionary of Sociology, SAGE Publications, London, 2005.

CAN, Osman; “”Dolaylı Etki” ve “İyi Yönetişim” Kuramları Üzerinden Anayasa Mahkemesi İçtihatlarına İlişkin Bazı Gözlemler”, Anayasa Yargısı, C: 35, S: 1, 2018, ss. 23-44.

CANDAN, Tolga; “Avrupa Birliği’nin Spor Alanında Düzenleme Yapma Yetkisinin Kapsamı ve Sınırları”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 9, S: 2, 2018, ss. 237-258.

CHAPPELET, Jean-Loup; Autonomy of Sport in Europe, Avrupa Konseyi, 2010.

ÇOLAKOĞLU, Tekin ve ERTURAN, E. Esra; “Spor Federasyonlarının Özerkleşmeleri ve Hukuksal Boyutunda Spor Hukuku Gereksinimleri”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, C: 8, S: 27, 2009, ss. 323-335.

DEVER, Ayhan; Sporda Ayrımcılık Milliyetçilik-Irkçılık-Toplumsal Cinsiyet, Gazi Kitabevi, Ankara, 2020.

DOVIDIO, John F. ve GAERTNER, Samuel L.; “Reducing Prejudice: Combating Intergroup Biases”, Current Directions in Psychological Science, C: 8, S: 4, 1999, ss. 101-105.

DUVAL, Antoine ve HEERDT Daniela; “FIFA and Human Rights – a Research Agenda”, Tilburg Law Review, C: 25, S:1, 2020, ss. 1-11.

ERDOĞAN, Mustafa; “İnsan Haklarına Kavramsal Bir Yaklaşım”, **Düşünüyorum Dergisi**, İnsan Hakları Özel Sayısı, 2019, ss. 7-16.

ERKİNER, Kısmet ve **SOYSÜREN**, Ali; **Spor Hukuku Dersleri**, Kadir Has Üniversitesi Spor Hukuku Araştırma ve Uygulama Merkezi, Kadir Has Üniversitesi Yayınları No: 2, İstanbul, 2007.

ESENDAL, Nihan; “Spor Hukuku Uyuşmazlıklarının Tahkim Yoluyla Çözümü”, **Terazi Aylık Hukuk Dergisi**, C: 4, S: 40, 2009, ss.127-144.

FENTON, Steve; **Etnisite, Irkçılık, Sınıf ve Kültür** (Çeviren: Nihat Şad), Phoenix Yayınları, Ankara, 2001.

Football Passions, **Report of Research Conducted by The Social Issues Research Centre** Commissioned by Canon, Oxford, 2008.

FORSTER John, **POPE** Nigel; **The Political Economy of Global Sporting Organisations**, Routledge, London, 2004.

GEMALMAZ, H. Burak; “Applicability of Human Rights Standards in Turkish Football Arbitration: the Contribution of the European Court of Human Rights”, **The International Sports Law Journal**, C: 19, 2019, ss. 38-58.

GODDARD, Lynette; **Contemporary Black British Playwrights Margins to Mainstream**, Palgrave Macmillan, London, 2015.

GÖLCÜKLÜ, Feyyaz ve **GÖZÜBÜYÜK**, A. Şeref; **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması**, 3. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2002.

GÖLCÜKLÜ, Feyyaz; “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde “Adil Yargılama””, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C: 49, S: 1, 1994, ss. 199-234.

GÖZLER, Kemal; **Anayasa Hukukunun Genel Teorisi**, 2. Cilt, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2011.

GÜZELİPEK, Yiğit Anıl; “Neo-Nazizm ve Futbol: Yasaklı Bir İdeolojinin Stadyumlardaki İzdüşümü”, **Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi**, C: 6, S: 2, 2020, ss. 63-75.

HALGREEN, Lars; **European Sports Law: A Comparative Analysis of the European and American Models of Sport**, Copenhagen, 2004.

HIDIR, Özcan; “İslamofobi-Irkçılık-“Kültürel Irkçılık” İlişkisi”, **Ombudsman Akademik**, S: 7, 2017, ss. 23-49.

HUMS Mary, **MACLEAN** Joanne C.; **Governance and Policy in Sport Organizations**, Hathaway, 2004.

KANETİ, Selim; “Anayasa Mahkemesi’nin Kararlarına Göre Anayasa’nın Özel Hukuk Alanına Etkileri”, **Anayasa Yargısı**, Cilt 6, Anayasa Mahkemesi Yay., Ankara, 1989, ss. 19-35.

KARAN, Ulaş “Bireysel Başvuru Kararlarında Ayrımcılık Yasağı ve Eşitlik İlkesi”, **Anayasa Yargısı**, C: 31, S: 1, 2015, ss. 235-306.

KARAN, Ulaş; **Uluslararası İnsan Hakları Hukuku ve Anayasa Hukuku Işığında Eşitlik İlkesi ve Ayrımcılık Yasağı**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017.

KARAOĞLU Ercan; **Spor Hukukunun Temel Kavramları ve Sportif Alanda Doğabilecek Hukuki İhtilaflar**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017.

KARAYEL İsmail Emrah; **ICSID Tahkimi**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021.

KASSIMERIS Christos; **Anti-Racism in European Football: Fair Play for All**, Rowman & Littlefield, ABD, 2009.

KOCA, Canan ve **ÖZTÜRK** Pınar; “Uluslararası Politika Belgeleri Kapsamında Spor ve Toplumsal Cinsiyet Politikaları”, **Hacettepe Spor Bilimleri Dergisi**, C: 29, S: 3, 2018, ss. 114-130.

KOCA, Canan; **Sporda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması**, CEİD Yayınları, Ankara, 2018.

KOÇAK, Talat Emre; “CAS Kararlarına Karşı Başvurulabilecek Kanun Yolları”, **TFF Tamsaha Dergisi**, 2007b., s. 47.

KOÇAK, Talat Emre; **Türkiye Futbol Federasyonu Tahkim Kurulu**, İstanbul Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007a.

KURU, Baki ve **ARSLAN**, Ramazan ve **YILMAZ**, Ejder; **Medeni Usul Hukuku**, 20. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009.

LAWSON, Tony ve Joan, **GARROD**; **Dictionary of Sociology**, Taylor & Francis Group, London, 2001.

LEWANDOWSKI, Wojciech ; “The Implications of the Recent Jurisprudence of the Court of Justice of the European Union for the Protection of the Fundamental Rights of Athletes and the Regulatory Autonomy of Sporting Federations”, **Tilburg Law Review**, C: 25, S: 1 2020, ss. 55-66.

LINDHOLM, Johan; “A legit supreme court of world sports? The CAS(e) for reform” **The International Sports Law Journal**, C: 21, S: 1-2, 2021, ss 1-5.

MEIER, Henk Erik ve **GARCIA**, Borja; ‘Protecting Private Transnational Authority against Public Intervention: FIFA’s Power over National Governments’, **Public Administration**, C: 93, S: 4, Wiley, ABD, 2015, ss. 890-906.

MOSES, Margaret L.; **The Principles and Practice of Internatioal Commercial Arbitration**, Cambridge University Press, Cambridge, 2017.

ONUR, Hilal; “Öteki Sorunsalının “Alterite” Kavramı Çerçevesinde Yeniden Okunması Üzerine Bir Deneme”, **Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakülte Dergisi**, C: 21, S: 2, 2003, ss. 255-277.

P. **BUTZLER**, Bodo P. ve **SCHODDERT**, Lisa; “Constitutionalizing FIFA: Promises and Challenges”, **Tilburg Law Review**, C: 25, S: 1, 2020, ss. 40-54.

POROY, Mehmet Akif; “Yatay İlişkilerde Pozitif Sorumluluk İnsan Haklarının Yatay İlişkilerde Geçerliliği”, **İstanbul Barosu Dergisi**, C: 80, S: 3, 2006, ss. 1005-1011.

QURAIŞI, Muzammil ve **PHILBURN**, Rob; **Researching Racism: A Guidebook for Academics and Professional Investigators**, SAGE Publications, California, 2015.

RUGGIE, John G.; **For Game For World**, Harvard University, 2016.

SAYAR, Mustafa Kemal; **Avrupa Birliği Ülkelerinde İslamofobi**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, 2014.

SPENCER, Stephen; **Race and Ethnicity: Culture, Identity and Representation**, Routledge, İkinci Baskı, London, 2014.

Sporda Hak İhlalleri ve Denetim Çalıştay Raporu, T.C. Kamu Denetçiliği Kurumu Yayınları, Ankara, 2018.

SUNAY, Reyhan; “İnsan Haklarının Yatay Etkisi ve Devletlerin Sorumluluğu”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C: 23, S: 1, 2015, ss. 9-52.

TANÖR, Bülent; **Anayasa Hukukunda Sosyal Haklar**, May Yayınları, İstanbul, 1978.

TAŞ, İlkay, **ŞEMŞİT** Sühel ve Sedef **EYLEMER**; “Avrupa Birliği Örneğinde Uluslararası Spor Politikasının Gelişimi: Ekonomik, Sosyal ve Siyasal Boyut”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi**, 2013, C: 4, S: 9, ss. 136-151.

UYGUN, Oktay; “**İnsan Hakları Kuramı**”, İnsan Hakları, ALPKAYA Gökçen ve Diğerleri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000.

UZ, Abdullah; “Sporla İlgili Uyuşmazlıkların Çözümünde Zorunlu Tahkim Yolu: Tahkim Kurulları ve Kararlarının Niteliği Üzerine”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S: 11, 2011, ss. 241-296.

VIEWEG, Klaus; “Spor Hukukunun Büyüsü”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C: 1, S: 1, 2010, ss. 1-39.

VORSTER, J.M.; “Racism, Xenophobia and Human Rights”, **The Ecumenical Review**, C: 54, S: 3, 2002, ss. 296-312.

WEATHERILL, Stephen ; “Is The Pyramid Compatible with EC Law?”, **ASSER International Sports Law Series**, TMC Asser Press, Lahey, 2014, ss. 295-309.

YU, Hong-lin; “A Theoretical Overview of the Foundations of International Commercial Arbitration”, **Contemporary Asia Arbitration Journal**, C: 1, S: 2, 2008, ss. 255-286.

DİJİTAL KAYNAKLAR

Anayasa Mahkemesi Kararları, Dijital Erişim: <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/> (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2021).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları, Dijital Erişim: <https://hudoc.echr.coe.int> (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2021).

Avrupa Mahkemesi Raporları, Dijital Erişim: <https://eur-lex.europa.eu/collection/eu-law/eu-case-law.html> (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2021).

CAS İçtihatları, Dijital Erişim: <http://jurisprudence.tas-cas.org> (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2021).

FIFA İçtihatları, Dijital Erişim: <https://www.fifa.com/who-we-are/legal/judicial-bodies/> (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2021).

<https://64parishes.org/entry/knights-of-the-white-camellia> (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2021).

<https://symbolsage.com/sun-cross-meaning/> (Erişim Tarihi: 5 Nisan 2021).

https://tr.wikipedia.org/wiki/Hitler_selamı (Erişim Tarihi: 30 Mart 2021).

[https://tr.wikipedia.org/wiki/Kara_Güneş_\(sembol\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Kara_Güneş_(sembol)) (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2021).

https://tr.wikipedia.org/wiki/Ku_Klux_Klan (Erişim Tarihi: 5 Nisan 2021).

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Pegida> (Erişim Tarihi: 17 Nisan 2021).

<https://www.adl.org/education/references/hate-symbols/sieg-heil> (Erişim Tarihi: 30 Mart 2021).

<https://www.adl.org/education/references/hate-symbols/triskele> (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2021).

<https://www.adl.org/resources/glossary-terms/extreme-right-radical-right-far-right> (Erişim Tarihi: 1 Nisan 2021).

<https://www.bkms-system.net/bkwebanon/report/clientInfo?cin=bkms&c=-1&language=eng> (Erişim Tarihi: 6 Ocak 2021).

<https://www.bloodandhonourworldwide.co.uk/bhww/> (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2021).

<https://www.britannica.com/topic/Celt-people> (Erişim Tarihi: 4 Nisan 2021).

<https://www.britannica.com/topic/Confederate-States-of-America> (Erişim Tarihi: 4 Nisan 2021).

<https://www.britannica.com/topic/SA-Nazi-organization> (Erişim Tarihi: 14 Nisan 2021).

<https://www.britannica.com/topic/SS> (Erişim Tarihi: 11 Nisan 2021).

<https://www.britannica.com/topic/white-supremacy> (Erişim Tarihi: 5 Nisan 2021).

<https://www.counterextremism.com/supremacy/combat-18> (Erişim Tarihi: 11 Nisan 2021).

<https://www.counterextremism.com/supremacy/english-defence-league-edl> (Erişim Tarihi: 17 Nisan 2021).

<https://www.farenet.org/about-fare/> (Erişim Tarihi: 8 Mayıs 2021).

<https://www.farenet.org/news/afc-recognise-japanese-rising-sun-flag-discriminatory/> (Erişim Tarihi: 4 Nisan 2021).

<https://www.fifa.com/who-we-are/news/fifa-executive-committee-sets-presidential-election-for-26-february-20-2666448> (Erişim Tarihi: 4 Kasım 2020).

<https://www.fifa.com/who-we-are/news/the-deportivo-coruna-case-fine-and-ban-the-president-lendoiro-70184> (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2021).

<https://www.fifa.com/worldcup/news/fifa-sanctions-several-football-associations-after-discriminatory-chan-2755350> (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2021).

<https://www.forbes.com/sites/kellyphillipserb/2014/06/16/world-cup-mania-figuring-out-fifa-soccer-tax/?sh=5f0a95ab44a7> (Erişim Tarihi: 24 Aralık 2020).

<https://www.foxsports.com/soccer/fifa-world-cup/history> (Erişim Tarihi: 13 Kasım 2020).

<https://www.independent.co.uk/sport/football/news/what-when-nicolas-anelka-banned-five-matches-performing-gesture-premier-league-match-9158322.html> (Erişim Tarihi: 1 Nisan 2021).

<https://www.jewishvirtuallibrary.org/neo-nazism-2> (Erişim Tarihi: 1 Nisan 2021).

<https://www.kickitout.org/about-us> (Erişim Tarihi: 29 Mart 2021).

<https://www.kickitout.org/Handlers/Download.ashx?IDMF=6bacb4ea-3de7-43d3-b3df-a191adf6a559> (Erişim Tarihi: 29 Mart 2021).

https://www.olimpiyatkomitesi.org.tr/Detay2/Fair_Play/28/1 (Erişim Tarihi: 22 Kasım 2020).

<https://www.splcenter.org/fighting-hate/extremist-files/ideology/white-nationalist> (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2021).

<https://www.swissarbitrationdecisions.com/jurisdiction-of-the-cas-arbitral-clause-by-reference-to-regulati> (Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2021).

<https://www.tas-cas.org/en/general-information/history-of-the-cas.html> (Erişim Tarihi: 16 Mayıs 2021).

<https://www.theguardian.com/football/2004/jun/22/euro2004.sport9> (4) (Erişim Tarihi: 13 Nisan 2021).

<https://www.thepfa.com/-/media/Files/pfa-charity-ai-research-study.pdf?la=en> (Erişim Tarihi: 29 Mart 2021).

<https://www.uefa.com/futsaleuro/news/0257-0def66230437-f2a41aa5a9ce-1000--ten-match-ban-for-belgium-s-omar-rahou/?referrer=/disciplinary/news/newsid=2067456> (Erişim Tarihi: 1 Nisan 2021).

<https://www.uefa.com/insideuefa/social-responsibility/news/0254-0d7de525d633-bc8a31d550d8-1000--euro-respect-campaign-launched/> (Erişim Tarihi: 8 Mayıs 2021).

<https://www.uefa.com/insideuefa/social-responsibility/overview/> (Erişim Tarihi: 4 Kasım 2020).

PHILLIPS, Kelly; “World Cup Mania: Figuring Out FIFA, Soccer & Tax”, <https://www.forbes.com/sites/kellyphillips/2014/06/16/world-cup-mania-figuring-out-fifa-soccer-tax/?sh=5f0a95ab44a7> (Erişim Tarihi: 24 Aralık 2020).

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlüğü. Dijital Erişim: www.tdk.gov.tr (Erişim tarihi: 15 Ocak 2021).

UEFA İçtihatları, Dijital Erişim: <https://disciplinary.uefa.com/cases/> (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2021).

BELGELER

2026 FIFA Dünya Kupası Final Müsabakasının Yerinin Seçilmesine İlişkin FIFA Yönetmeliği, Dijital Erişim: <https://img.fifa.com/image/upload/stwvxqphxp3o96jxwqor.pdf> (Erişim Tarihi: 1 Ocak 2021).

2026 FIFA Dünya Kupası İçin Teklif Verme Süreci Kılavuzu, Dijital Erişim: <https://img.fifa.com/image/upload/hgopypqqftviladnm7q90.pdf> (Erişim Tarihi: 1 Ocak 2021).

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Dijital Erişim: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_TUR.pdf (Erişim Tarihi: 12 Kasım 2020).

Avrupa Spor Şartı, Dijital Erişim: <https://rm.coe.int/16804c9dbb> (Erişim Tarihi: 12 Kasım 2020).

Berlin Deklarasyonu, Dijital Erişim: <http://unescoittralee.com/wp-content/uploads/2017/11/Dec-of-Berlin-English.pdf> (Erişim Tarihi: 22 Kasım 2020).

Birleşmiş Milletler İş Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri, Dijital Erişim: https://www.ohchr.org/documents/publications/guidingprinciplesbusinesshr_en.pdf (Erişim Tarihi: 17 Aralık 2020).

Birleşmiş Milletler UNESCO Uluslararası Beden Eğitimi, Fiziksel Aktivite ve Spor Şartı, Dijital Erişim: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000235409> (Erişim Tarihi: 22 Kasım 2020).

CAS Kodları, Dijital Erişim: <https://www.tas-cas.org/en/arbitration/code-procedural-rules.html> (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2021).

FIFA Ayrımcılık ve Çeşitlilik Üzerine Kılavuzu, Dijital Erişim: <https://resources.fifa.com/image/upload/diversity-and-anti-discrimination-at-fifa.pdf?cloudid=arn2ylavxd26pnn2183i> (Erişim Tarihi: 28 Mart 2021).

FIFA Disiplin Kodu, Dijital Erişim: <https://resources.fifa.com/image/upload/fifa-disciplinary-code-2019-edition.pdf?cloudid=i8zsjk8xws0pyl8uay9i> (Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2021).

FIFA İnsan Hakları Danışma Kurulu Raporları, Dijital Erişim: <https://www.fifa.com/who-we-are/official-documents/> (Erişim Tarihi: 1 Ocak 2021).

FIFA İnsan Hakları Politikası, Dijital Erişim: <https://img.fifa.com/image/upload/kr05dqyhwr1uhqy2lh6r.pdf> (Erişim Tarihi: 1 Ocak 2021).

FIFA Statüsü, Dijital Erişim: <https://resources.fifa.com/image/upload/fifa-statutes-2020.pdf?cloudid=viz2gmyb5x0pd24qrhrx> (Erişim Tarihi: 3 Ocak 2021).

Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü İşletme Yönetmeliği, Dijital Erişim: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=9656&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 5 Aralık 2020).

Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Sponsorluk Yönetmeliği, Dijital Erişim: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/12/20051222-6.htm> (Erişim Tarihi: 5 Aralık 2020).

ICAS Statüleri, Dijital Erişim: <https://www.tas-cas.org/en/icas/code-icas-statutes.html> (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2021).

IOC 2024 Ev Sahibi Şehir Sözleşmesi, Dijital Erişim: <https://stillmed.olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/Documents/Host-City-Elections/XXXIII-Olympiad-2024/Host-City-Contract-2024-Principles.pdf> (Erişim Tarihi: 13 Ocak 2021).

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB), Dijital Erişim: https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/trk.pdf (Erişim Tarihi: 12 Kasım 2020).

Olimpik Antlaşma, Dijital Erişim: https://www.olimpiyatkomitesi.org.tr/Upload/Menu/624923_ioc_antlasmasi.pdf (Erişim Tarihi: 22 Kasım 2020).

Oyuncu Hakları Evrensel Beyannamesi, Dijital Erişim: https://www.uniglobalunion.org/sites/default/files/files/news/official_udpr.pdf (Erişim Tarihi: 1 Aralık 2020).

Spor Etiği Kuralları, Dijital Erişim: <https://rm.coe.int/16805cecaa> (Erişim tarihi: 28 Kasım 2020).

Spor Üzerine Beyaz Kitap, Dijital Erişim: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52007DC0391> (Erişim tarihi: 28 Kasım 2020).

Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun, Dijital Erişim: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6222.pdf> (Erişim Tarihi: 3 Aralık 2020).

Türkiye Atletizm Federasyonu Disiplin Talimatı, Dijital Erişim: http://www.taf.org.tr/wp-content/uploads/2016/02/Disiplin_talimati_16.12.2015.pdf (Erişim Tarihi: 11 Aralık 2020).

Türkiye Basketbol Federasyonu Disiplin Talimatı, Dijital Erişim: <https://www.tbf.org.tr/docs/default-source/mevzuat/yonergeler/disiplin-talimati.pdf?sfvrsn=4> (Erişim Tarihi: 7 Aralık 2020).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Dijital Erişim: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf> (Erişim tarihi: 17 Kasım 2020).

Türkiye Futbol Federasyonu Disiplin Talimatı, Dijital Erişim:
<https://www.tff.org/Resources/TFF/Documents/TALIMATLAR/Futbol-Disiplin-Talimati.pdf> (Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2021).

Türkiye Futbol Federasyonu Etik Kurulu Talimatı, Dijital Erişim:
<https://www.tff.org/Resources/TFF/Documents/TALIMATLAR/Etik-Kurulu-Talimati.pdf> (Erişim Tarihi 1 Aralık 2020).

Türkiye Futbol Federasyonu Kulüp Lisans ve Finansal Fair Play Talimatı, Dijital Erişim:
<https://www.tff.org/Resources/TFF/Documents/TALIMATLAR/KLFFP-Talimati.pdf> (Erişim Tarihi: 1 Aralık 2020).

Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun, Dijital Erişim:
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5894.pdf> (Erişim Tarihi 5 Mayıs 2021).

Türkiye Futbol Federasyonu Statüsü, Dijital Erişim:
<https://www.tff.org/Resources/TFF/Documents/TFF-KANUN-STATU/TFF-Statusu.pdf> (Erişim Tarihi: 1 Aralık 2020).

Türkiye Futbol Federasyonu Tahkim Kurulu Talimatı, Dijital Erişim:
<https://www.tff.org/Resources/TFF/Documents/TALIMATLAR/Tahkim-Kurulu-Talimati.pdf> (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2021).

Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Tüzüğü, Dijital Erişim:
https://www.olimpiyatkomitesi.org.tr/Upload/Menu/812495_tuzuk.pdf (Erişim Tarihi: 6 Aralık 2020).

Türkiye Üniversite Sporları Federasyonu Etik İlkeleri, Dijital Erişim:
<http://www.tusf.org/Data/Sites/1/etik-kurul/tusf-etik-degerleri.pdf> (Erişim Tarihi: 11 Aralık 2020).

Türkiye Voleybol Federasyonu Disiplin Talimatı, Dijital Erişim:
<https://www.tvf.org.tr/tvf-talimatlar/> (Erişim Tarihi: 8 Aralık 2020).

UEFA Disiplin Yönetmeliği, Dijital Erişim:
https://documents.uefa.com/v/u/ZNsWJsRSmOuSS2Q1_y8~qQ (Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2021).

UEFA Euro 2024 Turnuva Gereksinimleri, Dijital Erişim:
https://www.uefa.com/MultimediaFiles/Download/OfficialDocument/uefaorg/Regulations/02/46/30/61/2463061_DOWNLOAD.pdf (Erişim Tarihi: 11 Ocak 2021).

UEFA Statüsü, Dijital Erişim:
<https://documents.uefa.com/v/u/CJ2HRiZAU~Wo6ytlRy1~g> (Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2021).